1968 / LAISVĖS KOVOS METAI / RUGSĖJIS / NR. 2

akiračiai

ATVIRO ŽODŽIO MĖNRAŠTIS

KONVULSIJOS RYTUOSE

TEATRAS IR TIKROVĖ

(Ir ką tai reiškia mums)

Nuo šių metų pradžios pasaulio dėmesį patraukė dramatiški Čekoslovakijos įvykiai. Ten staiga subyrėjo ilgos priespaudos aparatas ir netikėtai to krašto tautos, čekai ir slovakai, išvydo atvirą kelią į laisvę. Nuostabą sekė džiaugsmas išsiliejęs gaivališku, visuotinu laisvės sąjūdžiu. Nuostabiausia, kad šią nekruviną laisvės revoliuciją įvykdė ir jai toliau vadovauja patys komunistai, taip vadinami komunistai - liberalai. Toks jiems teikiamas vardas iš karto atrodo gryna nesąmonė, neįmanoma vidinė priešingybė, bet jį pateisina jų keliamos idėjos ir skelbiami šūkiai. Grįžti prie pačios pagrindinės Markso idėjos, kad socializmas turi žmogų išlaisvinti, o ne jį pavergti, atmesti leninizmą kaip šios idėjos iškreipimą, socialistinę santvarką jungti su laisve ir siekti sukurti demokratinį socializmą — tokias idėjas skelbia čekų ir slovakų komunistai - liberalai. Kur visa tai veda niekas negali pramatyti. Gal tokios idėjos iš vis neįmanomos, savo vidinių prieštaravimų pasmerktos žūti, gal jos veda į seniai pažįstamą socialdemokratiją ir švediško tipo santvarką — to, atrodo, dar nežino nė patys tų idėjų skelbėjai. Tačiau komunistinės ideologijos ir sistemos rėmuose tai baisiai eretiškos, radikalios ir revoliucinės idėjos. Jos stipriai sukrėtė visą Rytų Europą, jų aidai pasiekia ir drumsčia pačią Sovietų Sąjungą. Neatlaidus rusų spaudimas prieš Čekoslovakiją, pikti grąsinimai ir nesibaigiantys plataus masto kariuomenės manevrai rodo jų didelį susirūpinimą ir idėjinį defetizmą. Vis aiškiau ryškėja, kad Sovietų Sąjungos komunistų partijos vadovybė nemato realios galimybės laimėti ideologinę kovą prieš komunistus - liberalus, neturi vilties atsispirti laisvės idėjos subversinei jėgai ardančiai totalistinio komunizmo pagrindus.

Ir vis tik komunizmo krizė nėra visiškai naujas reiškinys. Jau 20 metų kaip Jugoslavija išsiveržė iš satelitinės orbitos ir nuskriejo savais keliais. Tai buvo pirmas, lemtingas plyšys monolitinėj sovietų imperijoj. Toliau sekė tragiškoji Vengrijos revoliucija, dalinis Lenkijos atsipalaidavimas, aršus komunistinės Kinijos susikirtimas su sovietais, Albanijos sąjunga su Kinija, evoliucinis Rumunijos nepriklausomybės užsitikrinimas ir, dabar, Čekoslovakija. Visi šie sąjūdžiai ir posūkiai buvo vadovaujami komunistų, visiems jiems bendras bruožas — kova prieš so-

(tęsinys 2 psl.)

turinyje

PASKLIDUSIŲ LIETUVIŲ BENDRUOMENĖ

Šiemet birželio 14 prasidėjo dvidešimtieji metai nuo Pasaulio Lietuvių Bendruomenės sąvokos iškėlimo viešajame lietuvių išeivių veikime. Skambi sąvoka. Iš pirmo žvilgsnio atrodo, lyg ji apima visą lietuvių tautą, kadangi visi lietuviai gyvena tame pačiame pasauliu vadinamame žemės rutulio paviršiuje. Bet tos sąvokos iškėlimo dokumente, Lietuvių Chartoje, o ypač autentiškame (M. Krupavičiaus) aiškinime PLB apimtis numatyta daug siauresnė — tik „pasaulyje pasklidę", bet ne Lietuvoj gyvenantieji lietuviai. Praktikoje PLB sąvoka nesikėsina apimti nė Rusijoj ir kituose komunizmo apsemtuose kraštuose pasklaidytų lietuvių. PLB sąvoka apima tik vadinamajame Vakarų Pasaulyje esančius lietuvius. O organizuotoji PLB dalis yra tik naujas, dar Lietuvos nepriklausomybės laikais pradėtos organizuoti Pasaulio Lietuvių Sąjungos variantas, — sąjungos, kuri siekė sutelkti išeivijoje įsikūrusius lietuvius.

NEĮGYVENDINAMA SVAJONĖ

Visus „po pasaulį pasklidusius lietuvius" apimanti organizacija, tegu ir bendruomenės vardu vadinama, įgyvendinti neįmanoma. Per 19 metų niekas nesiryžo pabandyti net suregistruoti tuos *visus* lietuvius, o be to nėra kaip nė pradėti kokius nors kitus *visų* suorganizavimo žingsnius. Esamoji, prieš 10 metų „išbaigtoji" bendruomenės organizacija apčiuopiamai apima tik išrinktuosius į bendruomenės organus: jie mažiau ar daugiau aktyviai dalyvauja bendruomenės vardu atliekamuose veiksmuose. Prie jų pridėkim pasidarbuojančius *ad hoc* komitetuose, ateinančius į susirinkimus, pagaliau ir tuos, kurie kartą per metus paštu atsiunčia simbolinį solidarumo įnašą (dauguma atvejų tai mažiau kaip vienos valandos uždarbis), arba kartą per trejetą metų pabalsuoja rinkimuose į kraštų tarybas.

Net ir toks sunkiai beapčiuopiamas dalyvavimas bendruomenės valdymosi organizacijoje apima apie vos keliolika tūkstančių tų Amerikos, Europos, Australijos kontinentuose „pasklidusiųjų" lietuvių. Kiek iš viso yra tariamai esančių mūsų bendruomenėje — nežinom. Jeigu užsimojam paminėt, kad mūsų gal esama net iki pusantro milijono (!), tai turim pripažinti, kad į bendruomenės organizaciją įtraukti yra pavykę vos vienas nuošimtis visos tos bendruomenės. Padidinti tą nuošimtį vargu bepavyks...

Jeigu numosim ranka į Lietuvių Chartos bravūrišką teigimą, esą, „Lietuvis lieka lietuviu visur ir visada" ir sutiksim, kad gal koki du trečdaliai ar daugiau buvusių lietuvių ar potencialiai turėjusių tokiais būti neišliko lietuviai, ir nusileisim iki gal nebepilno pusmilijonio mūsų bendruomenę „sudarančių" tautiečių, tai vistiek bendruomeninės organizacijos apimtųjų bus ne daugiau kaip koki trys nuošimčiai Chartoje svajotos bendruomenės. Tai didelis skirtumas tarp Chartos idealiai aptartos PLB ir tikrovėje suorganizuotos.

Būdinga dar ir tai, kad tikrovinė PLB toli gražu neapima nė visų aiškiai sąmoningų ir veiklių lietuvių, dalyvaujančių mūsų visuomeninėje veikloje, organizacijose, skaitančių lietuviškus laikraščius (ar juose ir rašančių, net redaguojančių!), leidžiančių vaikus į tos pačios PLB ar kieno kito laikomas lietuviškas mokyklas, perkančių ir skaitančių (arba ir rašančių) lietuviškas knygas, vidutiniškomis ar net stambiomis aukomis remiančių įvairius mūsų visuomeninius darbus. Nėra statistikos, bet galima ir „iš akies" spręsti, kad tokių visiškai sąmoningų ir veiklių lietuvių už bendruomenės organizacijos tebėra koks trejetas ar ketvertas kartų daugiau, negu bent šiek tiek dalyvaujančių bendruomenės organizacijoje.

Taigi PLB kaip visus lietuvius išeivius apimanti organizacija yra nepasiekta ir nepasiekiama svajonė. Yra kita PLB — nedidukė anos teorinės PLB dalelė, jos *tikintysis ir veiklusis ekstraktas*. Kitaip ir būti negali.

APKRPYTI SPARNAI

Išskėlė Vlikas PLB organizaciją iš kiaušinio kaip Žydrąjį Paukštį, bet, prieš išleisdamas į mūsų visuomenės platumas, apkarpė jai sparnus, kad per toli nenuskristų. Būtent, kad nenuskristų į „politikos" laukus... Auk, stiprėk ir *dirbk* kultūriniam darže, atiduok derlių, bet nesikišk į „politiką", nes tą gudyrbę tik mes išmanom.

Paskelbę *vieningos* bendruomenės idėją, čia pat tą vieningumo principą perskėlė mažiausia į dvi dalis ir veikliąsias jėgas suskirstė į dvi rūšis: čia politikai, čia kultūrininkai. Sukūrė teoriją, kad rūpinimasis Lietuvos laisvės bei nepriklausomybės reikalais — tai vien politikų, ir tai tik tam tikrų (tam tikroms politinėms ar rezistencinėms grupėms priklausančiųjų) politikų kompetencija, o bendruomenės organizacijoj veikliai reikštis vieta — tik kultūrininkams". Bendruomenės organizacija, lyg ir turėjusi būti ryškiausia *bendrinė* — visų lietuvių *bendrųjų* reikalų rūpinimo organizacija tapo pastumta į nors ir visiems lietuviams bendrą, bet tik specialios paskirties sritį.

Vlikas ne tik nė iš tolo neprisileido minties įsileisti į savo paties paskatintą išeivijos lietuvių bendruomenę, bet buvo per

(tęsinys 11 psl.

Rohac (Pragoje), *Le Figaro litteraire* ir *Paris Match* (abu Paryžiuje)

Naujieji demokratai Pragoje („Esu už sudemokratinimą, bet kai jis jau bus praėjęs, tai pažiūrėsim") ir naujieji komunistai Paryžiuje (Trockis, Mao)

TEATRAS AR TIKROVĖ

vietinį imperializmą už savo tautų ir valstybių teises. Šaunusis jugoslavų komunistinis eretikas Milovan Djilas nurodo tris jėgas, kurios sprogdina sovietų dominuojamą, sustingusią, dogmatinę komunizmo sistemą. Tai tautinės laisvės troškimas, asmeninės laisvės ilgesys ir ekonominio gerbūvio siekimas. Komunizmui nepavyko pakeisti žmogaus prigimties, sukurti naująjį žmogų, todėl jis pats turi keistis, nes kitaip jis bus pasmerktas žūti.

Spektaklio teorija ir jos žlugimas

Mūsų emigracijai toks komunistinio pasaulio skilimų ir konfliktų aiškinimas buvo visai nepriimtinas. Mes matėm komunizmą Lietuvoje 1940-41 m. Matėm sovietų teroro aparato siautėjimą, budelių nužmogėjimą, lietuvių komunistų dvasios menkystę ir kolaboracijos slykštybę. Kokios nors mūsų komunistų tautinės ir paprastos žmogiškos savigarbos pasireiškimų nebuvo galima įžiūrėti. Gi be savigarbos nė erezijos nepaskelbsi, nė revoliucijos nesukelsi, jokios savitos idėjos neišugdysi ir iš vis nieko reikšmingo nenuveiksi.

Tur būt iš tos mūsų patirties pas mus kilo spektaklio teorija. Pagal ją visi komunistų skilimai, jų ideologinė krizė ir sovietinės satelitų imperijos dezintegracija tėra tik teatras. Jis pačių komunistų surežisuotas naivių Vakarų akims monyti, jų budrumui užmigdyti. Kokių nors reikšmingų pakitimų komunistiniame pasaulyje nėra ir negali būti. Iš tikro ten viskas lieka kaip matėm Lietuvoje pirmosios sovietų okupacijos metu. Todėl nėra prasmės sekti ir sudijuoti komunizmo pakitimus, o tuo labiau nėra ko keisti savo veiklos metodus ir priemones juos derinant prie kintančios padėties Rytų Europoj. Kam studijuoti tai ko nėra, kam leistis priešui save klaidinti?

Tiesa, mes esame liudininkais apie komunizmą. Niekas mums neįkalbės, kad nebuvo to ką patyrėme, kad buvo ne taip kaip matėme. Bet liudininkas, tai dar ne žinovas - ekspertas. Tai ką matėme ir patyrėme vyko ribotoj vietoj ir laike. Ne visur komunizmas buvo atneštas ir primestas svetimos kariuomenės durtuvais. Jugoslavijoj, Albanijoj, Čekoslovakijoj, Kinijoj, Vietname ir Kuboj valdžią užgrobė savi, vietiniai komunistai, tegul ir prieš daugumos valią. Jie visur buvo žiaurūs ir rėmėsi teroru, bet kartu jie buvo didžiai ambicingi žmonės. Jie degė valdžios aistra ir buvo visai nepanašūs žmonės į mūsų senuosius komunistus, nuolankius rusų kolaborantus.

Nuo Stalino mirties jau praėjo 15 metų. Lietuvoj, Lenkijoj, Rumunijoj ir kituose kraštuose kur komunizmas buvo svetimųjų primestas išaugo ir įsijungė į partiją nauja karta. Ji jau nebuvo išprievartauta išvirsti savo tėvynės išdavikais ir tautos budeliais, todėl ji galėjo išsaugoti savo savigarbą ir kūrybingumą.

Eilėje satelitinių kraštų seni kovotojai - revoliucijonieriai nesileido ,nužeminami į sovietų kolaborantus ir pasipriešino įžūliam rusų imperializmui. Jauni partijos intelektualai, rašytojai ir technokratai ėjo dar toliau. Jiems neužteko tautinio komunizmo. Jie atmetė sustingusį dogmatizmą ir ėmėsi ieškoti kelio į humanistinį komunizmą, kuris nepavergtų žmogaus, bet užtikrintų ir praplėstų jo laisvę. Jei tautinio komunizmo idėja privedė prie komunistinio pasaulio skilimų, tai radikalaus humanistinio revizionizmo tendencijos jį įstūmė į gilią vidinę krizę.

Spektaklio teorijai vis sunkiau sekėsi išaiškinti komunistinio pasaulio raidą ir sukrėtimus. Faktai įkyriai nesiderino prie teorijos. Vengrijos sukilimui vadovavo komunistai, jo didvyriai ir kankiniai buvo Imre Nagy ir generolas Maleter. Rumunijos komunistai apdairiai išnaudodami kiekvieną progą atsipalaidavo nuo Maskvos ir atgavo savo krašto valstybinę nepriklausomybę, nors totalistinis režimas ten liko kaip buvęs. Kinijos komunistai oficialiai paskelbė tezę, kad neįmanoma sėkmingai kovoti su Amerikos imperializmu pirma nesunaikinus revizionizmo, „kurio priešakyje Sov. Sąjungos komunistų partijos vadovaujanti klika". Vis sunkiau buvo tikėti, kad šie ir ilga eilė kitų panašių reiškinių, tėra tik išradingas teatras, gerai surežisuotas spektaklis.

Su Čekoslovakijos laisvės revoliucija spektaklio hipotezė galutinai sugriuvo. Nors mūsų spaudoje vis dar tenka užtikti Čekoslovakiją ir Rumuniją priskirtas prie sovietų satelitų (pav. „Darbininko" vedamasis „Paminėta pavergtų tautų savaitė", 1968.VII.24, nr. 51), dabar jau visai neįtikėtina, kad Dubčekas, Svoboda, Smrkovskis ir kiti Čekoslovakijos komunistai - liberalai būtų tik aktoriai, vaidiną sovietų jiems skirtas roles, kad Ceausescu ir kiti tautiniai komunistai būtų tik rusų tampomos iškamšos pasaulio akims dumti. Ne, tai ne teatras. Čekoslovakijos laisvės revoliucija reali, kaip reali ir Rumunijos nepriklausomybė.

Šiuo metu vos spėjusi prasiskleisti Čekoslovakijos laisvė yra mirtinam pavojuj. Maskva visada bijojo laisvės idėjų, gi laisvės socializme, humanistinio komunizmo ir panašios erezijos jai kelia siaubą. Prieš 12 metų rusai sutriuškino Vengrijos laisvės revoliuciją. Dabar vėl sukaupta šiurpą kelianti sovietų šarvuotų divizijų jėga čekų ir slovakų laisvei sutriuškinti. Ir galime būti tikri, jei Prągą ištiks Budapešto likimas, Vakarų Europa ir vėl giliai pasipiktins sovietų brutualumu, o Amerika ginklu gins tautų apsisprendimo teisę nuo komunistinės agresijos Vietname.

Tačiau tautos ir žmogaus laisvės troškimo rusų tankai nebepajėgs galutinai užgniaužti. Jei Čekoslovakijos revoliucija pralaimės, tai tik bus įrodyta, kad čekai ir slovakai ėjo per toli per greit, kad pavergtiesiems reikia sekti rumunų pavyzdžiu, pirmoj eilėj siekti tautinės laisvės ir išsivadavimo nuo Maskvos, gi asmens laisvės užtikrinimas dar turi palaukti kol jos pasiilgimas sustiprės pačioj rusų tautoj.

Mums keliami klausimai

Čekoslovakijos komunistų vadovaujama laisvės revoliucija kelia mums svarbius klausimus. Jos implikacijos liečia mūsų pastangų krypties problemą — ar pagrindinis mūsų uždavinys tai kova prieš pasaulinį tarptautinio komunizmo sąmokslą, ar gal verčiau mūsų ribotas jėgas skirti padėti savo tautai jos sunkioje kovoje užsitikrinti išlikimą ir sulaukti progos laisvę atgauti. Atsakymas į šį klausimą vėl savo ruožtu paliečia bendravimo su tauta prasmės ir pobūdžio klausimus.

Šalia to dar galima pasvarstyti ko verti visuomenės vadai, kurie nesugeba įvertinti realios padėties ir nors kiek pirmyn pramatyti. Nereikia didelio įžvalgumo šiandien pagaliau praregėti, kad komunistinio pasaulio vidinė krizė yra reali, kad tai ne sovietų surežisuotas teatro spektaklis. Dabar tai jau mato kiekvienas. Kas pasišauna visuomenei vadovauti turėtų tokius plačius ir mums svarbius reiškinius kiek anksčiau pastebėti.

Algimantas P. Gureckas

akiračiai

The Lithuanian Monthly — Published ten times a year by Kryptis - Viewpoint Press, Inc., 6821 S. Maplewood Ave., Chicago, Ill. 60629 — Subscription rates: $5.00 per yr.; $0.50 per copy; rates beyond the US according to official exchange — Second class mailing privileges pending at Chicago P.O. — Šio numerio redakcija: D. Bielskus, K. Drunga, R. Mieželis, dr. T. Remeikis, dr. Z. Rekašius, dr. R. Šliažas; spaudos grafika — A. Kurausko; admin. K. Avižienis — Redakcija atsako už nepasirašytus straipsnius. Straipsniai, su kurių turiniu redakcija nesutinka, spausdinami tik pasirašyti. Slapyvardžiais pasirašyti straipsniai nepageidaujami — Skaitytojų laiškai turi būti pasirašyti ir laiškų skyriuje jie spausdinami, jei jų turinys liečia AKIRAČIUOSE gvildentus dalykus. Laiškai kitomis temomis gali būti spausdinami kaip straipsniai.

KONVULSIJOS VAKARUOSE

NERAMUSIS GEGUŽIS

(Laiškas iš Paryžiaus)

Tarptautinės politikos specialistai daug rašė apie šio pavasario įvykius Paryžiuje, istorikai nagrinės jų eigą, priežastis ir pasekmes. Nepriklausau nei prie vienų, nei prie kitų, bet įvykius teko stebėti iš arti — šį šaltą gegužį gyvenau mažame viešbutyje Lotynų kvartale visai netoli Sorbonnos, kuri mėnesio pradžioje tapo visų dėmesio centru: gegužės 3 d. įvyko nuo viduramžių negirdėtas faktas — rektorius nuraminti triukšmaujančius studentus iškvietė į Sorbonną policiją.

Įvykiai į mano gyvenimą įsibrovė gegužės 10 d. vakare, kai įjungęs radiją išgirdau, kad Lotynų kvartale neramu — studentai renkasi gatvėse ir laukiami susirėmimai. Studentai bruzdėjo visą savaitę, nes policija, aną lemtingą dieną išvaikius universiteto kieme susirinkusius studentus, saugojo įėjimą į Sorbonną. Ėmiau apgailestauti, kad neramumai pastiprėjo kaip tik tą dieną, kai buvau susitaręs eiti pasižvalgyti į Paryžiaus hales. Nusprendęs, kad išvyką teks atidėti, atsiguliau. Dvyliktą valandą mane prikėlė du mano draugai, juokdamiesi iš mano nustebimo, kaip jie galėjo įeiti į Lotynų kvartalą: aš buvau tikras, kad jis apsuptas policijos ir kad net pelė į jį neprasisikverbs.

Gerokai po vidurnakčio išsirengėm kelionėn. Tik išėjęs iš viešbučio pamačiau 2 metrų aukščio barikadą, sukrautą iš įvairios statybinės medžiagos — gretimai kaip tik buvo statomas namas. Apie šitą kliūtį man jau buvo papasakoję vadovai, tad stengėmės pasiekti artimiausią gatvę, vedančią prie Senos-Šv. Mykolo bulvarą. Priėję pamatėme, kad ir ši gatvė už kelių šimtų metrų perkirsta minios, kuri, kaip iš tolo atrodė, statė barikadą. Pro šalį skubėjo jaunimo grupelės, matyti, būsimi barikadų gynėjai, bet kavinės buvo pilnos, netrūko studentų porų, kurios vaikščiojo apsikabinusios ar bučiavosi daugiaspalvių neonų šviesoje.

Pasukome šoninėn gatvėn, nes dabar reikėjo apeiti visą Luksemburgo parką. Čia pat stovėjo ilga kolona išsirikiavusi policija, apsiginklavusi šautuvais, dujokaukėmis, skydais, ir laukė. Palikę belaukiančius, pamažu tolome nuo Lotynų kvartalo. Gatvės darėsi tylesnės ir, kai prie Louvro perėjome Seną, miestas dešiniajam upės krante ilsėjosi lyg niekur nieko nebūta.

Halėse krovė vaisius ir daržoves ir jų kvapas maišėsi su benzino kvapu — visur judėjo sunkvežimiai, atvežę tas gėrybes į Paryžių. Pasižvalgę po visus kampus, užsukome pas „Taikųjį tėvą" („Au pere tranquille") paragauti svogūnų sriubos ir muscadet vyno (tik taip smarkiai užsiangažavusiam rašytojui kaip E. Mieželaičiui gali Paryžiaus halėse lietis portveinas).

Pora valandų lengvai pralėkė bešnekučiuojant, ir kai, nusprendę grįžti, perėjome įtemptai dirbančias hales, paskui pasukome tiltu per Senos upę, pastebėjome, kad jau švinta: už Notre Dame bažnyčios dangus pilkėjo. Ėjom tiesiausiu keliu į Lotynų kvartalą, bet pasirodė, kad toli nenukeliausime. Jau iš tolo girdėjosi sprogimai, artinantis ir riksmas, o prisiartinus ašarinės dujos ėmė graužti akis. Greit teko bėgti nuo policininkų, vaikančių mažas studentų grupes, ir sugrįžti reikėjo sukti dar didesnį lanką, negu keliaujant į hales.

Pagaliau žingsniavome visai ramia gatve, kur aidėjo tik mūsų žingsniai, kaip staiga aukštai viename name atsidarė langas ir jauna mergina suriko į ryto tylą: „De Gaulle assassin!" („De Gaulle žudikas!"). Šis balsas mane beveik sukrėtė, bet vadovai mane tuoj apramino, kad tai nieko baisaus: „assassin" esąs gana nuvalkiotas šūkis. Apie 5 val. ryto pasiekėme Montparnasso ir šv. Mykolo bulvarų sankryžą, kurios viduryje degė nulaužytos medžių šakos. Netoliese girdėjosi gaisrininkų automobilių signalai, o greit pamatėme ir chaki spalvos rūbais specialiosios riaušėms malšinti policijos dalinius — CRS (Compagnies republicaines de securite), kuriuos garbino daugybės Lotynų kvartalo namų sienas puošiantis šūkis „CRS = SS".

Prie mano viešbučio įžengėme į patį mūšio lauką: išmušti langai, sudegę automobiliai, išgriautos barikados, o ant netoli esančio kasyklų mokyklos bendrabučio stogo — studentai. Prie aplinkinių namų atdarų langų stovėjo paryžiečiai naktinėj aprangoj. Kažkodėl ypač gausu buvo šiaip drovių vyresnio amžiaus ponių, ružavais ir šviesiai mėlynais marškiniais, su susuktus plaukus apsaugančiais tinkliukais ant galvos. Vaizdas buvo šiek tiek komiškas ir gerai nusiteikęs įėjau į savo viešbutį, mašinaliai linkėdamas apačioje susirinkusiems ir po nemigo nakties išblyškusiems gyventojams ir šeimininkei labo ryto. Šito užteko, kad iš karto netekčiau sunkiai per pusmetį iškovotos šeimininkės simpatijos ir jos pilnai atgauti daugiau nebepavyko.

Už kelių dienų, gegužės 13 d., buvo paskelbtas visuotinis streikas ir didžiulė demonstracija, nors studentai po barikadų nakties ir laimėjo: ministras pirmininkas įsakė pasitraukti policijai nuo Sorbonnos, kurią tuoj užėmė studentai. Demonstracija turėjo eiti Boul' -Michu - šv. Mykolo bulvaru, o man beveik tuo metu reikėjo būti universiteto dalyje, esančioj kitoj pusėj bulvaro. Išėjau iš viešbučio valandą anksčiau, nes bijojau, kad demonstrantai gali užstoti kelią ir aš nebepereisiu. Be to, norėjosi pamatyti, kaip tokia eisena atrodo Paryžiuje. Buvo 5 val. po piet, kai aš atsistojau netoli tos vietos, kur man reikėjo pereiti bulvarą. Šalia manęs stovėjo du solidžios išvaizdos nebejauni ponai. „Žydų dėka vėl pasikartoja 1936 metai", prabilo vienas, o kitas pritariamai lingavo galva. Pasitraukiau pora žingsnių toliau į mažiau patogią stebėti vietą.

Greit pasirodė ir eisenos pradžia: spaudos atstovų automobiliai, pėsti reporteriai, o tuoj už jų profesinių sąjungų tvarkdariai, kurie, laikydamiesi už rankų sudarę ilgą grandinę, prašė žiūrovus pasitraukti į šaligatvį. Priartėjus plačiai demonstrantų kolonai, tuoj pamačiau anarchistus su juoda vėliava. Girdėjosi nesklandžiai dainuojamas „Internacionalas", kiti skandavo šūkius, tarp kurių kartojosi „10 ans — ca suffit!" („10 metų — to užtenka!"), „Mon general — ton anniversaire!" („Generole, tavo metinės!"); Mat, demonstracija vyko kaip tik 10 metų sukakties dieną, kai de Gaulle perėmė valdžią.

Žiūrėjau į eiseną ir stebėjausi, kad ji visai neturi savito, tautinio veido: lygiai taip pat atrodo demonstracijos Rytų kraštuose, tik Paryžiuje žmonės gal labiau entuziastingi, o ten jie nuobodžiauja. Bulvaru eilinės ėjo minių minios. Demonstracijos galo nematydamas, už pusvalandžio nuėjau į universitetą. Čia, keletas šimtų metrų nuo demonstrantų, mažam mokslininkų rately dienos įvykiai visiškai neegzistavo.

Grįžti už pusantros valandos buvo jau problema — per Baul' Michą pereiti buvo nebeįmanoma. Reikėjo keliauti beveik iki Porte d'Orleans, kol buvo galima pasukti į Lotynų kvartalą.

Virš Sorbonnos jau nuo pirmos dienos, kai studentai ją užėmė, plevėsavo raudona vėliava, iš kai kurių langų kyšojo juodos vėlaivos. Studentų sujudimas plėtėsi toliau: prasidėjo kitų mokyklų užėmimai, ėmė steigtis aktyviųjų komitetai (comite d'action).

Gegužio vidury dalyvavau pirmajam Aukštųjų studijų mokyklos (Ecole Pratique des Hautes Etudes) veikimo komiteto posėdy. Ši mokykla nėra universitetas, nes čia tobulintis savo srity, arba specializuotis gretimose srityse ateina sociologai, ekonomistai, psichoanalitikai, humanitarai, jau baigę aukštuosius mokslus, taigi, apie 30-40 metų amžiaus. Klausytojų tarpe yra nemažai ir tokių, kuriems nepavyko niekur pritapti. Ši mokykla yra atvira visiems, turintiems diplomus ir be jų, čia galima dar kartą bandyti iš naujo, jei kam kurioj srity nepasisekė, ir seminarams vadovauja žymūs specialistai, dažnai pažangesni už Sorbonnos profesorius.

Steigiamajame veikimo komiteto posėdyje prabilo tie, kurių mokslo metų bėgyje seminaruose niekad nesigirdėjo, ir vienas jų, tapęs veikimo komiteto pirmininku, tiesiog skundėsi, kad jis ir kiti dažnai nesugebėję sekti seminarų diskusijų (tačiau bijoję prašyti paaiškinimų). Tad esą reikalinga būtinai pertvarkyti seminarų struktūrą, ją sudemokratinti: visi, kurie dalyvauja seminaruose, turi būti lygiateisiai nariai, turi tuoj galėti spręsti darbo planus, svarstomosios problematikos pasirinkimą, darbo vykdymą, o profesoriai turi būti daugiau patarėjai negu darbo vadovai. Čia pirmą sykį išgirdau prilyginant mokslo įstaigas fabrikams, kur studentų ir profesorių santykiai turėtų būti kaip darbininkų ir fabriko vadovybės, bet kur darbininkai turi sprendžiantį balsą, nustatydami produkciją ir jos rūšį.

Įkyriam triukšme sėdint, brovėsi į galvą mintys, kad šitokios suaugusių žmonių, ir dar baigusių aukštuosius mokslus, novacijos yra grynas nesusipratimas: juk mokantis yra tik viena eiga — vienas moko, kitas mokosi. Čia nėra ir negali būti jokių lygių teisių, mokslas nėra nustatomas jokiais demokratiniais sprendimais. Jis yra visuomet ekskliuzyvinis, reikalaujantis izoliavimosi, gilinimosi nuošaly minios, jos pageidavimų ar reikalavimų. Nežinojimas, nesugebėjimas sekti nagrinėjamų dalykų, diskvalifikuoja šituos žmones kaip mokslo darbuotojus.

Antrasis veikimo komiteto posėdis turėjo būti Sorbonnos centriniuose rūmuose. Rūmų kieme kiekviena studentų sąjūdy daugiau ar mažiau dalyvaujanti organizacija turėjo prekystalį su savo leidiniais. Tuoj prie vartų buvo didžiausias ir tvarkingiausias stalas, kuris priklausė komunistų jaunimo organizacijai. Jai reikėtų pridėti žodį „ortodoksų", nes buvo dar ir dvi radikališkesnės komunistų jaunimo grupės — trockistai ir maoistai. Ortodoksus nuo trockistų skyrė sionistų-socialistų stalas, o nuo maoistų — vartai. Ant maoistų stalo pamačiau ištiestą pažįstamą portretą, bet reikėjo poros akimirksnių, kol įsisąmoninau, kad Stalinas gali turėti gerbėjų sukrutusio akademinio jaunimo tarpe. Toliau po juodu transparentu sėdėjo anarchistai. Arabų organizacija buvo kitoj kiemo pusėj — prieš vartus — tarp biblijos platintojų ir moterų išlaisvinimo organizacijos prekystalių. Victoro Hugo statulą puošė raudona vėliava.

Į akis krito skirtumas tarp ortodoksų komunistų ir trockistų bei maoistų: jei šitie atrodė seniai nesiprausę, buvo barzdoti ir ilgaplaukiai, tai pirmieji priešingai buvo apsikutę, tvarkingai apkirptais plaukais, švariai apsirengę, kai kurie net su kaklaraiščiais. Ortodoksai ir heretikai nesipešė net kai jų stalai atsidūrė betarpiškoje kaimynystėje, perkėlus jų tarpe buvusius sionistus į priešingą kiemo pusę, prie arabų. Šių kaimynystė pasirodė pavojingesnė: po kelių dienų buvau liudininku kaip abi grupės, mojuodamos kumščiais, barėsi ir išgirdau arabų priekaištą žydams: „Kokie jūs socialistai — jūs imperializmo tarnai!..."

Bet grįžkime prie veikimo komiteto posėdžio. Nesugebėdamas surasti posėdžio salės, kreipiausi į vieną iš praeinančių aktyvisčių, prašydamas paaiškinti, kur vyksta profesoriaus B. seminaras? (Kaž koks kipšiukas pakišo šitokį anachronizmą, tikrenybėje tai buvo veikimo komiteto prie profesoriaus B. seminaro posėdis). Aktyvistė, nuolaidžiai šypsodamasi, man paaiškino ir pridūrė, kad „tai ne seminaras, bet tiek jau to".

Į šį posėdį ėjau su elegantiška ponia, nė į galvą neatėjo pritaikinti savo rūbų prie aplinkybių. Kai kurios moterys tai padarė neprarasdamos elegancijos — buvo galima žavėtis dailia ponia, atėjusia į posėdį su kelnėmis bei balta sportiška palaidinuke, papuošta dideliu raudonu kaklaraiščiu. Mano palydovės išvaizda mums didžiai pakenkė posėdžio salėje: visi atkreipė dėmesį, o kai mes po kiek laiko tyliai pasikeitėme keliomis pastabomis, komiteto pirmininkas, kuris steigiamajame komiteto susirinkime sakėsi anksčiau buvęs toks nedrąsus seminaruose, į mus žiūrėdamas pareiškė, kad į posėdį yra patekę žiūrovai, kuriems svetimi šios dienos įvykiai.

Kai posėdyje iškilo kalba apie aktualiją — Kiniją, paaiškėjo, kad pokalbiui rimčiau pravesti trūksta Kinijos žinovo. Vienas profesorius, bandydamas eiti prie reikalo metodiškai, pasiūlė nustatyti koreikia: sinologo ar kiniečio? Atsakymo nereikėjo ilgai laukti — smarkiai reikėjo abiejų, o ypač kiniečio, t. y. maoisto iš stuomens ir iš liemens.

Į trečią komiteto posėdį atvykau kiek pavėlavęs. Vienas iš jaunesnių mokyklos lankytojų kalbėjo apie mandagumo sąvokos ir išraiškos įvairavimą pasaulyje. Keli mokyklos profesoriai sėdėjo salėje, dar kartą vildamiesi, kad gal jiems kaip nors pasiseks komiteto posėdžiams suteikti mokslinių diskusijų pobūdį. Deja, referentui baigus, pirmininkaujantis pastebėjo, kad čia ne seminaras, bet veikimo komiteto posėdis, ir kad reikia kalbėti aktualiais klausimais: apie esančios santvarkos nuginčyjimą („contestation" buvo pagrindinis gegužio sloganas) ir apie aukštojo mokslo reformavimą.

Iš auditorijos kaž kas pastatė klausimą, kaip apibrėžti sąjūdį, kuris sukrėtė visą Prancūziją ir apie kurį čia tiek šnekama? Komiteto pirmininkas, buvęs nedrąsuolis, paaiškino: „Le mouvement, c'est ce qui est en place." („Sąjūdis yra tai, kas dabar yra."). Čia atsiliepė kitas balsas iš auditorijos (tai buvo jaunas mokslininkas, kurio knyga buvo išėjusi šį pavasarį): „Mais c'est tres vague." (Bet tai visiškai nieko nepasako").

Gegužės 29 dieną po ilgo laiko atšilo oras. Ėjau kairiakrante miesto dalim pas pažįstamą skulptorių. Mieste jautėsi pilietinio karo grėsmė. Išretėję automobiliai — trūko benzino — slinko apytuštėmis gatvėmis. Dvokė didžiulės šiukšlių krūvos šaligatvių pakraščiais. Vienoj vietoj tarp suverstų šiukšlių šviesiai mėlyna antklode užsidengęs miegojo valkata — jau kelios savaitės kaip šiukšlių niekas neberinko.

Atėjęs į ateljė, pamačiau stropiai dirbantį skulptorių. "Tai visgi dirbate", tariau. „Žmonėms visuomet reikės skulptūrų, o jos turėtų būti geros", visai paprastai skambėjo atsakymas.

Sekančią dieną valstybės galvos pasisakymo — koks jis ir bebūtų — išsiilgusiems prancūzams de Gaulle per radiją pareiškė, kad nei jis, nei respublika neabdikuos ir kad laisvė su taika laimės.

P. S.

PASAULIO KOMUNIZMAS

NENUGALIMOS VIENYBĖS KLIŪTYS

Ilgą laiką pasaulio komunistų partijų sąjūdis, susidedąs iš Sovietų „satelitų" ir „penktųjų kolonų" užsienyje, sudarė vienalytę statinę jėgą tarptautiniuose santykiuose. Jugoslavijos atsiplėšimas 1948 metais buvo vienintelė išimtis šioje taisyklėje. Po dešimties metų — 1958 m. — įvyko faktiškas (nors tuo metu dar neišneštas viešumon) ideologinis skilimas tarp Pekino ir Maskvos. O per paskutinį dešimtmetį, nuo 1958 metų, esame liudininkais komunistų judėjimo fragmentacijos daugelyje pasaulio dalių. Šis paskutinysis dešimtmetis gali būti dalinamas į du ryškius periodus. Apytikriai pirmojo penkmečio metu įvyko pasaulio komunistų judėjimo poliarizacija į Pekino ar Maskvos rėmėjus. Per antrąjį penkmetį pasaulio komunistų judėjimo vidinis vystymasis tapo dar sudėtingesnis. Senojo komunistinio „monolito" viduje išaugo net keturios skirtingos šakos:

1. promaskviniai reformatoriai,
2. antimaskviniai reformatoriai,
3. propekininiai revoliucionieriai,
4. antipekininiai revoliucionieriai.

Šiais grupes detaliau apibrėžti galima taip:

1. Promaskvinius reformatorius sudaro dauguma komunistinių partijų, kurios politiškai ir ideologiškai, daugiau ar mažiau automatiškai, subordinuojasi Maskvai.

2. Anti maskviniai reformatoriai yra atstovaujami tų partijų, kurios stengiasi liberalinti komunistinį rėžimą ar ideologiją, dažnai pabrėžia savo komunistinių kraštų ar partijų autonomiją ir nėra per daug susirūpinusios „pasaulinės revoliucijos" įgyvendinimu. Jugoslavų, švedų, rumunų, o dabar ir čekoslovakų komunistai priskirtini šiai grupei.

Šių patijų skirtingą kelią nuo Maskvos nėra labai sunku dokumentuoti. Jugoslavija nuo 1948 metų reiškiasi stipriai skirtinga politika, Rumunijos nepriklausomumas ypač išryškėjo per komunistų Patariamąją (Konsultatyvinę) konferenciją įvykusią šių metų vasario mėnesy Budapešte. Rumunija buvo paskelbusi joje nedalyvausianti ir tik vėliau sutiko į ją vykti. Iš pradžių tai atrodė lyg Sovietų Sąjungos pergalė, tačiau vėliau paaiškėjo, kad Rumunijos ir kai kurių kitų partijų sutikimas konferencijoje dalyvauti buvo nupirktas gan brangia kaina. Maskva turėjo sutikti,

- kad konferencijos metu nebus kišamasi į vidinius kitų komunistinių partijų reikalus, (Zoltan Komocsin, Vengrijos komunistų partijos centro komiteto sekretoriaus ir politbiuro nario pareiškimas vengrų laikraštyje **Nepszabadsag**, 1967 m. gruodžio 27 d. Zoltan Komocsin buvo atsakingas už Budapešto konferencijos suruošimą);
- kad būsimosios tarptautinės komunistų konferencijos, kuri turėtų įvykti šių metų gale Maskvoje, dienotvarkė būtų apribota „vieningos akcijos prieš imperializmą" tema ir kad tarppartiniai skirtumai joje nebūtų nagrinėjami (tą nuomonę išreiškė eilė komunistų partijų, jų tarpe Anglijos, laikraštyje **Morning Star**, 1968 m. sausio 17 d. ir Prancūzijos komunistų partijos centro komitetas savo nario Jacques Denis pareiškimu partijos savaitraštyje **France Nouvelle**, 1968 m. sausio 17 d;);
- ir pagaliau jog šių abiejų konferencijų nutarimai nebus privalomi, bet „turės būti laikomi tik direktyvomis", kurios bus įgyvendinamos kiekvienos partijos vadovybės organų atsižvelgiant į vietinių sąlygų skirtumus (anksčiau minėto Zoltan Komocsin pareiškimas **Nepszabadsag** laikraštyje, 1967 m. gruodžio 24 d.).

Rumunija savo savarankiškumą apvainikavo pasitraukimu iš konferencijos, kai pasirodė, kad šių susitarimų nepilnai laikomasi. Čekoslovakijos dabartiniai įvykiai kalba patys. Dar įdomiau, kad čekoslovakų poziciją nenusileisti Rusijai jau oficialiai yra parėmusios Rumunijos, Jugoslavijos, Italijos, Belgijos, Anglijos, Japonijos ir Austrijos partijos, o prancūzų komunistų partijos pirmininkas Waldeck Rochet buvo atskridęs į Prahą pasitarimams su Alexsander Dubček (**Chicago Sun Times**, 1968 m. liepos 21 d.).

3. Propekino revoliucionieriai didesniu ar mažesniu laipsniu, automatiškai subordinuojasi politiškai ir ideologiškai Pekinui ir išpažįsta pasaulinę revoliuciją. Nors kai kurios partijos šioje grupėje ir yra aktyviai įsijungusios į revoliucijos kėlimą (ypač Pietų Rytų Azijoje), tai kitos daugiausia kelia „žodines revoliucijas", vidines revoliucijas (kaip ir pati Kinija) ar savo pagrindiniu dabartiniu uždaviniu įžiūri kovoje su „revizionistiniais išdavikais". Albanijos, Burmos, Tailando, Indonezijos ir Naujosios Zelandijos komunistų partijos priklauso šiai grupei. Indonezijos komunistai jau net ir pravedė „revoliuciją" — bet nesėkmingai. Prokinietiškos komunistų partijos ar grupės, veikia ir daugelyje kitų pasaulio kraštų. Dažniausiai yra nereikšmingos.

Jau anksčiau minėtoje vasario mėnesio Budapešto konferencijoje dalyvauti atsisakė visa eilė šios grupės partijų. Pagal Frigyes Puja pareiškimą, išspausdintą **Nepaszbadsag** 1968 m. vasario 2 d., šeši Vengrijos komunistų partijos kvietimai į konferenciją negalėjo būti įteikti. Kinija ir Albanija juos atsisakė priimti, o Indonezijos, Tailando, Burmos ir Malajų partijų nebuvo galima pasiekti dėl „nenugalimų kliūčių"... Šios „nenugalimos kliūtys" tikrenybėje susidarė tik dėl to, kad šios partijos yra propekininės grupės nariai. Vėliau paaiškėjo, kad iš šios grupės kvietimą priimti atsisakė ir Naujoji Zelandija, iš antrosios grupės — Švedija, iš ketvirtosios — Japonija, Šiaurės Korėja ir Kuba, o iš neklasifikuotų partijų — Šiaurės Vietnamo ir Olandijos. Šią pasaulinio komunistinio judėjimo fragmentaciją parodė ir Tarptautinės Komunistų ir Darbininkų Partijų Konferencijos Paruošiamojo Komiteto komunikatas po sesijos, įvykusios balandžio mėn. 24-28 d.d. Budapešte. Komunikate (TASS, 1968 m. balandžio 28 d.) išvardintos 54 komunistų partijos dalyvavusios sesijoje, o buvo kviestos 88.

4. Antipekino revoliucionieriais dažniausiai yra buvę propekino revoliucionieriai, nusivylę Pekino politika, ypač jos kraštutiniai antimaskvine linija (teikiančią antirevizionistiniai kovai pirmenybę prieš kovą su „imperializmu"), vien tik „žodine" Pekino parama revoliucijai ar pačios Kinijos „kultūrine revoliucija". Tačiau buvusiųjų propekino revoliucionierių atskilimas nuo Pekino tik labai paviršutiniškai priartino juos prie Maskvos. Stipriausios šios grupės atstovės yra Korėjos Darbininkų Partija, seniau buvusios prokinietiškos Japonijos ir Indijos komunistų partijos ir Kubos komunistų partija. Tačiau antipekino „marksistinės-leninistinės" partijos ar grupės taip pat randamos Prancūzijoje, Belgijoje, Anglijoje, Šveicarijoje ir kitose valstybėse. Pietų Amerikoje veikiančios įvairios Kastroistinės grupės taip pat priklauso šiai kategorijai.

Tėra tik kelios komunistų partijos sunkiai priskiriamos bet kuriai iš šių keturių grupių. Tai Olandijos, prožydiška Izraelio ir Norvegijos komunistų partijos. Galima laukti, kad laikui bėgant šių partijų skaičius padidės ir tada pasaulinis komunistų judėjimas galės būti skirstomas net į daugiau negu keturias pagrindines partijų grupes.

Maskvos pastangos apjungti šias įvairias ir tarpusaviai priešiškas komunistinių partijų grupes yra tiesiog neįvykdomas uždavinys. Atrodo, kad iki tam tikro laipsnio ir Maskvos vadai yra tai supratę: bandydami įvilioti savo pusėn partijas priklausančias antrajai ir ketvirtajai grupei, jie yra matomai praradę bet kokias viltis pritraukti trečiosios grupės propekinines partijas. Šių partijų atžvilgiu Maskvos taktika yra jų izoliavimas, priešiška propaganda ir net subversija.

Maskvos problema pagrinde yra ši: jeigu ji pasisuks per toli į kairę, tuomet ji rizikuoja sukelti didesnį įtempimą su dešinio sparno partijomis ar net naujus atskilimus dešinėje; iš kitos pusės, jei Maskva nuslinks per daug į dešinę, toks pats konfliktų išryškėjimas ir komunistinio judėjimo fragmentacija įvyktų kairiojo sparno partijų tarpe. Šioje Sov. Sąjungos dilemoje Vietnamo karas yra jiems kaip dovana iš dangaus, nes jis suteikė Maskvai galimybę užimti užsienio politikoje aiškią poziciją (teikiant pilną paramą šiam „revoliuciniam" karui), tuo pačiu neatstumiant dešinio sparno partijų, kurios yra pasisakusios už „parlamentarinį kelią".

Ryški išimtis šiame Maskvos paslinkime į kairę, t. y. rėmimą revoliucinio kelio ir ginklo kovos, yra jos politika paskutiniųjų poros metų bėgyje Pietų Amerikoje.Sovietų Sąjunga ankstyvajame pochruščioviniame laikotarpyje buvo plačiai sustiprinusi savo moralinę ir materialinę paramą revoliucinėms ir partizaninėms grupėms Pietų Amerikoje, tuo ypatingai pagerindama savo santykius su Fidel Castro. Vėliau ji tą paramą žymiai sumažino ar net ir visai nutraukė. Šio pasikeitimo priežastimis yra

- 1958 m. Castro viešas lūžis su Pekinu panaikino galimybę, kad Kuba pasidarytų maoistine;
- didesnis paramos pareikalavimas Vietnamo karui smarkiai sumažino sovietinius išteklius, kurie gali būti skiriami revoliucinėms kovoms paremti kitose pasaulio dalyse;
- Maskva įžiūrėjo geresnes galimybes skatinant daugelio Pietų Amerikos valstybių antiamerikoniškumą parama ir prekyba, o ne revoliucinėmis kovomis, kurios kaip tik kenkia tokiai „taikingai penetracijai";
- ir tikriausiai svarbiausia priežastis yra ta, kad Pietų Amerikos partizaniniai judėjimai be išimties pasirodė nesėkmingi, o Maskva nelabai mėgsta investuoti pinigus ten, kur jie nueina niekais.

Tam suprasti tereikia pažiūrėti į Vietnamo karą, kuriam Sovietų parama kolektyvinės valdžios pradžioje buvo visai nedidelė (o Chruščiovo laikais veik visai neegzistavo) ir pradėjo stiprėti tik lygiagrečiai su karo sėkmingumu. Tačiau pagrindą Maskvai teikti šią sustiprintą paramą sudarė ne tiek kariniai Vietkongo ar Šiaurės Vietnamo laimėjimai, ir ne faktas, kad didelė Amerikos karinių ir ekonominių išteklių yra pririšti Vietname, bet skilimas ir nuomonių skirtumai, kuriuos Vietnamo karas sukėlė laisvajame pasaulyje. Karas taip pat iki šio laiko yra sulaikęs Vietnamo komunistų išsiskyrimą į propekininius ir antipekininius revoliucionierius.

Atrodo, kad ateinančių mėnesių bėgyje tos pačios priežastys ir jėgos veiks Maskvos politiką

pasauliniu komunistiniu judėjimu. Jeigu Vietnamo karas komunistams nesisektų, ar vakarų valstybės solidariai reaguotų į Vietnamo karą, tuomet būtų galim laukti, kad Sovietų Rusija sumažintų savo įnašą karui ir tuo jos užsienio politika pasisuktų į dešinę. Tada sumažėtų ir pagunda organizuoti ar remti panašias avantiūras kitose pasaulio dalyse. Tačiau, kadangi tai, atrorodo, artimoje ateityje neįvyks, galima laukti sovietų politikos tolimesnio linkimo į kairę. Jis bus prilaikomas tik Maskvos nenoro būti įtrauktai į pasaulinį karą.

Maskva jau beveik penkis metus deda dideles pastangas sušaukti pasaulio komunistų partijų konferenciją, tačiau ši konferencija gali atnešti Maskvai visai nepageidaujamų rezultatų. Atrodo, beveik tikra, kad sušaukti tokio masto konferenciją ir pravesti vienbalsį imperializmo pasmerkimą būtų tik tariama Maskvos pergalė, nes tai sustiprintų senuosius ir sukels naujus skilimus komunistinio judėjimo viduje. Nežiūrint geriausių norų diskusijas apriboti tik „kovos prieš imperializmą" tema, tokioje tarptautinėje komunistinių partijų atstovų konferencijoje nebus galima išvengti frakcinių kovų ir skirtingų pažiūrų susidūrimų. Be to, būtų gerokai pagreitintas ideologinis komunistinio judėjimo praskiedimas, jeigu „socialistų" partijos, kurios šiuo metu kooperuoja su komunistais, taip vadinamos „revoliuciniai demokratinės" ir „kairiųjų" būtų įjungtos į šią konferenciją. Kai kurios komunistų grupės, kurios siekia sumažinti Maskvos įtaką komunistų judėjime, yra pasiūliusios „platų antiimperialistinį frontą" su minėtomis socialistinėmis grupėmis. Tai padidintų autonominių, nepriklausomuman linkusių partijų skaičių ir tuo būdu panaikintų relatyvią izoliaciją tų komunistų partijų, kurios stengiasi vairuoti nepriklausoma linkme.

MARX IR MARCUSE

NUKOMUNISTINTAS MARKSIZMAS

Jaunuomenės nerimas ir riaušės, kurios įsisiūbavo Vakarų kraštuose, paskatino Maskvą tarti apie jas savo žodį. Pagrindinės diskusijos tuo klausimu prasidėjo gegužės mėnesio pabaigoj **Pravdoj** ir kituose laikraščiuose.

Svarstymai duoda pagrindo manyti, kad jaunuomenės nepasitenkinimo reiškiniai Maskvą sta-

Herbert Marcuse

to keblion padėtin. Iš vienos pusės, aštrus nepasitenkinimo pobūdis yra džiugus reiškinys. Aiškinama, kad tai deganti neapykanta ir protestas prieš visą kapitalistinės sistemos Establishment — protestas prieš ekonominius sunkumus ir moralines problemas, kurias neša kapitalizmas. Maskvos žurnalistai tvirtina, kad studentija, ta sąmoningoji Vakarų jaunuomenės dalis, negali likti abejinga didiesiems šių dienų politiniams įvykiams. Ji protestuoja prieš karą, militarizmo pavojų, neo-nacizmo grėsmę, ypatingojo stovio įstatymą Vokietijoj ir t. t. Visa tai Maskvos ausims yra tikra muzika.

O tačiau, yra ir kita įvykių pusė. Ir džiūgauti jau nebėra ko. Bėda ta, kad jaunuomenės veiksmus įtaigojančios idėjos maža turi bendra su komunistine galvosena, kaip ji suprantama Maskvoje. Nepriklausomi sąjūdžiai niekada nebuvo populiarūs komunistų tarpe. Taip yra ir šį sykį: demonstrantų pažiūros Maskvai pasidarė kraštutinės, o jų šūkiai pseudorevoliuciniai. Negana to. Maskvos rašytojų nuomone, jaunieji maištininkai yra ne kas kita kaip trockistai, anarchistai ir maoistai. O šiuo metu tai pragariški terminai.

Pravdos rūstybės taikinys yra profesorius Herbert Marcuse. Tai vokiečių kilmės amerikietis, kurs šiuo metu profesoriauja University of California (San Diego). Filosofas Marcuse daugelio vadinamas Naujosios Kairės sąjūdžio ideologu. Sakoma, kad jo pažiūrų sistema žada nukomunistinti marksizmą.

Kas labiausiai nepatinka Kremliaus ideologams? Ogi Marcuse tvirtinimas, kad šiuolaikinė darbininkų klasė, kuri, jo manymu, yra susidėjusi su kapitalistine sistema, nebepajėgia atlikti to revoliucinio vaidmens, kurį jai skyrė Marksas. Kapitalo galia galinti būti nuversta tik tų jėgų, kurios stovi už kapitalistinės sistemos ribų. O tai kolonijinių kraštų gyventojai negrai ir aplamai jaunuomenė, kuri dar netapo sistemos dalimi.

Konkrečiai, rusai mato (ir atmeta) tokius profesoriaus Marcuse teiginius:

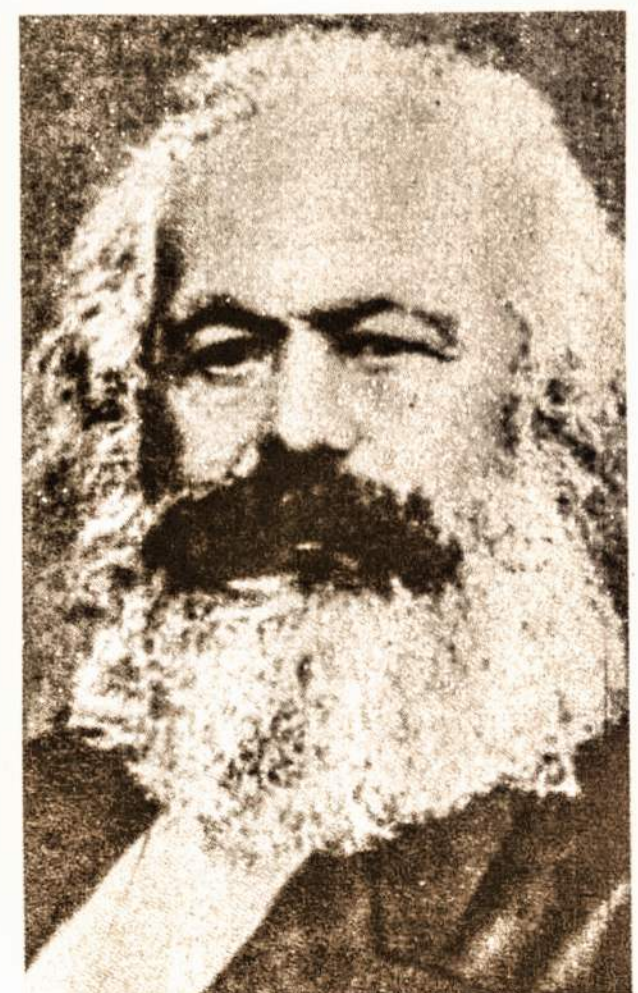
- ☐ Šiandieninis konfliktas yra konfliktas tarp kartų, o ne tarp klasių. Pagrindine revoliucine jėga tampa studentija. Ši pažiūra nuvainikuoja darbininkų klasę, kaip praradusią savo revoliucinę dvasią ir paskirtį.
- ☐ Kovos objektas nėra vien tik kapitalizmas; objektas yra pramoninė bendruomenė aplamai. Tad reikalinga neigti visus esamos sistemos elementus, įskaitant ir komunistų partijas.
- ☐ Organizuotas revoliucinis vyksmas yra vertinamas senajai tvarkai siūloma priešintis „spontanišku sukilimų" būdu. O tam pradžią duoti gali ir saujelė intelektualų.
- ☐ Senosios tvarkos griovėjai yra tie, kurie stovi už gamybinio proceso ribų: rasinės mažumos, užgrūdinti bedarbiai, nusikaltėliai ir, iš kitos pusės, kultūrininkai, kurie išvengia sistemos priespaudos.

Tie keturi teiginiai tad ir būtų „nukomunistinto marksizmo" rėmai. Maskva sako, kad dėl tokių minčių populiarėjimo kalti Vakarai. Kalta yra Vakarų spauda, nes ji demonstrantams skiria daug vietos, juos giria ir nepagrįstai kelia jų revoliucinį vaidmenį bendruomenės gyvenime. Samprotaujama šitaip: Vakarai bijo studentų ir revoliucinio darbininkų klasės sąjūdžio vienybės. Baimė gimdo pastangas „progresyviąsias" pajėgas skaldyti bei supiudyti visokių kraštutinių šūkių ir teorijų pagalba.

O ko siekia Maskva? Kaip ji supranta jaunuomenės vaidmenį? Mįslę atspėti lengva. Ir kaip paprastai, atsakymas tėra vienas: vienintelė pilnai revoliucinė klasė yra darbininkų klasė. Studentija negali išsiversti be darbininkų paramos, ir todėl jai reikia remtis darbininkija. Aišku, darbininkija negali visų tikslų atsiekti pati viena: jai reikia sąjungininkų. Jaunuomenė ir yra tų būtinų sąjungininkų dalis. Ir, žinoma, (!) visam vyksmui vadovaujanti jėga buvo, yra ir bus Komunistų partija.

Neigiama partijos pažiūra apie kairiąją studentiją yra dar vienas rodiklis to kultūrinės politikos sugriežtėjimo, kuris pastebimas pochruščiovinėj Sovietų Sąjungoj. Valdžios pastangos sulėtinti tolimesnę nustalininimo eigą prasidėjo 1965 metų pavasarį, o tų pačių metų rudenį ši kryptis persimetė jau ir kultūrinio darbo sritin. Liberaliajai inteligentijai palankaus **Pravdos** redaktoriaus atleidimas buvo to posūkio ženklas. Istorikams ir rašytojams pasidarė sunkiau savo raštuose kelti ir nagrinėti Stalino laikų negeroves.

1966 metais įvykęs Partijos kongresas kūrybinei laisvei nieko gero nežadėjo. Partijos galva L. Brieżnev ten dėstė, kad „kilni partiškumo dvasia" turinti būti sovietinės literatūros ir meno įkvėpėja. Anot jo, Partija nurodys kultūrinio gyvenimo „kryptį" ir rems tik tokį meną ir tokią literatūrą, kurie stiprins tikėjimą idealais ir kovos prieš svetimų ideologijų požymius.

Karl Marx

Vakaruose spėliojama, kad SSSR vadovybė yra suskilusi į dvi grupes: nuosaikios laikysenos šalininkus ir griežtos politikos rėmėjus. Dargi įtariama (**The New York Times**, 1968.VII.8), kad tie blokai yra priėję prie šiokio tokio susitarimo: nuosaikioji grupė vyrausianti užsienio politikos srity, o griežtoji grupė — vidaus kultūrinio darbo baruose. Jeigu ši įžvalga pamatuota, galima manyti, kad „ideologinis" frontas visoje Sovietų Sąjungoje bus ateity sustiprintas, o „tautinis" frontas atskirose respublikose apleistas.

POLITIKA

REAKCINĖ VASARA

Kelios paraštinės pastabos...

Demokratiniai-liberaliniai ir tautiniai prasiveržimai rytų Europoje ir komunistinio judėjimo pasaulyje vieningumo tolesnis irimas iššaukė Maskvoje reakcinę politiką, ypač kiek tai liečia savo pačių piliečių socialines ir politines aspiracijas.

Ką tik pasibaigus 50 m. revoliucijos sukakties fanfaroms, Maskvos Politbiurui paaiškėjo, kad tas jau seniai ugdomas „sovietinis žmogus" lieka vis nepasiekiamas idealas ir kad net pačios kompartijos vaidmeniu ir visa sovietine santvarka abejoja įtakinga sovietinės inteligentijos dalis įr įvairūs darbininkijos sluoksniai. Mintys apie laisvę, kaip kad neseniai vakarus pasiekusios žinomo pasaulinio masto mokslininko ir Sovietų Sąjungos Mokslų akademijos nario A. D. Sacharovo, ir visa eilė jau anksčiau buvusių rašytojų - inteligentų bylų ,protestų, laiškų, rodo kompartijos jėgos monopoliui pavojų, liaudies norą turėti tikrą balsą politikoje ir kitose gyvenimo srityse. Be abejo, įvykiai Čekoslovakijoje šias potenciales jėgas negalėjo nepaskatinti ir be atatinkamos rakcijos, jos galėjo gaivališkai prasiveržti ir Sovietų Sąjungoje. Anglų laikraščio *Spectator* korespondentas reikšmingai pastebėjo, kad

Dezintegracijos procesas nebūtinai sustos prie Sovietų Sąjungos sienų. Nacionalizmo banga yra greitai kylantiUkrainoje, didžiausioje ir svarbiausioje nerusiškų „unijinių respublikų", kuri rubežiuojasi su Čekoslovakija. Yra daug naujų nacionalistinių jausmų augimo požymių Kaukaze, Centrinėje Azijoje, kadaise nepriklausomose Baltijos respublikose. Kodėl nacionalizmas, kuris šiame šimtmetyje sunaikino visas daugiatautes imperijas, turi aplenkti Rusiją, kurioje priespauda yra pati didžiausia? (Spectator, 1968.V.2).

Tautinės demokratinės laisvės aspiracijos, kurios neišvengiamai buvo skatinamos ir palaikomos Čekoslovakijos įvykių, negalėjo nerūpėti Kremliaus Politbiurui, nekalbant jau apie to implikacijos Sovietų Sąjungos tarptautinei padėčiai. Tuo kaip tik ir buvo susirūpinta Sovietų Sąjungos KP Centro komiteto balandžio Plenume, kuris, be komunistinio bloko vienybės išlaikymo klausimų, ypatingą dėmesį skyrė ir vidinei ideologinei konsolidacijai, „buržuazinės ideologijos" liekanų ir plitimo demaskavimui bei kovai prieš jas.

Plenumo nutarime (žiūr. *Komunistą*, 1968 m. 5 nr.) pastaruoju reikalu sakoma:

Plenumas pažymi, kad dabartiniam istorinio vystymosi etapui būdinga, jog labai paaštrėjo ideologinė kova tarp kapitalizmo ir socializmo. Visas didžiulis antikomunistinės propagandos aparatas dabar naudojamas, siekiant susilpninti socialistinių šalių, tarptautinio komuzistinio judėjimo vienybę, suskaldyti pažangiąsias mūsų laikų jėgas, pamėginti pakirsti socialistinę visuomenę iš vidaus. Patirdamas rimtus sukrėtimus ir susidurdamas su skaudžiais pralaimėjimais vidaus ir užsienio politikoje, imperializmas, ivsų pirma JAV imperializmas, vykdydamas avantiūras karinėje-politinėje srityje, kartu vis daugiau pastangų skiria ardomajai politinei ir ideologinei kovai prieš socialistines šalis, prieš komunistinį ir visą demokratinį judėjimą. ...

Toks Plenumo pasisakymas yra tipiškas, seniai sovietinių valdovų vartojamas, aiškinimas, kuris vidinius ir užsieninius sovietinio rėžimo nedateklius suverčia kokiai tai tamsiai imperįalistinei jėgai, kai visa tai iš tikro yra neišvengiamų politinių, socialinių ir ekonominių pasikeitmų rytų Europoje ir Sovietų Sąjungoje išdava.

Plenumo nutarime toliau teigiama:

Šiomis sąlygomis nesutaikinama kova su priešiška ideologija, ryžtingas imperializmo intrigų demaskavimas, komunistinis TSKP narių ir visų darbo žmonių auklėjimas, visos ideologinės partijos veiklos stiprinimas įgauna ypatingą reikšmę, yra viena iš svarbiausių visų partinių organizacijų pareigų. Jų pareiga yra kovoti puolamąja kova prieš buržuazinę ideologiją, aktyviai stoti prieš mėginimus prastumti atskiruose literatūros, meno kūriniuose pažiūras, svetimas socialistinei tarybinės visuomenės ideologijai. Partinės organizacijos turi panaudoti visas ideologinio auklėjimo priemones kiekvieno komunisto ir tarybinio žmogaus komunistiniam įsitikinimui, tarybiniam patriotizmui ir proletariniam internacionalizmui stiprinti, ugdyti idėjinį tvirtumą ir sugebėjimą priešintis bet kurių formų buržuazinei įtakai.

Po 50 m. valdymo kalbėti apie buržuazinę įtaką nėra labai įtikinantis dalykas ir tikrįau tai atspindi nusivylimą dėl naujojo žmogaus išugdymo, susirūpinimą partijos ateitimi. Savo pozicijas išlaikyti kompartijos Politbiuras ir paėmė reakcinį kursą. Ši linija po plenumo buvo plačiai propaguojama ir taikoma visuose „naująjį žmogų" formuojančiose organizacijose ir susirinkimuose, kaip visasąjunginiuose ir respublikiniuose mokytojų, propagandistų, žinijos draugijos suvažiavimuose, kūrybinių sąjungų susirinkimuose. Šių metų vasara Lietuvoje taip pat buvo paženklinta šio ideologinio antpuolio.

Sniečkus perduoda liniją Lietuvai.

Ideologinio darbo Lietuvoje toną ir kryptį davė Antanas Sniečkus, Lietuvos kompartijos pirmasis sekretorius, Lietuvos KP aktyvo susirinkime tuoj po balandžio Plenumo (žiūr. Pranešimo tekstą *Komuniste*, 1968 m. 6 nr.). Išaiškinęs balandžio Plenumo bendras išvadas, Sniečkus pažymėjo jo nutarimų reikšmę Pabaltijui:

Lietuva, kaip ir kitos Pabaltijo respublikos, yra aštrių imperialistinės propa gandos atakų objektas. Reakcingoji emigracija, kurią šelpia įvairūs JAV ir kitų kapitalistinių šalių oficialūs ir neoficialūs organai, kaip įmanydama šmeižia socialistinę Lietuvą, pasakoja apie ją nebūtus dalykus. Ji pasisakydavo už trečiąjį pasaulinį karą, su kuriuo siejo galimybę atkurti Lietuvoje senąją kapitalistinę santvarką.

Šiuo metu pagrindinė buržuazinės... propagandos, skirtos Lietuvos gyventojams, kryptis — kurstyti nacionalizmą, stengtis priešpastatyti vieną tautą kitai, pakirsti tautų draugystę.

JAV valtybiniai veikėjai atvirai padeda reakcingajai lietuvių emigracijai kurstyti nacionalistinį tvaiką. Tai įpareigoja mus visada būti budriems, demaskuoti šmeižtus, kuriuos skleidžia imperialistinė propaganda, mėginanti pakirsti tarybinių žmonių moralinę-politinę vienybę, nuodyti jų sąmonę.

Nesutaikoma kova su priešiška ideologija, ryžtingas imperializmo intrigų demaskavimas, TSKP narių ir visų darbo žmonių komunistinis auklėjimas dabar įgauna ypatingą reikšmę, yra vienas iš svarbiausių visų partinių organizacijų uždavinių.

Nei „buržuazinė išeivija" nei „imperialistinė propaganda" yra atsakingos už nacionalizmą ir taip vadinmą buržuazinę ideologiją Pabalty. Tai tik „atpirkimo ožiai" dėl to kas visada buvo ir kas dar ilgą laiką bus. Sniečkus čia nutylėjo vieną iš svarbiausių priežasčių dėl Pabaltijo žmonių galvosenos, būtent, kad viena iš socialistinių šalių, Čekoslovakija, savo pavyzdžiu palaiko ir tikriausiai net skatina nacionalistinius jausmus ir šalyse Pabaltijy. Aišku, kad tautos, turėjusios nepriklausomybę, nebus lengvai įtikinamos būti nesavarankiškomis, jos negali lengvai suprasti kodėl jos turi būti antros klasės socialistinėmis šalimis, kodėl jos, kaip kitos rytų Europos tautos, negali kurti socializmo savaip ir savarankiškai, kodėl Lietuvos kompartija negali savarankiškai vesti Lietuvą į komunizmą.

INTELIGENTIJAI: ORIENTUOTIS IŠ KLASINIŲ POZICIJŲ

Jei moderni visuomenė negali apseiti be inteligentijos, tai ypač pasidaro svarbu išlaikyti jos lojalumą jei partija nori ir toliau valdyti. Tai buvo aišku jau ir Leninui ir dar labiau yra aišku kompartijai šiandieną, kad be inteligentijos kooperacijos ta komplikuota sovietinė santvarka ir ekonominis gyvenimas greitai sugriūtų. Nenuostabu, kad ir Sniečkus apie tai turėjo pasisakyti. Pastebėjęs inteligentijos svarbią rolę „statant komunizmą", Sniečkus išdėstė visą eilę trūkumų ir uždoučių: Štai keletas įdomesnių reikšmingesnių pasisakymų:

Lietuvos partinė organizacija visuomet orientavo kūrybinę inteligentiją vertinti praeities ir dabarties įvykius iš klasinių pozicijų. Jau seniai marksizmo-leninizmo pagrindu buvo sukritikuota vadinamoji „vieningosios srovės" teorija, nacionalinio uždarumo ir kitos buržuazinės koncepcijos. Paaštrėjusi ideologinė kova dar kartą patvirtina, kad senų sukritikuotų koncepcijų atplaišos dar tebeliko, ir į tai reikia atsižvelgti.

Mes negalime taip pat sutikti su nuomone, kad esą kardinaliai peržiūrėti Lietuvos istorijos veikalai, kurie, apskritai, sukurti marksistinės - leninės metodologijos pagrindais. Žinoma, reikia ir toliau vystyti istorijos mokslą.

Kas šiame istorikų užpuolime glūdi atrodo yra partijos nepasitenkinimas objektyvesnėmis istorinėmis studijomis, istorikų bandymas rašyti istoriją kaip ją byloja dokumentai, o ne kaip ją iš anksto nustato „marksistinė-leninistinė"metodologija". Atseiti, pagal partiją, istorija turi būti tendencinga, kovinga ideologine priemone, o ne objektyvus praeities suvokimas. Tad jei ekonominėj srityje kompartija yra padariusi nemažai reformų, įvedus objektyvesnius ir racionališkesnius planavimo ir administravimo būdus, tai visuomeninėje, kultūrinėje ir ideologinėje srityse pasilieka toliau reakcinė linija.

Kaip inteligentijos, taip ir prieauglio ideologinė indoktrinacija buvo ir yra kritiška sovietinės santvarkos išlikimui. Sniečkus savo pranešime tai pabrėžė ir aiškiai nurodė studentijos galvosenos problemą:

Kad studentai ir dėstytojai būtų geriau informuojami politikos, ekonomikos ir kitais klausimais, Lietuvos KP Centro Komitetas numatė sistemingai siųsti į aukštąsias mokyklas vadovaujančius partinius ir tarybinius darbuotojus, kurie informuotų studentiją svarbiausiais vidaus ir užsienio politikos klausimais.

Reikia kuo rimčiausiai tirti naujus poslinkius studentijos sąmonėje, plačiau nagrinėti aktualias problemas, susijusias su studentų auklėjimu, nuosekliai įgyvendinti proletarinio internacionalizmo principus darbe, moksle, buityje. Visuomenės mokslų katedrų dėstytojų uždavinys — tobulinti marksistinės-leninistinės teorijos dėstymą, formuoti studentų komunistinę pasaulėžiūrą, auklėjimo darbe remtis šlovingomis mūsų partijos ir liaudies revoliucinėmis, darbo ir kovinėmis tradicijomis. Reikia plačiau ir giliau nušviesti buržuazinės demokratijos klasinį pobūdį, dar labiau argumentuotai išvystyti puolamojo pobūdžio kovą prieš buržuazinį nacionalizmą ir revizionizmą.

Tarp eilučių skaitant aiškėja, kad Sniečkus yra susirūpinęs studentijos nacionalistinėm nuotaikom, kad studentija ga na nepriklausomai galvoja ir interpretuoja pasaulio įvykius be partijos „pagalbos" (dabar jau žada siųsti pas studentus ideologiniai išprususius aiškintojus). Inteligentijos ir studentijos galvosena nėra naujenybė. Parafrazuojant Marksą, būtų galima pasakyti, kad mokslas yra ta sėkla kuri anksčiau ar vėliau sunaikins ideologines santvarkas ir ves demokratinių reformų ir net revoliucijų link.

KŪRĖJAMS: BERIBĖ IŠTIKIMYBĖ PARTIJOS REIKALUI

Kūryba, kaip istorija ir bendrai visuomeniniai mokslai, irgi palieka ideologine partijos priemone. Pagal Sniečkų,

Literatūra ir menas turi padėti ginti ir stiprinti socializmo ir komunizmo pozicijas. Tenka pabrėžti, kad mūsų rašytojai kaip tik ir žengia tuo keliu. Bet kartais vienpusiškai vaizduojama netolima praeitis, užtušuojami įspūdingi ano meto laimėjimai ir tuo iškreipiamas bendras vaizdas. Ir iš antros pusės kartais pasireiškia mūsų gyvenimo trūkumų išpūtimas, rimtai nepadedama kovoti su tais trūkumais. Tokie reiškiniai susilaukė kritikos Vilniaus miesto partinėje konferencijoje ir Lietuvos komjaunimo suvažiavime. Ši kritika susilaukė gyvo atgarsio kūrybinių sąjungų narių tarpe. Įvykęs rašytojų partinės organizacijos susirinkimas pasisakė už tai, kad ir ateityje būtina stiprinti literatūros ir meno idėjines-pilietines pozicijas, dar labiau išvystytų kovą su bet kuriomis buržuazinės ideologijos, buržuazinio nacionalizmo įtakomis.

Pažymėtina, kad lietuvių tarybiniam menui būdingi sveiki kūrybiniai ieškojimai, kuriais siekiama toliau priartinti meną prie visos tarybinės liaudies gyvenimo. Per imdama geriausias lietuvių nacionalinės kultūros tradicijas, taip pat gausų viso tarybinio meno idėjinį-meninį patyrimą, mūsų literatūra, teatras, kinas, muzika, vaizduojamasis menas panaudoja ir geriausius šiuolaikinės pažangios pasaulinės kultūros, pirmiausia, socialistinių šalių meno pasiekimus.

Tačiau praktika rodo, kad užsienio autorių patyrimo panaudojimas ir taikymas būna vaisingas tik tuo atveju, kai jis traktuojamas kūrybiškai, iš komunistinio partiškumo, tarybinio meno liaudiškumo pozicijų. Mechaniškas užsienio autorių mėgdžiojimas gali padaryti ir neigiamą ideologinį poveikį. Reikia pasakyti, kad tokių neigiamų reiškinių dar pasitaiko ir atskirų rašytojų bei tapytojų kūryboje, dramaturgijos kūriniuose.

Sniečkaus nurodymai kūrybinei inteligentijai nebuvo tik teoriniai, pamoksliniai. Yra plačiai žinomos konkrečios rėžimo sankcijos tiems kūrėjams, kurie išdrįso šiek tiek nutolti savo darbuose nuo partiškumo. Tai pailiustruosime keliais faktais.

— *Uždraustas dramos pastatymas.* Po rašytojų teismų Maskvoje reakcija pasireiškė ir Lietuvoje. Kiek mums yra žinoma, Akademiniam teatrui buvo uždrausta pastatyti dramą vien dėl to, kad joje pažiūrima į žmogų kiek abstrakčiau.

— *Kritikų kritika.* LTSR Rašytojų sąjungos ir Lietuvių kalbos ir literatūros instituto partinių organizacijų susirinkime dar š. m. balandžio mėn. buvo kritikuoti „kai kurie" literatūros ir meno kritikai, nes „kai kurių kritikų straipsniuose jaučiamas perdėtas estetizavimas, jaunieji kritikai kartais nepagrįstai susižavi antraeiliais literatūros bruožais, kurių absoliutinimas (pav., perdėtas estetizavimas, kryptis į semiotiką) dažnai nustelbia pagrindines literatūros idėjas, jos sociologinius elementus bei filosofines kategorijas." (*Literatūra ir menas*, 1968.IV.30)

— *Objektyvumo literatūroje smerkimas.* LKP CK birželio Plenume Sniečkus griežtai pasmerkė tuos, kurie bando kiek objektyviau, be partijos pageidaujamo ideologinio kryptingumo laipsnio, daugiau egzistenciniai aprašyti pokario konfliktus Lietuvoje. Čia, be abejo, Sniečkus turėjo omenyje visą eilę novelisčių ir apsakymų

— Pagaliau, ponai, taika iškovota visiems laikams... A. DELTUVA

Šluota

autorių, kurie palietė partizanų ir istreibitelių-partinių aktyvistų pokario gyvenimą. (*Tiesa*, 1968.VI25)

— *Laikytis „nusistovėjusių visuomeninio gyvenimo normų“.* Reakcinės linijos taikymas ir kartu pagrąsinimas Lietuvoje matomas perspausdintame Sovietų Sąjungos Rašytojų sąjungos valdybos polemikos su Šolženycinu tekste (žiūr. *Literatūrą ir meną*, 1968.VII.6). Tarp kitko ten sakoma, kad „tarybinių rašytojų jėga slypi begaliniame atsidavime komunizmo idėjoms, beribėje ištikimybėje partijos reikalui“.O rašyti protesto laiškus, ar sovietinei santvarkai kritiškesnius veikalus, ar darbus eksportuoti be leidimo, gresia jau žinomi teismai ir kitos sankcijos. Čia raštas prideda: „Tokie poelgiai iš esmės skiriasi nuo visuomeninio gyvenimo normų nusistovėjusių tarybinių literatų tarpe.“

Tai tik keletas į paviršių iškilusių balandžio Plenumo atgarsių Lietuvoje. Mums neįmanoma žinoti, kaip plačiai ši politika taikoma, kiek veikalų grąžinta autoriams „pataisyti“, kiek individualūs kūrėjai yra gavę privačių partijos pamokymų ir t.t. Viena yra aišku, kad kūrybinė atmosfera šią vasarą Lietuvoje yra bent niūroka.

LIAUDŽIAI: PARTIJA IR TOLIAU DIKTUOS

Demokratinių idėjų sklidimas pačiame „socialistiniame lageryje“ privertė Maskvą, ir tuo Vilnių, griežtai atmesti „buržuazinės demokratijos“ (atseit, liaudies valdžią) ir reafirmuoti „socialistinės demokratijos“ (atseit, partijos valdžią) tezę. Iš Sniečkaus pranešimo matosi, kad ne tik socialistine demokratija, bet ir partijos role plačiai abejojama.

Demokratijos problemas taip pat reikia vertinti klasiniu požiūriu. Socialistinė demokratija nestovi vietoje, vystosi, plečiasi jos formos, metodai. Visa tai matome ir jaučiame. Tačiau socialistinė demokratija gali būti vystoma tik marksizmo-leninizmo principais. Bet koks nukrypimas nuo šių principų daro žalą socialistinės demokratijos esmei.

Mūsų šalies darbo žmonės dabar sprendžia sudėtingus komunistinės visuomenės kūrimo uždavinius. Ir jie gali būti sėkmingai sprendžiami, tik vadovaujant partijai, apsiginklavusiai moksline marksizmo-leninizmo teorija. Partijos vaidmens augimas — dėsningas reiškinys, kurį sąlygoja objektyvūs visuomenės vystymosi poreikiai.

Jeigu tokiais Sniečkaus pasisakymais teoretiškai ir gana įtikinančiai buvo galima aiškinti kodėl partijos diktatūra („proletariato diktatūra“) buvo reikalinga ankstyvoje Rusijos transformacijoje, tai yra šiandieną anachronistiška, kada gyventojai turi palyginus aukštą išsilavinimą, kada antagonistinės klasės daugiau nebeegzistuoja, kada net kompartijos 1961 m. programoje jau deklaruojama „visos liaudies valstybės“ atsiradimą. Ši pastaroji Chruščiovinė sąvoka naujiems valdovams ir bendrai partijai sukėlė problemas, nes, iš tikro, tai nurodė partijos diktatūros nereikalingumą ir pabrėžė visos liaudies rolę politiniame procese. Nenuostabu, tad, kad naujieji valdovai labai greitai nuo tų implikacijų bėgo ir neturėdami teoretiškai sofistikuoto išaiškinimo dėl partijos jėgos monopolio, pasitenkino paprasta deklaracija. Kodėl partijos vaidmens augimas „dėsningas reiškinys, kurį sąlygoja objektyvūs visuomenės vystymosi poreikiai“ tai ir neišaiškinama. Objektyvi tikrovė, iš tikrųjų kaip ir Marksizmas (bet ne Leninizmas), rodo partijos diktatūros nykimą, o ne jos rolės didėjimą. Į demokratines aspiracijas Sniečkus, sekdamas Maskvą, atsakė, kad kompartija ir toliau diktuos.

Tai, žinoma, ne vien Lietuvoje aktualu ir Sniečkus atkartoja centre reiškiamą susirūpinimą partijos jėgos monopolio išlaikymu ir vis dažniau prasiveržiančiom į paviršių demokratinėms idėjoms. Šiandieną tas susirūpinimas reiškiasi reakcija prieš bet kokią laisvesnę mintį, objektyvumą, nepartiškumą, beideologiškumą menuose, visuomeniniame ir politiniame gyvenime. Jei dabartiniams Kremliaus valdovams šių didžia dalimi požeminių tendencijų sukontroliuoti nepasiseks, galima tikėtis taip pat ne mažiau dramatinių įvykių Sovietų Sąjungoje kap ir Čekoslovakijoje. Ar reakcinė politika į tas tendencijas bus veiksminga tik ateitis parodys.

ŪKIS

PIENO PRIMELŽTA DAUGIAU

1. SOVIETŲ SĄJUNGOJE.

Centralinė statistikos valdyba prie Sovietų Sąjungos Ministrų tarybos paskelbė pirmojo 1968 m. pusmečio duomenis apie ūkio vystymą (žr. liepos 21 d. *Pravdą*). Duomenys rodo pramatytą šiokį tokį palengvesnį industrijos augimo tempą bet ir gana ryškų sovietinio vartotojo padėties pagerėjimą.

Industrinė gamyba pirmame š. m. pusmetyje, palyginus su tuo pačiu laikotarpiu 1967 m., paaugo 8%. 1967 m. tas augimas siekė 10.6% ir visa industrinė gamyba 1967 m. išaugo 10 %. Šių metų gamybos sumažėjimas atspindi neseniai padarytus civilinės industrijos investacijų sumažinimus ir praėjusių metų derliaus vidutiniškumą. Darbo našumas nukrito nuo 7 iki 5.7%.

Vidutinis darbininkų ir tarnautojų uždarbis pakilo 8% iki 108 rublių per mėnesį, o kolūkiečių uždarbis paaugo net 9%. Tai yra rezultatas praėjusį rudenį padaryto nutarimo pakelti algų minimumus iki 60-70 rublių per mėn. ir pakelti algas įvairioms kategorijoms. Nors piniginės gyventojų pajamos pakilo 10.4% (o darbo jėga išaugo 3.5%), valstybinė mažmeninės prekybos apyvarta padidėjo tik 9.3% (palyginamom kainom). Tad infliacinės tendencijos nebuvo sumažintos ir gyventojų sutramdyta pirkimo galia yra aiškiai matoma išaugusioje didžiulėje taupomųjų indėlių sumoje, viso 218 bilijonų rublių.

Butų statyba pasiekė 22 mil. kv. metrų ir yra tik šiek tiek didesnė negu praeitais metais. Jau yra aišku, kad vienuolika metų iš eilės metinis statybos planas nebus įvykdytas — 1968 m. „beveik 95 milijonus kv. metrų“.

Žemės ūkio mechanizacija auga labai palengva ir atrodo, kad planuotas mašinų parkas 1970 m. nebus pasiektas.

2. LIETUVOJE.

Bendros tendencijos visos Sovietų Sąjungos mastu atsispindi ir ūkyje Lietuvoje, pagal duomenis paskelbtus Centrines statistikos valdybos prie Lietuvos Ministrų tarybos (žr. liepos 25 d. *Tiesą*). Bendrai paėmus, industrijos ir žemės ūkio gamybos kėlimo tempai buvo šiek tiek žemesni negu praėjusiais metais. Bendras produkcijos augimo procentas kiek sumažėjęs palyginti su praėjusių metų pirmo pusmečio, kapitaliniai indėliai buvo beveik tie patys. Atseit, kaip ir Sovietų Sąjungoje, ūkis Lietuvoje buvo „sluggish“. Nors algos buvo geresnės, ypatingų poslinkių gyvenimo standarte nesijuto. Tai ryšku kad ir išaugusiose sutaupų sumoje. Tiesa, vidutinis pilietis kiek geriau valgė (ypač geresnės kokybės dietą) ir kiek geriau rengėsi, ir, tuo, geresnio gyvenimo standarto kėlimo reikalavimai buvo išlaikyti saugiame lygyje.

Pramonė. Pirmojo pusmečio nustatytą gamybos planą pramonė įvykdė 103%. Palyginus su pirmąja 1967 m. puse, pramonės gamyba paaugo 9.8% (o 1967 m. palyginti su 1966 m. pirmu pusmečiu gamyba paaugo net 13%. Didžiausias gamybos augimas (palyginti su pirmaja 1967 m. puse) buvo chemijos pramonėje (122%), o mažiausias—maisto pramonėje (101%). Tai irgi priaugimo procento sumažėjimas palyginus 1967 ir 1966 pirmuosius pusmečius. Darbo našumas visoje pramonėje padidėjo 3%, sumažėjo atseit nuo 5.7% palyginus 1967 ir 1966 rekordus. Pelnas visoje pramonėje padidėjo 17%. Pirmoje 1968 m. pusėje naujos planavimo ir ekonominio skatinimo sistemos sąlygomis dirbo 196 pramonės įmonės, kurių bendras pramoninio-gamybinio personalo skaičius sudarė 195,000 žmonių — 55% viso pramoninio-gamybinio personalo.

Ką pramonė Lietuvoje konkrečiai pagamino, žiūrėkite perspausdinamą Centrinės statistikos valdybos pateiktą statistiką.

Žemės ūkis. Ūkių numatytas vasarinių kultūrų sėjos planas viršytas. Pasėlių plotai 1968 m. derliui visų kategorijų ūkiuose sudarė 2,322,400 ha. Per praėjusį pusmetį palyginti su pirmuoju praėjusių metų pusmečiu kolūkiuose ir tarybiniuose ūkiuose pieno gamyba padidėjo iki 602,000 tūkstančių tonų arba 14%, mėsos iki 157, 900 tonų gyv. svorio arba 3%, kiaušinių iki 73.3 milijonų arba 16%. Vidutinis pieno primelžimas iš vienos karvės padidėjo 12% ir sudarė 1459 kg. Liepos 1 d. (palyg. liepos 1 d. 1967 m.) galvijų skaičius kolūkiuose ir tarybiniuose ūkiuose buvo — 1,083,900 (+20,500), kiaulių buvo 972,700 (+11,000), paukščių — 2,646,400 (—261,800). Žemės ūkio mechanizacija pirmame pusmetyje palyginti su 1967 m. pirmu pusmečiu buvo maždaug to paties lygio. Žemės ūkis pirmame pusmetyje gavo (skliaustuose 1967 m. pirmo pusmečio skaičiai): 2,658 (2,225) traktorius fiziniais vienetais, 500 (911) sunkvežimius, 781 (640) grūdų kombainus, 41 eilinę javapiūtę, 3,953 plūgus, 902 sėjamąsias, 2,193(1,172) kultivatorius, 664 kertamąsias 1009 (1172) mineralinių trąšų barstytuvus. Mineralinių trąšų teikimas padidėjo nuo 606,000 tonų iki 672,000 tonų.

Kapitalinė statyba. Centralizuotu kapitaliniu įdėjimų sąskaita atiduota naudoti pagrindiniai fondai iš viso už 132,000,000 rublių (palyg. su 133 mil.\rublių 1967 m. pirmame pusmetyje).

Atiduota naudoti 300,000 kilovatų pajėgumo šeštasis energetinis blokas Lietuvos Valstybinėje rajoninėje elektrinėje (Elektrėnuose), 79 kilometrų ilgio aukšto voltažo elektros tiekimo linijos, medienos drožlių plokščių cechas centriniame medžio apdirbimo kombinate Vilniuje, surenkamojo gelžbetonio gamybos pajėgumai gelžbetonio konstrukcijų gamykloje Nr. 4 Kaune ir plytų gamybos pajėgumai Palemono keramikos gamykloje, mėsos krypties paukščių fabrikas Vilniuje, kurio pajėgumas — vienas milijonas mėsinių viščiukų per metus. Pastatytos naujos patalpos, kuriose galima laikyti 5,600 gyvulių ir 20,000 paukščių.

Valstybiniai centralizuoti kapitaliniai įdėjimai pirmajame pusmetyje sudarė 228,000,000 rublių, padidėjo palyginti su pirmuoju praėjusių metų pusmečiu 9%. Kapitaliniai įdėjimai į lengvąją pramonę palyginti su pirmuoju 1967 m. pusmečiu padidėjo 12%, į maisto pramonę — 14%, į statybinių medžiagų pramonę — 23%, į buitinį gyventojų aptarnavimą — 24%. Visa tai rodo šiokį tokį ekonomijos vystymo krypties pakeitimą, didesnį dėmesį toms sritims kurios prisideda prie gyvenimo standarto greitesnio kilimo, nors indėlių didėjimas šiais metais buvo mažesnis negu 1967 m. (*palyginti su 1966 m. pirmu pusmečiu).*

Gyvenimo standartas. Liaudies ūkyje dirbančiųjų darbininkų ir tarnautojų skaičius (neįskaitant kolūkiečius) vidutiniškai per pusmetį sudarė 1,065,000 žmonių, padidėjęs palyginti su pirmuoju 1967 m. pusmečiu 55,000 žmonių, arba 5.4%.

Nuo sausio 1 d. minimalus visų ūkio šakų darbininkų ir tarnautojų užmokestis padidintas nuo 40-45 rublių iki 60 rublių per mėnesį. Laikino nedarbingumo pašalpos darbininkams ir tarnautojams, turintiems daugiau kaip 8 metų darbo stažą, padidintas iki 100% uždarbio, turintiems 5-8 metų darbo stažą — iki 80% uždarbio. Šiek tiek padidintos pensijos, bet neskelbiama kiek. Sumažintas šiek tiek ir pensijai gavimo amžius. 495,000 darbininkų, tarnautojų, kolūkiečių ir kitų gyventojų grupių gauna pensijas ir pašalpas.

Gyventojai gaudavo visuomeninių vartojimo fondų sąskaita nemokamą medicinos pagalbą, nemokamas arba lengvatinėmis sąlygomis skiriamas atilsines į sanatorijos bei poilsio namus, galėjo laikyti vaikus vaikų įstaigose, nemokamai mokytis. Daugiau kai 46,000 aukštųjų mokyklų studentų ir technikumų bei kitų specialiųjų mokyklų moksleivių pasinaudojusių mokslo metais gaudavo stipendijas.

Gyventojų indėliai į taupomąsias kasas per pusmetį padidėjo 16 % ir liepos 1 d. sudarė 392,000,000 rublių. (liepos 1d., 1967 m. buvo 297,000,0 rublių).

LIETUVOS GAMYBA

	Pagaminta 1968 m. pirmajame pusmetyje
Elektros energijos bendro naudojimo elektrinės ir blokinės elektrinės — milijonai kilovatvalandžių	2659,5
Sieros rūgšties — tūkstančiai tonų	154,3
Mineralinių trąšų (sąlyginiais vienetais) — tūkstančiai tonų	403,6
Polietileninių plėvelių — tonos	745
Polietileninių vamzdžių — tonos	1706
Polistirolinių plokščių — tūkstančiai kvadratinių metrų	90,9
Linoleumo — tūkstančiai kvadratinių metrų	428,3
Atnaujintų automobilių padangų — tūkstančiai	38,9
Sausų cinko baltalų — tonos	850
Dirbtinio pluošto — tonos	5153
Buitinės chemijos prekių — už milijonus rublių	6,6
Sintetinių plovimo priemonių — tonos	1815
Žemės ūkio mašinų — už milijonus rublių	11,3
iš to skaičiaus:	
Agregatų vitamininiams žolės miltams gaminti	590
Trąšų barstytuvų ant priekabų — tūkstančiai	3,5
Metalo piovimo staklių — tūkstančiai	9,7
Elektrinio suvirinimo. įrengimų — tūkstančiai	32,8
Metalo piovimo įrankių — už milijonus rublių	6,6
Prietaisų, automatizavimo priemonių ir jų atsarginių dalių — už milijonus rublių	32,7
Elektros skaitiklių — tūkstančiai	2235
Mažo galingumo elektros variklių — tūkstančiai	1318
0,25—100 kilovatų galingumo kintamosios srovės elektros variklių — tūkstančiai	87,3
Pramoninio tipo skalbimo mašinų — už milijonus rublių	2,7
Technologinių įrengimų prekybai ir viešajam maitinimui — už milijonus rublių	2,8
Apšildymo katilų — tūkstančiai sąlyginių kvadratinių metrų	43,9
Emaliuotų ketaus vonių — tūkstančiai	107,8
Išvežta padarinės miško medžiagos Miškų ūkio ir miško pramonės ministerijos sistemoje (be padarinės miško medžiagos, išvežtos iš sanitarinių kirtimų) — tūkstančiai kubinių metrų	429
Cemento — tūkstančiai tonų	423,1
Statybinių plytų — milijonai	430
Surenkamųjų gelžbetoninių konstrukcijų ir detalių — tūkstančiai kubinių metrų	559
Stiklinių blokų — sąlyginių vienetų	1759
Langų stiklo — tūkstančiai kvadratinių metrų	1760
Šiferio — milijonai sąlyginių plokščių	45,8
Minkštosios stogų dangos — milijonai kvadratinių metrų	15,0
Medienos drožlių plokščių — tūkstančiai kubinių metrų	18,8
Medienos pluošto plokščių — milijonai kvadratinių metrų	3,6
Faneros — tūkstančiai kubinių metrų	15,8
Celiuliozės — tūkstančiai tonų	17,8
Popieriaus — tūkstančiai tonų	41,1
Kartono — tūkstančiai tonų	24,1
Baldų — už milijonus rublių	23,5
Audinių — milijonai kvadratinių metrų	35,8
iš to skaičiaus:	
lininių	9,7
medvilninių	10,5
vilnonių	6,3
šilkinių	9,3
Kilimų ir kiliminių dirbinių — tūkstančiai kvadratinių metrų	437
Linų pluošto — tūkstančiai tonų	7,4
Trikotažo — milijonai vienetų	21
iš to skaičiaus:	
baltinių trikotažo	16,2
viršutinio trikotažo	4,8
Kojinių ir puskojinių — milijonai porų	36,9
Odinės avalynės — milijonai porų	5,1
Guminės avalynės — milijonai porų	3,5
Veltinės avalynės — tūkstančiai porų	245
Siuvinių — už milijonus rublių	82,0
Kailių ir kailinių dirbinių — už milijonus rublių	20,4
Buitinių šaldytuvų — tūkstančiai	27,2
Dviračių — tūkstančiai	177,7
Radijo aparatų (magnetolų) — tūkstančiai	17,1
Televizorių — tūkstančiai	23,2
Magnetofonų — tūkstančiai	92,9
Buitinių dulkių siurblių — tūkstančiai	55,2
Mėsos (be kolūkių ir gyventojų namie pagaminto kiekio) — tūkstančiai tonų	87,6
Dešrų — tūkstančiai tonų	17,5
Sugauta žuvies ir gauta jūros produktų — tūkstančiai tonų	137,1
Sviesto (be kolūkių ir gyventojų namie pagaminto kiekio) — tūkstančiai tonų	16,7
Nenugriebto pieno produkcijos — tūkstančiai tonų	148,1
Smulkaus cukraus — tūkstančiai tonų	74,5
Konditerijos prekių — tūkstančiai tonų	19,2
Augalinio aliejaus — tūkstančiai tonų	4,1
Konservų — milijonai sąlyginių dėžučių	56,3
Alaus — milijonai dekalitrų	4,1
Papirosų ir cigarečių — milijardai	3,2
Muilo — tūkstančiai tonų	12,0
Sausųjų mėsos-kaulų pašarų — tūkstančiai tonų	4,2
Pašarinio biomicino koncentrato — tonos	5,4
Pašarinių mielių iš nemaistinių žaliavų — tonos	1223

Palyginti su pirmuoju 1967 m. pusmečiu mažmeninė prekių apyvarta padidėjo, sugretinamomis kainomis, 13%. Per pasibaigusį pusmetį parduota daugiau mėsos dešrų, kiaušinių, daržovių, bulvių, drabužių, trikotažo gaminių, avalynės, baldų, televizorių, šaldytuvų.

Įvairiais būdais mokėsi 90,000 žmonių, iš to skaičiaus bendro lavinimo mokyklose, įskaitant vakarines (pamainines), sezonines ir neakivaizdines mokyklas, mokėsi 568,000 žmonių. Aštuonmetę mokyklą šiemet baigė daugiau kaip 51,000 žmonių. Vidurinio mokslo atestatą, pasibaigus mokslo metams, gavo 22,000 žmonių, iš kurių 5,800 žmonių dirbo ir mokėsi. Aukštosiose ir specialiosiose vidurinėse mokyklose mokėsi 115,500 žmonių. Aukštąsias mokyklas ir technikumus baigė daugiau kaip 17,000 žmonių. Į darbą pasiųsta 11,000 jaunų specialistų, iš jų 3,500 baigusių aukštąjį mokslą.

Negalutiniais apskaičiavimais 1968 m. liepos 1 d. Lietuvoje gyveno 3,080,000 žmonių. Per metus gyventojų skaičius išaugo 37,000.

ŪKIS

PENKMETIS LIAUDŽIAI

Praėjusių metų pabaigoje TSKP CK ir Sovietų Sąjungos Ministrų Taryba priėmė nutarimą dėl naujojo 1971-1975 penkmečio plano sudarymo. Tai atrodo buvo tik pagrindinių ūkio vystymo krypčių nustatymas, pagal kurį respublikinės plano komisijos turėjo pateikti konkretesnes respublikos ūkio vystymo gaires. Respublikose paruošti planai bus dar peržiūrimi ir tikriausiai keičiami centre. Nežiūrint to, Lietuvos ekonomistai jau yra paruošę šį preliminarinį ūkio vystymo planą ir kai kuriuos duomenis paskelbė spaudoje (žiūr. pav. *Tiesa*, 1968 m. liepos mėn. 20 d. ir *Liaudies ūkį*, 1968 m. nr. 5). Štai keletas svarbesnių faktų.

Apskaičiuojama, kad 1971-1975 m. Lietuvos gyventojų skaičius išaugsiąs 114,000, arba 3.7%, o darbo ištekliai tuo pačiu metu išaugs net 7% dėl palankaus gyventojų amžiaus. Numatoma, kad toliau gana sparčiai augs industrinė darbo jėga ir toliau mažės užimtamumas žemės ūkyje. Daug spartesniais tempais augsiąs dirbančiųjų skaičius taip vadinamoje „negamybinėje sferoje" arba įvairių patarnavimų ir profesinių darbininkų skaičius.

Aiškėja, kad industrijos vystyme didesnis dėmesys bus skiriamas žemės ūkio žaliavų perdirbimui, statybai, ir plataus vartojimo („consumer") prekių gamybai. Statybinių medžiagų pramonė išaugsianti 64 procentais, o lengvoji ir maisto pramonė 40%. Augimo tempai būsią lėtesni chemijos, energetikos, mašinų gamybos ir metalo apdirbimo pramonėje, šakos kurios iki šiol buvo greičiausiai vystomos. Vietinės pramonės (suvenyrų, žemės ūkio atliekų, pvz.) gamyba būsianti padidinta 1.5 karto.

Didžiausios statybos naujame penkmetyje: Kauno ir Jurbarko ŠEC, Jurbarko naftos perdirbimo gamykla, gamykla Šiauliuose, Jonavos lakų-dažų gamykla, Alytaus neaustinių tekstilinių medžiagų bei Kapsuko putliųjų verpalų fabrikai, mėsos kombinatai Alytuje ir Utenoje, pieno konservų gamykla Kapsuke. Didžiųjų fabrikų statybos išdėstymas rodo Lietuvos ekonomistų pastangas planuoti ir tolygiai Lietuvos urbanizacijai užtikrinti. Tuo tikslu ir vystomi mažesni regioniniai miestai.

Žemės ūkio specializavimo kryptis nebus pakeista. Planuojama žemės ūkio bendrąją produkciją penkmetyje pakelti 16%. Šis konservatyvus procentas vis dar rodo žemės ūkio gamybos relatyviai žemą lygį. Pievų ir ganyklų gerinimui būsiąs skirtas gal didžiausias dėmesys. Tikimasi pakelti jų derlingumą net 50%. Mėsos gamyba visuomeniniame sektoriuje (išskyrus asmeninių ūkių gamybą) padidėsianti penkmetyje 37%, pieno — 28%, kiaušinių 60 %. Tikimasi 1975 m. žemės ūkyje pagaminti 63(,00(tonų mėsos (gyvuoju svoriu), 2,900,000 tonų pieno, ir 780,000,000 kiaušinių.

Transporte numatomi gerinti keliai Vilnius-Kaunas, Kaunas-Kryžkalnis, Kaunas-Alytus, Panevėžys-Šiauliai. Švenčionėlių-Panevėžio siaurasis geležinkelis bus rekonstruotas į platųjį. Krovinių apyvarta turinti padidėti 31%.

Butų statyba bus plečiama, ypač su gyventojų didėjimu miestuose ir kolūkinių gyvenviečių kūrimusi. Per penkmetį numatoma pastatyti 22,000 butų. Tai pakels vidutinį gyventojų plotą nuo 7.7 kv. m. 1970 m. iki 8.8 kv. m. 1975 m. Penkmečio pabaigoje apie pusė visų kaimo gyventojų jau gyvensianti kolūkinėse gyvenvietėse, o apie 55% visų gyventojų jau bus miesčionys. Pramatoma gana smarkiai plėsti prekybos ir kitokias žmonių aptarnavimo įstaigas. Taip, pvz., penkmečio pabaigoje lovų skaičius ligoninėse padidėsiąs iki 121 lovos 10,000 gyventojų. 1975 m. aukštųjų mokyklų bus priimta 12,500 studentų, o specialios vidurinės mokyklos priims net 22,400 mokinių. Penkmečio pabaigoje Lietuvoje būsią 110,000 specialistų su aukštuoju mokslu ir apie 200,000 su specialiu viduriniu mokslu.

Šie skaičiai yra reikšmingi keliais atvejais. Jie vaizdžiai liūdija tą gana sparčią kaitą, kuri transformuoja kaiminę Lietuvą į modernią industrinę visuomenę su visomis jai būdingomis ydomis ir gerovėmis. Visa Lietuva sparčiai urbanizuojama, net ir kaimas eventualiai bus panašus į miestą jei kolūkinių gyvenviečių planas bus įgyvendintas. Be abejo, planą įgyvendinus ir gyvenimo standartas turėtų pakilti. Šie faktai įsidėmėtini. Būdami toli nuo tėvynės esame linkę ją suprasti statiškai. Tie dramatiniai poslinkiai Lietuvos socialinėje struktūroje (ir galvosenoje) bei ekonomijoje negali būti ignoruojami, jei išeivija nori su Lietuva susikalbėti.

Lietuvos modernizacija yra džiuginantis dalykas. Bet dar daugiau džiugina naujo plano užsimojimas daugiau negu iki šiol tenkinti žmonių poreikiams, vystyti vietinių išteklių vartojimą, kelti žmonių aptarnavimą, gyvenimo standartą. Su tuo ateis neišvengiamai ir kitų teisių praplėtimas.

ŠVIETIMAS

MASKVOS REFORMOS LIETUVOS PROBLEMOS

Sparčiai gausėjant mokslinėms žinioms, mokyklai iškyla problema, kaip tą nuolat besiplečiantį žinių kiekį tinkamiausiai įtraukti į mokymo programas, kokiais metodais ir priemonėmis žinias perduoti mokiniams. Tai yra universali švietimo problema, galiojanti visiems kraštams, visoms politinėms santvarkoms. Sovietų Sąjungoje ši problema yra dar aktualesnė, nes pradinis ir vidurinis mokymas turi būti atliktas per trumpesnį 10 metų laiką (kitų ekonomiškai išsivysčiusių valstybių tarpe, pradinis ir vidurinis mokymas užtrunka 12 metų ir daugiau). Eilės metų patirtis Sovietus galiausiai įtikino, kad gausėjant žinioms ir kylant kvalifikacijų kokybės pareikalavimams, vidurinės mokyklos programai neužtenka 6 metų kuros. Sovietų planuotojai pripažindami vidurinio mokymo pratęsimo reikalingumą, bet dėl ekonominių priežasčių nenorėdami pradinio ir vidurinio mokymo prailginti iki 11 metų, nutarė pradinį mokymą vienais metais sutrumpinti ir tuos metus atiduoti vidurinės mokyklos kurso prailginimui. Šiuo metu per anksti spekuliuoti ar reforma bus sėkminga, ar jinai iš esmės pakels Sovietinio švietimo efektingumą, o pats perėjimas iš keturių į trijų metų pradinį mokymą yra susijęs su daugeliu problemų ir sunkumų.

Kaip į švietimo reformą žiūrima Lietuvoje, kur pradinis ir vidurinis mokymas užtrunka 11 metų (lietuvių moksleiviams šalia gimtosios kalbos privaloma lygiai taip pat išmokti rusų kalba), kokias problemas teks patirti Lietuvos švietimo darbuotojams?

1. Vilniuje, Švietimo Ministerijos Mokymo-metodinio skyriaus viršininkas, K. Poškus:

Padedant mokytojams praktiškai įgyvendinti naujuosius pertvarkymus, ypač didelis dėmesys turės būti skiriamas pradinių klasių mokytojui, nes beveik visa tai, ką jis iki šiol išdėstydavo ir ko pasiekdavo per ketverius metus, dabar reikės atlikti 1,2 ir 3 klasėse. Didelę pagalbą teks suteikti ketvirtųjų klasių mokytojams, nes atskirų disciplinų mokytojas niekada nėra dirbęs nei su tokio amžiaus mokiniais, nei pagal tokį mokymo turinį.

2. Kaune, mokytoja G. Jarumbavičiūtė, Trečiojo Lietuvos Mokytojų Suvažiavimo dalyvė-referentė:

Dirbsime, stengsimės, kad rezultatai būtų kiek įmanoma geresni. (...) Tik labai negerai, kad sumažintas lietuvių kalbos pamokų skaičius. Ypač nerimą kelia 2 klasė, kur vietoje 12-10 bus 10-8 pamokos, o antrokų skaitymo įgūdžiai dar tokie netvirti!

3. Maskvoje, Švietimo Ministras M. Gedvila Visasąjunginiame Mokytojų Suvažiavime:

Tad, kas gi neramina mus? Kas buvo kalbėta Lietuvos mokytojų suvažiavime. Pirmiausia — klausimas, susijęs su naujo mokymo turinio įvedimu. Mes vis labiau įsitikiname, kad perėjimo dirbti pagal naujus planus ir programas terminai, jų realumas kelia abejones.

Tatai matyti iš to, kad, vos praėjus metams, kai buvo priimtas žinomas nutarimas, mums teko daryti perėjimo terminų korektyvas, ir šitai jaudina mus, nes panašių pataisų tikriausiai ateityje dar bus nemažai. Tatai įvyks kad ir dėl to, jog mes nepajėgsime laiku išleisti visų naujų vadovėlių... Antai Lietuvos mokyklos 1969-1970 metais turi gauti apie 90 naujų arba perdirbtų vadovėlių. Pedagoginės literatūros leidyklai „Šviesa" šis uždavinys, atvirai kalbant, beveik neįveikiamas. Per dviejus metus kokybiškai paruošti ir išleisti mūsų respublikoje reikiamą vadovėlių kiekį — per sunki užduotis. Be to, reikalas tas, kad pirmaisiais mokslo metais vadovėliai turi būti išleisti dideliais tiražais — visiems atitinkamų klasių mokiniams. O popieriaus fondai, deja, nedidinami. Antra vertus, leidykla iki šiol nepajėgia pasiekti, kad būtų padidintas etatinių redaktorių skaičius.

Reikia, be to, pridurti, kad daug neaiškumų yra ir dėl pačių programų. Pavyzdžiui, pagal kokias programas mokysis vaikai, kuriems naujos programos įvedamos ne nuo pirmosios klasės? Pagal kokias rusų kalbos ir matematikos programas bus mokomi ketvirtųjų klasių mokiniai, baigę pirmąsias tris klases pagal senas programas? Atrodo, vertėtų paruošti kažkokias pereinamąsias programas. Tačiau apie jas iki šiol nieko negirdėti.

Tatai, draugai, tik dalis iš šimto tūkstančių pedagoginių klausimų: koks, kaip, kada ir kur? — klausimų, susijusių su perėjimu dirbti pagal naujas programas.

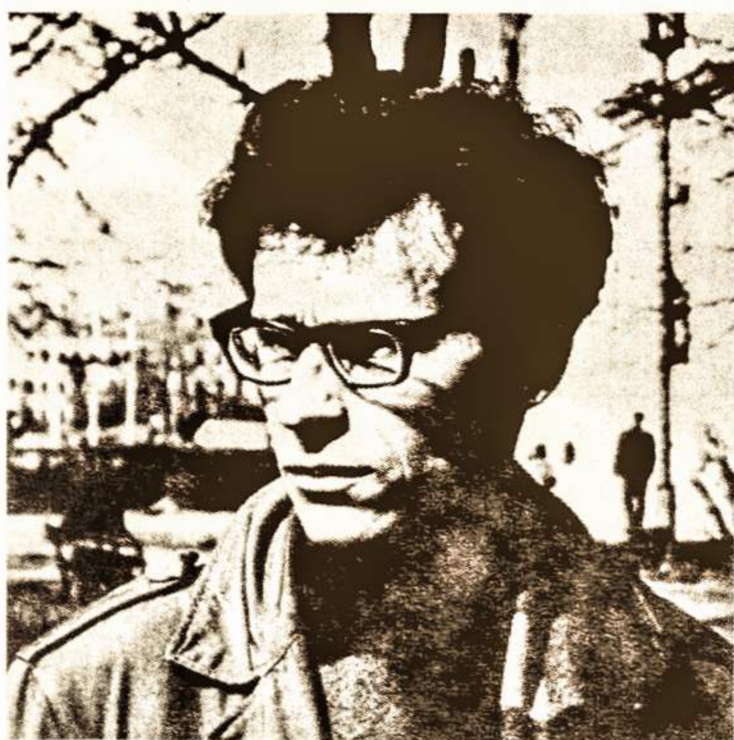
VANDENS ŪKIS

NERIS TEKA Į RYTUS

Trūkstant Minskui vandens, buvo ieškota ir surasta išeitis—nukreipti dalį Neries vandens į „sausą" miestą. Atrodo, kad Lietuvoje kilo susirūpinimas, kad Neris Lietuvoje nepavirstų seklių upeliukščiu ir kad tai nesugadintų poilsio vietų ties Vilniumi. Į tą susirūpinimą reagavo Gamtos apsaugos komiteto inžinierius V. Bronušas (žr. *Tiesa*, 1968. VII. 24). Pagal Bronušą, jaudintis nėra pagrindo. Mat prie Vileikos bus pastatyta užtvanka-rezervuaras, kuriame bus sukaupiamas Neries aukštupio ir pavasario potvynio vanduo. Iš čia Minskas gaus papildomą vandenį. Sausringais me-

DAILĖ

SUSIPAŽINIMUI: VYTAUTAS VALIUS

Dailininkas pradėjo karjerą įprastinėmis temomis ir rečiau sutinkamu jų traktavimu: „V. Valius, Pramoninio Vilniaus" cikle tiesioginiai nevaizduoja darbo. Stambiuose lino raižinių lapuose, gamyklų ir statybų fone, matome tik darbininkų portretus", rašo V. Uloza (straipsnyje „Estampai apie nūdienį darbo žmogų" 1962 m. metraštyje *Dailėje*). Jis yra iliustravęs S. Daukantą, A. Baranauską, Maironį, V. Mykolaitį-Putiną ir E. Mieželaitį. Jo iliustracijos „tradicinė struktūra" atžymėtos Visasąjunginiuose penkiasdešimties gražiausių knygų konkursuose: 1959 m. — Baranausko *Anykščių šilelis*, 1960 m. — Mieželaičio *Broliška poema*. 1963 m. dar gavo paskatinamąjį diplomą už lietuvių kalbos vadovėlio iliustravimą. Nuo 1964-65 m. jis suranda „visai naują stilių". Taip jį apibudina albume *Knyga ir dailininkas* (1966). Paskutiniuoju metu užsiima ir tapyba. Dailininkas yra gimęs 1930 m.

SVETIMVARDŽIAI

DAR KARTĄ APIE TĄ PATĮ

Šis akademiko J. Jurginio straipsnis, čia perspausdinamas ištisai iš Literatūros ir meno *liepos mėn. 13 d. numerio, pradėjo plačias Lietuvos lingvistų diskusijas kaip rašytini svetimtaučių vardai. Šis klausimas yra ypač aktualus Lietuvoje, bet yra reikalingas ir išeivių kalbininkų, žurnalistų ir rašytojų dėmesio.*

Nors ir nedėkinga, bet reikia grįžti prie tikrinių vardų rašymo temos, kuria šio laikraščio skiltyse rašiau 1965 m., „Varpo" chorui grįžus iš kelionės po Vokietijos Demokratinę Respubliką. Choras nusivežė spausdintą savo koncertų programą lietuvių ir vokiečių kalbomis. Tą programą teko uždrausti dalyti publikai, nes beveik visų Vakarų Europos, jų tarpe ir vokiečių, kompozitorių pavardės buvo parašytos iškreiptai, netaisyklingai. Reikėjo gelbėti ne tik vyrų choro, bet ir kultūrinį respublikos inteligentų prestižą. Tai ne vienintelis nemalonus atsitikimas dėl fonetinės užsieniečių pavardžių rašybos. Mokyti žmonės nebemoka parašyti įžymiųjų Europos žmonių pavardžių.

Štai neseniai mūsų spaudoje buvo įdėtas atitaisymas, kad Vilniuje koncertavęs belgų vargonininkas ne Feršregenas, o Gabrelis Verschraħenas, nes jo pavardė esanti flamandiška, o ne vokiška. Panašių nesusipratimų kiekvienas iš mūsų galime priskaičiuoti po keletą arba keliolika. Norėdami jų išvengti, kultūros ir mokslo darbuotojai praktikoje grįžta prie ortografinio tikrinių vardų rašymo. Fonetinį (pagal ištarimą) rašymą pirmiausia atmeta bibliografija, geografija. Nors fonetinis principas, dažnai vadinamas lietuviška tradicija, aiškiai susikerta su mokslo reikalavimais, kalbininkų grupė, nekreipdama į tai dėmesio, ir toliau skelbia „atradimus", kurie priklauso nebe filologams, o istorikams, teisininkams ir politikams, ir kurių nevertėtų ignoruoti.

Fonetinio principo gynėjai sako, kad lietuviai rašo taip, kaip taria. Gerai, tada rašykime ne Novgorodas, o Naugardas, nes lietuvis n o v visada ištars kaip n a u. Taip nuo 16 amžiaus to rusų miesto vardas ir buvo rašomas iki fonetininkų atradimo. Lietuviai žino Naugarduką, Gardiną, Balstogę, o fonetininkai reikalauja rašyti Novogrodokas, Grodnas, Bialystokas... Lietuvis netaria ir netars Jevgenijus, Jelena, Jerevanas, nors taip fonetininkai patys rašo ir kitus verčia rašyti. Visai nesunku pastebėti, kad fonetinis principas reikalauja rašyti kitų tautų arba užsienio šalių tikrinius vardus (asmenvardžius ir vietovardžius) ne kaip lietuvis, o kaip tos svetimos tautos žmogus savo mistus ir piliečius vadina. Priėmus šį principą, reikėtų atsisakyti nuo Maskvos, Varšuvos, Paryžiaus, Krokuvos, kaip atsisakoma nuo Naugardo ir Gardino.

Reikalavimas rašyti tikrinius vardus taip, kaip tuos vardus taria pati tauta, kuriai tie vardai priklauso, yra neįgyvendinamas ir prieštaraujantis tarptautinėms progresyvioms tendencijoms. Jeigu mes, laikydamiesi fonetinio principo, Norvegijos sostinę pradėsime perkrikštinėti iš Oslo į Uslą, nes skandinavai šiuo atveju o ištaria kaip u, o Geteburgą į Jeteboiją, nes taip savo miesto vardą taria švedai, pasiklysime atlasuose, enciklopedijose ir šiaip jau knygose ir tikrai pakenksime savo šalies kultūrai. Visos tautos, vartojančios lotynišką raidyną, tikrinius vardus, jeigu neturi savo išimtinio pavadinimo, panašaus į mūsų Karaliaučių, Gardiną ar Paryžių, rašo paraidžiui taip, kaip toje tautoje arba valstybėje rašoma, o ne tariama. Tai jau nebe kalbinis, o teisinis reikalas. Jungtinėse Amerikos Valstijose ir kitose šalyse pavardė visada sakoma paraidžiui (spelinama), nes daug svarbiau ją teisingai parašyti, negu ištarti. Ne garsai, o raidės, sudarančios įrašą arba parašą, turi juridinę galią. Reikalaudami, kad kitų tautų žmonės rašytų mūsų lietuviškas pavardes taip, kaip mes jas tariam, patys save paniekiname. Jas skirtingai rašys prancūzas, anglas, ispanas ir italas. Tokiu pavyzdžiu mes jau nemaža turime. Mūsų respublikos dailininkų, dalyvavusių prieš keletą metų Paryžiaus parodoje, pavardės kataloguose ir laikraščiuose buvo taip išspausdintos, kad negalėjo neužsigauti parodos dalyviai ir jų tautiečiai. Švažas buvo paverstas Chvaju, o kiti — dar keisčiau. Mes turime siekti, kad užsienyje mūsų pavardės būtų rašomos taip, kaip mes patys jas rašom. Tai ne tik garbės, bet ir teisės dalykas. Tarptautiniuose. santykiuose asmens tapatybė nustatoma pagal ortografišką, o ne fonetišką užrašymą. Taip elgiasi ir visos mokslo įstaigos. Jeigu autorius priklauso tautai, nevartojančiai lotyniško raidyno, jo pavardė transkribuojama tik pakeičiant rašmenis. Anglosaksų, germanų ir romanų tautos svetimiems vardams rašyti įvesdino lotyniškus kepurėtus rašmenis (č, š, ž) ir, sakysim, Švažo pavardę prancūzas gali išspausdinti taip, kaip mes ją rašome. Tokią teisę išsikovojo čekai, ir mes ja galime naudotis, žinoma jeigu norime.

Fonetininkai sako, kad, rašant užsieniečių pavardes taip, kaip jie patys rašo, mūsų skaitytojai nemokės jų ištarti. Galimas dalykas, kad tokių pasitaikys, kaip mokyklose pasitaiko mokinių, nepažįstančių matematikos arba fizikos ženklų. Užtat jie mokomi. Mokomi ir svetimų kalbų. Kas naudingiau, — ar nemokantį mokyti, ar taikstytis su primityvu ir skelbti jį nesugriaunamu? Čia keliami dalykai nėra vien tik kalbininkų reikalas, ir todėl su savo „ieškojimais ir atradimais" jie turėtų būti atsargesni, kad kartais, netekę kantrybės, oponentai fonetikų neimtų pravardžiuoti fanatikais. Saikas ir kritikos jausmas visiems reikalingas.

Reikia pasidžiaugti, kad spaudoje ir susirinkimuose vis skardesnis kalbininkų balsas, skatinantis visų profesijų žmones kelti savo kalbos kultūrą. Ryšium su tuo ir ypač su enciklopedijos leidimu iškyla vardyno dalykai. Vietovardžiai ir hidronimai rašomi ir tariami labai nevienodai. Visiems aišku, kad suvienodinimas reikalingas. Tačiau kaip ir ką vienodinti? Kalbininkai, kuriems pavesti vardyno tvarkymo reikalai, pasišovę norminti vietovardžius pagal bendrinės (literatūrinės) kalbos reikalavimus. Jie liepia Pumpėnus keisti į Pampėnus, Inturkę — į Anturkę, Nedzingę į Nedingą ir t. t. Jie pasišovė išguiti iš vietovardžių tarmiškumus, nors juos sukūrė ir įamžino patys vietos gyventojai. Vardynas taip pat nacionalinis turtas, ir čia iš didelio rašto negalima išeiti iš krašto. Pradėjus naikinti vietovardžiuose tarmiškumus, atsiras ne tik painiava, bet ir aiški kultūrinė žala. Dabar nesunku atspėti, kur ieškoti Šilalės ir kur Šilelio, kur Užusienio ir kur Ažusienio, kur Patumsiai ir kur Patamsiai. Šitoks tarminių niuansų suvienodinimas reikštų vardyno nuskurdinimą. Tada reikėtų vienodinti ir pavardes. Dabar turime Ambrasus, Ambrazus, Umbrasus, tada turėtume tik Ambrazus... Ir tai būtų blogai, nes visur einama prie pavardžių įvairinimo, bendrapavardžių skaičiaus mažinimo, o pas mus būtų daroma atvirkščiai.

Svetimtaučių pavardžių rašymas ir lietuviškų tikrinių vardų norminimas dar tebėra saviveiklos stadijoje. Tai ypač nepageidautina moksle. Todėl ir tenka apie tą patį dalyką kalbėti ne vieną, o kelis kartus.

---

tais Minskas gausiąs net 490.2 milijonų kubinių metrų vandens, „t. y. 18% Neries nuotekio Vilniuje." Toliau inž. Bronušas aiškina: „Vandens praleidimas iš saugyklos bus abipusis, t. y. vandenį bus galima išleisti ne tik Minsko, bet ir Vilniaus kryptimi. Vadinasi, minimalūs vandens ištekliai Neryje ties Vilnium net padidės. Projektinėje užduotyje juos numatoma padidinti vasarą nuo dabar esančio 47.7 kubinio metro per sekundę iki 51.5 kub. metro ir žiemą nuo dabar esančio 40.0 iki 45.0 kub. metrų per sekundę."

Skamba neblogai. Tik kyla keletas klausimų. Paaiškinime sakoma kad tai padaryti „bus galima", bet ar tai iš tikro bus padaryta, ypač, kad galima daleisti vis daugiau vandens pareikalaujantį augantį Minsko miestą. Atseit, ar reservuaro kapacitetas bus atitinkąs užduočiai? O kaip bus sausringais metais — ar ir tada bus išlaikytas dabar esantis vandens nuotekis ties Vilniumi? Galų gale, reikia tikėtis, kad broliškoji Baltarusija broliškai ir pagal planą rezervuaru naudosis.

MINTYS APIE POZICIJĄ IR OPOZICIJĄ

Kad opozicija yra tiek pat reikalinga kaip ir pozicija, normaliame kultūringame pasaulyje niekas neabejoja. Tai gyvenimo aksioma. Pozicija ir opozicija faktiškai yra ne kas kita, kaip nuomonių skirtumas politinėje, kultūrinėje, ūkinėje ir kitose srityse. Tas skirtumas veda prie tiesos pilnesnio pažinimo, o praktiniame gyvenime skatina jo pažangą.

Į visų politinių santvarkų skirtumus irgi galima žiūrėti kaip į pozicijos ir opozicijos skirtumus, kurie padeda surasti geriausią kelią. Neseniai N. Y. T. atpasakojo rusų mokslininko prof. A. Sacharovo Maskvoj kursuojantį rankraštinį memorandumą, kuriame jis teigia, kad sovietijoj galų gale išsivystys daugiapartinė sistema, o Amerikoje bei kitose kapitalistinėse šalyse gyvenimas pasuks socializmo kryptimi. Ir vargu kas galėtų teigti, kad to negali būti.

Sąmoningai ar nesąmoningai mes tapom opozicija dabartinei padėčiai Lietuvoje. Ne tik opozicija, bet ir protestas, nes nėra didesnio, iškalbingesnio protesto, kaip staigus pasitraukimas iš tėvynės 60-70 tūkstančių žmonių, pradedant žymiausiais rašytojais, profesoriais ir baigiant eiliniais darbininkais. Mes ir dabar protestuojame vien savo buvimu. Ir tai yra mūsų čia buvimo prasmė.

Mūsų nepriklausomos valstybės diplomatai ir mūsų politinių organizacijų vadovybės yra visos tautos, tėvynėje pasilikusios ir laisvajame pasaulyje pasklidusios dalies, reprezentantai, Jie reikalingi tam, kad laisvasis pasaulis turėtų galimybę kalbėtis su laisva lietuvių tauta per jos atstovus. Todėl svarbiausia mūsų veiksnių funkcija yra reprezentavimas. Tačiau neužtenka žmogui būti, bet reikia ir veikti, reikia kurti. Taip pat ir organizacijai ar bendruomenei. O tai yra jau daug komplikuotesnis dalykas, nes reikia žinoti ką veikti ir kaip veikti. Ir čia gali būti įvairių nuomonių. Iš tų nuomonių įvairumo ir susidaro pozicijos bei opozicijos. Ir mes tokias turime. Ir tai yra natūralu.

Mūsų politinė vadovybė turi opoziciją ne reprezentavimo, o konkrečios veiklos srityje. Turime galvoj Kalifornijos rezoliucijų komitetą, kuris yra Alto vadovybės ir iš dalies VLIKo opozicijoj, Niujorko Batuną, kuris veikia nepriklausomai nuo VLIKo, tą visuomenės dalį, kuri yra kitos nuomonės dėl bendravimo su Lietuva. Visi tie, kurie veikia daugiau ar mažiau savarankiškai, nepriklausomai, kurie veikia ne iš vyriausios vadovybės iniciatyvos, tie jau yra tam tikra opozicija.

Ar tokia padėtis mūsų sąlygose gera? Vien teoriškai svarstant, galima būtų atsakyti ir taip, ir ne. Kadangi mūsų politinė vadovybė neturi nei pakankamai lėšų, nei pakankamai žmonių planams kurti ir veiklai išvystyti, tai natūralu ir gera, kad atsiranda savaiminga talka iš bendruomenės pusės. Tai rodo tos bendruomenės gyvastingumą ir aktyvumą. Tačiau nėra gera, kad visa ta talka nėra koordinuota. Dėl to ji nėra tokia vaisinga, kokia galėtų būti. Deja, mūsų politinė vadovybė dažnai buvo nepajėgi nei efektyviai veikti, nei sėkmingai koordinuoti. Ir dėl to vargu ji gali būti kaltinama, nes juk niekas negali būti kaltinamas dėl to, kad jis silpnas.

Normalioje valstybėje, kai pozicija nusilpsta, ją pakeičia opozicija. Bet mūsų atveju, kai politinė vadovybė nėra renkama, ji negali būti ir pakeičiama. Tad belieka tą pačią kokiu nors būdu gaivinti, stiprinti. Iki šiol mūsų vadovai (VLIKas) jokios paramos, išskyrus finansinę, neprašė. Bet negi kas rimtai galvoja, kad tie keli ar keliolika vyrų yra tokie išmintingi, tokie morališkai ir intelektuališkai galingi, jog jiems jokia kitokia parama nėra reikalinga. Aišku, kad taip nėra. Normaliai turėtų būti telkiama ne tik visų materialinė, bet ir dvasinė parama. Turėtume organizuoti ne tik finansinį, bet ir visos išeivijos dvasinį arba intelektualinį fondą. Būtų juokinga, jei kas sakytų, kad pvz. Vliko veiklai užtenka jo vadovybės asmeniškų finansinių išteklių. Bet niekas nesijuokia, kai tiems vyrams liepiama ar leidžiame tenkintis vien tik savo intelektualiniais ištekliais. Tur būt, tai turėdamas galvoje, A. Blažys (**Aidai**, 1967, Nr. 10) primena, kad visos išeivijos pajėgiausi protai, „moralinis bei intelektualinis elitas", negali atsisakyti spręsti likiminių mūsų tautos problemų. Tai yra jo pareiga, kurios jis neturi teisės atsisakyti. Kokiu būdu jis tą pareigą turi atlikti, jau kitas klausimas, kuris dar turi būti svarstomas.

A. Daugvydas

APIE POEZIJOS REČITALĮ

— Mums, matai, visada trūko gerų aktorių - rečitalistų, — kalbėjo Stasys Pilka paklaustas kaip jam patiko Aldonos Eretaitės rečitalis. — Neseniai gavau laišką iš Lietuvos, kuriame vienas kolega rašo, kad ir dabar ten gerai rečituoja nedaugiau kaip šeši aktoriai...

Stasys Pilka, patsai vienas iš seniausių ir sėkmingiausių lietuviškos grožinės literatūros interpretatorių tiesiai ir atvirai į klausimą atsakyti vengė. Gal neleido profesinė etika? Gal rado, kad tai nebūtų kolegiška? Su panašiais rezervais kalbėjo ir kiti į vakarą atsilankę ir mano užkalbinti aktoriai.

Aldonos Eretaitės rečitalis didesnio entuziazmo čikagiškėje lietuvių publikoje nesukėlė. Tiesa, paplota jai buvo karštai ir nuoširdžiai. Manyčiau, kad daugiau kaip ilgai lauktai viešniai iš Europos, negu sėkmingai lietuvių poezijos interpretatorei.

Aldonos Eretaitės repertuarą sudarė devynių poetų (K. Donelaičio, Maironio, Jakšto, P. Vaičaičio, J. Baltrušaičio, Putino, J. Aisčio, B. Brazdžionio ir Ant. Gustaičio) keturiolika eilėraščių. Kūrinių pasirinkimas — vadovėlinis, chrestomatinis. Girdint tai, kad kiekvieno daugelį kartų skaityta ir girdėta, būtų logiška šviežumo ieškoti interpretacijoje. Tačiau ir ten to šviežumo nebuvo. A. Eretaitė skaitė maždaug kaip mokytoja mažamečių auditorijai, veik visada perdėdama, su patosu, dažnai gestikuliuodama. Atrodė, kad po daugelio metų staiga prisiminė tai, kas dar pradžios mokykloje buvo išmokta. Prisiminė ir nustebo. Tačiau publikai, kuri šitąja aktorės interpretuojama medžiaga dar ir šiandien daugiau ar mažiau tebegyvena toji aktorės nuostaba atrodė gerokai naivi.

Jeigu reikėtų visą A. Eretaitės deklamavimo pobūdį nusakyti vienu žodžiu ar epitetu, tiksliausias žodis būtų monotonija. **Draugo** recenzentas tąjį pobūdį vadina dinamišku ir, žinoma, turi daug tiesos. Dinamika išvirsta į monotoniją tada, kai Maironio baladė „Jūratė ir Kastytis", A. Jakšto „Palangos jūra", P. Vaičaičio „Turi katinas kačiukę" ir B. Brazdžionio „Didieji vandenys" perduodami su ta pačia nuotaika, tuo pačiu feljetonišku lengvumu. Kada Donelaičio „Rudens gerybėse" hegzametro teišmatoma nedaugiau negu Putino „Debesėliuose" ar J. Baltrušaičio „Nemune". Nenuostabu, kad eilėraščiai, kaip B. Brazdžionio „Tavęs nebebus" ar J. Aisčio „Mater Dolorosa", kurių interpretacijoj A. Eretaitei pavyko išsimušti iš minėtos monotonijos trafareto vėžių skambėjo perdėm įtikinančiai ir šiltai. Kaip anas sakė: jėga kontrastuose.

Vlado Šlaito „Bulvienojai", Algimanto Mackaus „Upė, tėvas upė" ar V. Mačernio (arba, kaip žemaičiai sako Mačerniaus) „Šeštoji vizija" Leono Barausko interpretacijoj dvelktelėjo gaivinančiu vėsaus vėjelio pūstelėjimu karščio slopinamoj Jaunimo Centro salėj. L. Barauskas turi deklamacijai itin dėkingą balsą, o taipgi pažodžiui skirti jam priklausomą reikšmę. Kad eilėraštis giliau paveiktų skaitytoją, pirmiausia jis turi veikti interpretatorių. L. Barausko interpretacijoje klausytojas negalėjo nejausti betarpiškumo. Jis poetų žodį perdavė taip, lyg tai būtų jo paties parašytas ir išgyventas. Monotonija jautėsi nebent „ilgesnėse distancijose", kaip „Šeštojoj vizijoj", kur L. Barauskui pritrūko sąmoningesnio bendrosios kūrinio konstrukcijos pajutimo.

Mūsų čikagiškių dienraščių reakcija buvo, sakytum, tipiška. **Draugo** recenzentas K. Priešpylis rečitalistus švelniai paglostė, gi naujieniškis A. M. gana ciniškai išbarė, pasijusdamas ne tik įvykio aprašinėtoju, bet ir kažkokią atranką darančios ar dovanas skirstančios komisijos pirmininku. Tiek vienas, tiek ir kitas kalbėjo daugiau ne apie tai ką matė ar girdėjo, bet apie tai ką norėjo matyti ar girdėti. Priežastys šį kartą irgi kyšteli tartum ylos iš maišo:

„Be kita ko studentų ateitininkų korporacijai Šatrijai (kurios steigėju laisvajame Kauno universitete buvo Aldonos Eretaitės tėvelis prof. Juozas Eretas) vakaro rengėjų ir buvo pavesta rūpintis scenos dekoravimu..." (**Draugas**). (Tiesa, tas „scenos dekoravimas" iš tikrųjų geriau tiko paskaitai negu poezijos rečitaliui).

„Reikia pridurti, kad vakaro orumui kenkė ir krikdemų pastangos aktorės rečitalį paversti jaukiu šeimyniniu įvykiu; net gėlėmis viešnią apdovanojant, pasistengta priminti, kad jos tėvas įkūrė „Šatriją"..." (**Naujienos**).

Kiek tas „Šatrijos" įkūrimo faktas galėjo rečitaliui padėti ar pakenkti atsakyti sugebėtų nebent patys recenzentai.

A. T. Antanaitis

„TAUTINĖ DRAUSMĖ"

Jau pustrečių metų mūsų visuomenės palubėj kybo įrašas: „Tautinė drausmė reikalauja..." Pakabino jį Klevelando konferencija, o išpaišė prirūkytam kambary pernakt posėdžiavusi tarybų, valdybų ir komitetų politikos ekspertų komisija. Gal net ir ne komisija. Sako, toj komisijoj dėl skelbtinų „bendravimo su kraštu" taisyklių buvę maždaug „kas galva — tai razumas". V. Sidzikauskas paskui šypsodamasis pasakojo, kaip jis, jau dienai auštant, išvargusiai komisijai benustojant vilties susitarti dėl kokios nors rezoliucijos, ėmęs ir ištraukęs iš New Yorko atsivežtą rezoliucijos projektą. Mieguisti ekspertai buvę nepaprastai sužavėti, ir projektas buvęs greit priimtas beveik be pataisų. Atseit, „Tautinės drausmės" reikalavimai mūsų visuomenei buvo sukurti net

(atkelta iš 10 psl.)

„TAUTINĖ DRAUSMĖ"

ne Klevelando konferencijoj, o New Yorko „smegenų treste".

Drausmės mūsų tarpe tie reikalavimai, žinoma, nepadidino, bet erzelio tai sukėlė aibes. Tuo New Yorko (konkrečiau kalbant, Sidzikausko-Vaitiekūno) „smegenų trestas" gali didžiuotis ir gėrėtis. O prieš mūsų akis, štai, jau pustrečių metų kybo ne tik „tautinės drausmės reikalavimai", bet ir klaustukas ties mintim: kas tai yra „tautinė drausmė"? Iš kur ji atsirado? Ar iš viso toks dalykas yra?

Šį tą, regis žinom apie drausmę šeimose, mokyklose, kariuomenėse, įstaigose, draugijose. Bet kur ir kada drausmės pagrindais tvarkosi tauta, — visa tauta, ne vien paskiri vienaip ar kitaip susiorganizavę jos sambūriai? Toks atvejis galimas tik tada, kai tauta yra susiorganizavusi valstybės — ir tai tik tautinės, maždaug visą tautą apimančios valstybės — pavidalu. Bet tai **valstybinės** drausmės atvejis tautos gyvenime. Be funkcionuojančios tautinės valstybės — nėra ir negali būti **tautinės** drausmės. Nes tauta yra gaivališkos rūšies kolektyvas, siejamas daugelio jame glūdinčių jungčių, bet tik ne drausmės.

Drausmė yra paklusnumas, pasiektas bausmės grasa. Drausmė gali būti įgyvendinta tik stingriai suorganizuotame kolektyve, viršūnėje turinčiame autoritetą su galia bent tam tikrus dalykus liepti ar drausti ir su realia galia pavartoti numatytas ar net nuožiūriškas bausmes už tų liepimų ar draudimų nepaisymą.

Grasymas bausme už neklusnumą yra esminis ir nepavaduojamas drausmės elementas. Santykis, kur to elemento nėra, yra visai kas kita, tik jau ne drausminis santykis. Ir dar: kad drausmė tikrai būtų drausmė, būtina, kad grasymas bausme būtų realus, o tai yra, kad drausminamo kolektyvo dalyviai turi žinoti ar bent tikėti, jog drausmės reikalaująs autoritetas turi realią galią savo grasymą įvykdyti, ir jog gresianti bausmė, be to, yra pakankamai skaudi ar svarbi, kad būtų verčiau net ir nenorom paklusti, negu susilaukti tokios bausmės. (Religinėse bendrijose drausmė daugeliu atveju remiama grasymu bausmėmis ne tiek šiame, kiek pomirtiniame gyvenime. Kiek bendrijos dalyviai tiki, kad ir tas grasymas realus, tiek jo pakanka drausmei išlaikyti)

Mūsų išeivinei visuomenei vadovauti apsiėmusių autoritetų santykyje su visuomene nėra to pagrindinio drausmės elemento: jie neturi realios galios bausti nesutinkančius su tais ar kitais jų samprotavimais. (Ir VLIKo pirm. dr. Valiūnas pernai viešai pripažino, kad VLIKas gi neturi policinės galios visiems priversti jo nurodymų klausyti). Todėl jų, ar kurio nors iš jų bandymas reikalauti visuomenės paklusnumo **drausmės, ypač tautinės drausmės pagrindu** buvo ir teisinė ir psichologinė klaida, kilusi greičiausia iš iliuzijos paklydusio savo vaidmens suvokimo.

Net ir neprisiėmęs stingriai organizuoto pavidalo kolektyvas — o mūsų išeivinė visuomenė kaip tik ir yra toks kolektyvas — gali plačiai priimti sugestijas, kaip tuo ar kitu atveju laikytis bei elgtis. Bet to galima tikėtis, kai sugestijos įtikina, jog tai išmintingas ir tikslingas klausimo išsprendimas. „Smegenų trestas" anais metais, matyt, ir pats apčiuopė, jog nepajėgia sugalvoti įtikinančių taisyklių „santykiams su kraštu" tvarkyti. Bet ambicija neleido to, esamose aplinkybėse suprantamo ir negėdingo nepajėgumo prisipažinti. Tad taisykles parašė, kokias sugebėjo, o jų autoritetingumui pakelti („skylėms", nenuoseklumams, vidiniams prieštaringumams uždengti) pavartojo pretenzingai pramanytą „tautinės drausmės" etiketę...

Washingtono konferencijoj buvo pripažinta, kad tuos „tautinės drausmės" reikalavimus reiktų patikslinti. Vieni, atrodo, manė, jog tai nutarimas peržiūrėti ir perredaguoti nenusisekusią Klevelando rezoliuciją, kiti tvirtino, jog manyta tik paryškinti, paaiškinti. Greit bus jau metai kaip niekas to uždavinio nesiryžta imtis, išskyrus V. Vaitiekūno solo aiškinimus, kurie paryškino nebent tik tų „taisyklių" atitrūkimą nuo tikrovės. Visuomenėje „santykių su kraštu" klausimai sprendžiami „policentriškai", — kaip kas išmano. Ne visais atvejais gerai, ne visais ir blogai.

V. Rastenis

(atkelta iš 1 psl.)

PASKLIDUSIŲ...

išdidus net pasisiūlyti tai bendruomenei vadovauti. (Gal būtų ir nepasisekę, jei būtų pasikėsinęs). Bet kiek gi beliko prasmės iš bendruomenės organizacijos ir jos vadovybės, kai ji tapo atitverta nuo rūpinimosi svarbiausiu ir tai bendruomenei labiausiai rūpimu visiems bendru reikalu?

Taip apkarpytais sparnais bendruomenės organizavimo idėja ne skrido, o tik šokčiojo, šiek tiek paplasnodama... Dėl to, greičiausia, ta idėja susilaukė daug mažiau jąja tikinčiųjų, negu galėjo būti.

NEIŠKENTĖ

Kai tik PLB seimas išsirinko pirmąją PLB valdybą, jai bematant prigijo, tegu ir kiek su rezervu tariamas, „vyriausios lietuvių valdžios" vardas. O mūsų visuomenėj — plačiojoj bendruomenėj — stambiausia rakštis panagėj buvo „vieningos politinės vadovybės" trūkumai, konkrečiai kalbant — skilimas Vlike. Ir neiškentė „vyriausioji valdžia", t. y., PLB valdyba, nepabandžiusi įsikišti ir užlopyti plyšius Vlike, neatmesdama galimybės ir sau išsikovoti atitinkamą vaidmenį „politikos" srity.

Nedaug tai valdybai tepavyko pasiekti, bet jos pradėtasis spaudimas į Vliką ir jo „rabinus" ilgainiui davė šiokių tokių vaisių.

Tos valdybos vadovams tada kai kurių buvo sakyta, kad gal verčiau jūs nesistenkit žūt būt sutvarkyti tą painiavą dabar. Verčiau ruoškitės ateičiai. Nes ateis laikas, kada mūsų tų organizacijų, institucijų, tarybų ir komitetų polėkiai ims trumpėti, jų skaičius ims mažėti, vienas po kito ims iškilti testamentai su palikimais... Bendruomenės organizacija atrodo galinti ilgiausiai išlikti gyva ir tapti visų palikimų paveldėtoja. Vietoj plušę su dabartiniais komitetais ir tarybomis, geriau padarytumėt, jeigu jau dabar pradėtumėt ruošti „vadovybinę medžiagą" bendruomenės organizacijoje, ir paruošti jos tiek, kad laikui atėjus PLB turėtų iš ko išsirinkti sau valdybą, pakankamai kvalifikuotą perimti palikimus ir paimti į savo rankas visų mūsų laivų vairus. (Pirmoji PLB valdyba, beje, daugeliu požiūriu atrodė tik kaip už originalą truputį blankesnė Vliko prezidiumo kopija).

Nesusižavėjo tokia mintim toji PLB valdyba, ir pliekėsi, besistengdama „sutvarkyti dalykus" *dabar*. Pliekėsi iki kadencijos galo, su labai nežymiais rezultatais. O ateities vaidmeniui bendruomenės organizaciją rengti nesiryžo nei pradėti.

Nematyt, kad ta linkme būtų apčiuopiamai ką pradėjusi ir antroji PLB valdyba. Nebent tiek, kad buvo žymių, rodančių, jog ši valdyba netramdė jaunuomenės bandymų (tegu vietomis ir ginčytinų) imtis iniciatyvos ta prasme. Užtat ji pati patyrė nešvankių tramdymų... Nuo dalyvavimo „politinėj" veikloj PLB valdyba visiškai neatsisakė, bet pasitenkino bendradarbiavimu su Vliku, „kaip lygūs su lygiais", ir tas bendradarbiavimas tapo išreikštas „ambasadorių" vienų pas kitus paskyrimu...

O LAIKAS EINA

Galbūt pirma minėtoji pranašystė apie neišvengiamą esamų vadovybių nuvytimą gali atrodyti buvusi perankstyva. Iš tikrųjų, štai praėjo jau septyneri ar aštuoneri metai nuo to „varniško kranktelėjimo", o viskas tebėr, kaip buvo. Net geriau! Vlikas ne tik „apsijungė", bet ir „atjaunėjo". (Taip pat ir ALT!). Visuose kituose kraštuose irgi dar niekas nesusilikvidavo. Tai ar nėra pagrindo pasitikėti, kad taip ir pasiliks iki tuo tarpu dar neįžiūrimos ateities?

Bet „laikas eina visą laiką". Keičia žmonių kartas, keičia ir jų sukurtas institucijas. Visiems tinka „memento mori". Dar vieno ar kito penkmečio tesėjimas laiko nenugalės. Bendruomenės organizacija ir šiandien tebėra rimčiausia kandidatė ištesėti ilgiausiai. Ji turi bręsti ir rengtis perimti vairus.

Jei šis, trečiasis seimas dar ir neturėtų išsamiai apmąstęs tokiai perspektyvai rengimosi priemonių, bėda dar nedidelė, nes „paveldėjimo" metas dar ne ryt-poryt ateina. O vis dėlto būtų išmintingai pasielgta, jei būsimoji — ta pati ar nauja — PLB valdyba šį kartą būtų jau *įsakmiai įpareigota* per ateinantį penkmetį daugiausia dėmesio kreipti į telkimą ir „pratinimą" būsimosios vadovybinės medžiagos, jau ir dabar kur nekur parodančios polinkių mokytis vaikščioti būsimaisiais mūsų tautinio-visuomeninio veikimo keliais.

DVIGUBAS VEŽIMAS

Kaip ir pirmųjų dviejų, taip ir šio trečiojo PLB seimo rengėjai neiškentė neužkrovę jam lygiagrečiai dviejų uždavinių. Pirmas — paprastinis, PLB valdymosi reikalai: praėjusio penkmečio apžvalgos, gairės ateinančiam penkmečiui, valdybos rinkimas. Kitas — nepaprastinis uždavinys, kurio paskirtis, kaip tyčia, „politinė": Lietuvos laisvės bylos klausimų kedenimai ir tos bylos garsinimo pastangos už lietuvių bendruomenės ribų. Šį kartą į tas „politinės" paskirties (kad ir kultūrinio — meninio turinio) manifestacijas kreipiama tiek daug dėmesio, kad pagrindinis seimo uždavinys bene bus atsidūręs pavojuje likti paliestas tik apgraibom.

Nepopuliaru prasitarti, kad PLB seimo kinkymas iš karto į du vežimus apgailestautinas. Nes — kaip gi galima neišnaudoti tokio *didelio įvykio* Lietuvos bylai judinti!

Mūsų tarpe toks seimas, žinoma, įvykis ne iš menkųjų. Bet kiek gi jis didelis nelietuvių visuomenei, ypač New Yorko spaudai? Juk atstovų jame kokia šimtinė, kurios apie du trečdaliai „vietinių". Jei šalia jų bus ir „minia", tai bus tie patys iš New Yorko ir apylinkių, kurių tiek pat gali susirinkti ir be seimo. Parodų, manifestacijų, koncertų seimas neatlieka, bet tie dalykai užima daugiau kaip du trečdalius jų programos, ir lieka tik kokios 5-6 valandos pagrindiniam darbui. Seimas panaudojamas, kaip iškaba. Tegu ir geras tos iškabos tikslas, bet organizacijai skriauda. Organizacija dar nesusitupėjusi, turi daug kryžkelių prieš akis, o čia — po penkerių metų susirenka seimas (kito vėl reiks laukti penkerius metus), ir neturi kada apsvarstyti, kurioj kryžkelėj kur pasukti...

Gal po seimo ir bus galima pakeisti nuomonę apie tris maždaug politines paskaitas seimo programoje: dr. Valiūno apie laisvinimo kovą ir politines perspektyvas, S. Lozoraičio (jr.) apie okupuotos Lietuvos padėtį ir išeiviją, ir K. Keblio apie valstybingumą ir tautiškumą. Dabar, tačiau, kyla du klausimai: 1) ar norima, kad PLB seimas tais reikalais padarytų kokių sprendimų, ar bent pareikštų savo nuomonę? 2) ar PLB seimas bus pasirengęs tokius klausimus spręsti ar bent reikšti atsakingą nuomonę dėl jų?

Jei bent į vieną iš tų klausimų atsakymas neigiamas, tai kas tada tos paskaitos: informacija? indoktrinacija? Nei vienu, nei kitu atveju jos neturėtų atitraukti šio, taip retai susirenkančio seimo nuo jo tiesioginių uždavinių. Galima tikėti, kad tose paskaitose bus pasakyta visai PLB, ne vien tik jos seimo dalyviams girdėtų dalykų. Tad juo labiau *ne seimas yra tinkamiausias tarpininkas* toms mintims ar žinioms paskleisti.

SEIMAS IR KONGRESAS

Seimas ir kongresas — vienareikšmiai žodžiai. Išversk juos į dabartinę lietuvių kalbą ir turėsi tą patį „suėjimą". Gal todėl, bekalbant apie būsimą PLB seimą prisimena ir pernykštis Kultūros kongresas Chicagoj. Nors kitos valdybos, kiti komitetai tuos abu suėjimus bus rengę, bet abu jie bus įvykę bendruomenės, faktiškai Šiaurės Amerikos lietuvių bendruomenės globoje. Vienas vadinosi kultūros kongresu, kitas — organizacijos vyriausiu sprendžiamuoju organu, bet abiejų turinys panašus. Pusė, jei ne daugiau, kultūros kongreso turinio būtų buvusi visai savo vietoj, jei būtų buvusi paskirta į PLB seimą. Ten buvo eilė apžvalgų apie paskirų kultūrinės kūrybos bei veiklos sričių sąlygas, laimėjimus ir trūkumus. Bet tas kongresas nebuvo kompetentingas ką nors nutarti dėl tų reikalų, o jei ir nutarė, tai be prasmės, nes tas kongresas išsiskirstė, ir nėra kas vykdo jo nutarimus. Tik PLB seimas būtų kompetentingas tokiais reikalais nutarti, kas darytina, ir tik jo nutarimams būtų vykdytoja — PLB valdyba. Iš kitos pusės, PLB seimas meninės programos mastu beveik varžosi su pernykščiu kongresu. Per vėlu, bet, jei būtų įmanoma, tai imtum, žmogus, ir perkilnotum tų suėjimų programų atitinkamas dalis iš vieno į kitą... Juk kultūros kongresas turėtų būti ne kas kita, kaip mūsų *kultūrinės kūrybos derliaus šventė*, kur vieta *ne svarstyti, o pasirodyti* su praėjusiame penkmetyje išauginto kūrybos derliaus grūdingiau

siomis varpomis ir sultingiausiais vaisiais. PLB seime, ne derliaus šventėj, vieta visokiems referatams bei koreferatams apie tų ar kitų kultūrinės kūrybos ir veiklos sričių padėtį, sąlygas ir priemones toms sąlygoms pagerinti.

Kad bendruomenės valdybos ir rengimo komitetai neapčiuopė to skirtumo tarp kultūros kongreso ir PLB seimo, gal galima ir atleisti. Sunkiau tą atleisti PLB Kultūros Tarybai, kuri, kaip ekspertų kolektyvas, buvo paprašyta sudaryti kultūros kongreso programą.

Katastrofa

Nelaimingai pasibaigė Kultūros Tarybai tas uždavinys. Suklupo ji ant to „kelmo" ir faktiškai suiro — trys iš septynių narių protestuodami pasitraukė. Kai tokia pastato dalis nugriūva, pastatas atrodo, kaip griuvėsiai. Tokio pavidalo Kultūros Taryba „išduos raportą" PLB seimui...

Kas labiausiai apgailėtina, tai kad toji Kultūros Taryba sugriuvo visiškai ne dėl tos priežasties, dėl kurios sugriuvimas būtų šiek tiek suprantamas. Juk Kultūros Taryba įsiūlė į kultūros kongreso turinį virtinę referatų su koreferentais, kuriems tikra vieta pateikti ir svarstyti būtų arba paskirų kraštų bendruomenės tarybose, arba pačiame PLB seime. Jeigu ji taip padarė savo sumanymu, tai didelis nusivylimas: tai reikštų, kad netgi pati PLB Kultūros Taryba *in corpore* nesuvokė, kas kur dera... Jeigu ji tai padarė tik nusileisdama rengėjų reikalavimams, tai taip pat nusivylimas, nes išeitų, kad taryba nusileido iš architekto į rangovo funkciją.

Jei nuo tokios tiktai funkcijos atlikimo taryba būtų atsisakiusi (nes tam nereikia *Kultūros Tarybos* nei kompetentingumo, nei autoriteto), tai nebūtų buvę priežasties jai pačiai sugriūti. Arba, jos sugriuvimas būtų suprantamas, jei tik dalis tarybos narių būtų nesutikusi su tokiu *kompromisu pažiūroje į kultūros kongreso esmę*.

O sugriuvo taryba dėl smulkmenos: dėl trijų „lentų", kurias ji atrinko pavartoti kultūros kongreso pastatui, bet kurias užsakovai atmetė... Tai yra, dėl trijų referentų ar koreferentų...

Atmetimo motyvai, žinoma, nebuvo nei kultūriniai nei kultūringo pobūdžio. Iš tikrųjų, nei tų referentų kviestėjai (Kultūros Taryba), nei kongreso rengėjai (kurių vardu šiuo reikalu, sako, veikė patys didžiųjų mūsų bendruomenės šakų pirmininkai, J. Jasaitis ir A. Rinkūnas) nežinojo ir nesiteiravo, ką tie referentai rengiasi kongrese pasakyti, ir net ar iš viso rengiasi. Nežinau, kaip kiti, bet, pavyzdžiui, aš pats (vienas iš tų „kelmelių", dėl kurių sugriuvo PLB Kultūros Taryba ir kone sugriuvo pats kultūros kongresas...) iki to konflikto paties įsiliepsnojimo nesulaukiau sąlygų, leidžiančių apsispręsti, *eisiu ar neisiu* į tą kongresą. Vaizduodamasis jį kaip kultūrinės veiklos derliaus šventę, labai vargiai tegalėjau įsivaizduoti, *su kokiais mūsų spaudos kultūros pastarojo penkmečio laimėjimais pritiktų tokioj šventėj pasirodyti*. O tik apie tai kalbėti, liečiant spaudą, man atrodė šiame kongrese tedera. Ar mūsų spauda turi kuo šiame kongrese pasirodyti? Ar apie tai manoma kalbėtis?

Kultūros taryba nurodė tik referatų temą — apie spaudą ir visuomenę. Tai jau įtartina — argi derliaus šventei tokia tema? Bet daug kas gali pareiti nuo pagrindinio referento, — kaip jis prie to dalyko prieis. Tad, neatmesdamas Kultūros Tarybos kvietimo, prašiau, kad taryba pasistengtų teisingiau padalyti pasirengimo laiką tarp referento ir koreferentų, — ne taip, kad referentas turėtų laiko keturis mėnesius, o koreferentai vos porą savaitėlių, jei ne mažiau...

Bet mėnesiai slinko, laikas iki kongreso trumpėjo, o su juo dilo ir prasmė besirengti jame dalyvauti. Šioj padėty išgirdau, kad... sugriuvo Kultūros Taryba, tarp kita ko ir dėl manęs... O, kad tu surūgtum! Koks absurdas! Dėl kokių kultūrinės ar bendruomeninės veiklos principų įvyko tokia „katastrofa"?

„POLITIKA"

Netruko paaiškėti, kad JAV ir Kanados lietuvių bendruomenių pirmininkai, „tikriausi bendruomenininkai — nepolitikai", prieš tris Kultūros Tarybos pakviestus referentus pavartojo politinį ostrakizmą. Nusprendė, kad jie neištikimi politinių veiksnių linijai, todėl neįsileistini ir į bendruomenės rengiamą kultūros kongresą... Prapliupo apsišaudymas kaltinimais, kad „į kultūros kongresą kėsinasi įvelti ar įveliama politika".

Ar užkliuvusieji referentai rengėsi skelbti kongrese kokią „politinę liniją", duomenų nėra. Viena aišku, kad temos labai tolimos nuo „linijose" liečiamų reikalų, o be to — pačių referentų intencijų niekas nei nepasiteiravo. Ar Kultūros Taryba kėsinosi per tuos referentus „įšmugeliuoti" į kongresą kokią „politiką"? Irgi nėra tokių duomenų, kadangi ji referentus tik pakvietė, bet jokių, net ir nepolitinių, sugestijų nedavė. Ir bendruomenių kongresą „politikos". Jų veiksmas buvo pirmininkai tiesiogine prasme nevėlė į tik negatyvus: jie tik *gynė* kongresą nuo „politikos" įterpimo pavojaus. Tiesa, ne nuo realaus, o tik nuo nepagrįstai įtarto pavojaus. Ir gynė ne apskritai nuo politikos, o tik nuo *tam tikros*, nuo „kontraveiksniškos" pažiūros ištarimo pavojaus. (Kongrese buvo tiek ir tiek „politikuojančių" kalbėtojų, kurių pareiškimuose buvo matomi neslepiami pamušalai, nudažyti jų pažiūromis į mūsų vadinamuosius politinius klausimus). Tad pirmininkai ne tiek „vėlė politiką" į kongresą, kiek *patys aiškiai užėmė politinę poziciją*, spręsdami kongreso turinio reikalus. Arba, — tai gal net arčiau prie tiesos, — jie pasišovė pabūti kitų mūsiškės politikos diktuotojų įrankiais ir padėti „nubausti" diktuojamajai linijai ne visai paklusnius asmenis.

GELBĖJO — NEIŠGELBĖJO

Iš Kultūros Tarybos suskilimo (beveik pusės narių pasitraukimo) susidarė įspūdis, lyg tai įvyko „nubaustųjų" referentų garbei apginti ir protestuoti prieš kongreso turinio žalojimą. Gaila, tokia priemonė nebuvo tikslinga nė vienu tuo sumetimu. Referentams „bausmė" nebuvo reikšminga, ir nematyt, kad jų kokia nors garbė būtų dėl to nukentėjusi. O ar jų atmetimu buvo sužalotas kongreso turinys, visai neįmanoma išmatuoti, kadangi, iš vienos pusės, nežinia kokių pažibų jie būtų įnešę, o iš antros — ir pasilikusi kongreso turinio didelė dalis (Kultūros Tarybos pasiūlyta), deja, neatrodė pasigėrėtinai tobula.

Kaip kas beaiškintų, o man atrodo, kad Kultūros Tarybos krizė įvyko dėl pačios tarybos prestižo... Kultūros Taryba — ne kongreso rengėjų, o vyriausios PLB valdybos sudarytas organas. Kongreso rengėjai kreipėsi į jį, kaip į autoritetingą ekspertą. Kultūros Taryba kongreso rengėjams nebuvo atsakinga, ji tik sutiko jiems padėti. Ir štai, užsakytojai patarnavimo dalies nepriėmė, ir nepriėmė tarybai gana nepatogiu metu — kai visi programos dalyviai jau pakviesti. Dvejopai nemalonus akibrokštas.

Berods, taryba iš pradžių buvo iš viso beatsisakanti tą uždavinį tęsti: jei geriau išmanot, tai tvarkykitės patys. Bet kaip gi dabar: palikti pavojuje kongresą? Dėl trejeto „tautinės drausmės" nelabai paisančių asmenų? Ir kur stovi Kultūros Taryba: gina „tautinę drausmę", ar ne?

Padėtis kebli, nes pats Kultūros Tarybos pirmininkas sėdi tarnyboj „tautinės drausmės" puoselėtojų štabe... Pirmininkas linksta „kultūros labui" nusileisti, sutinka, kad „pavojingieji" referentai būtų pakeisti. Tik nesiryžta kvietimų atšaukti, ieško tarpininkų, kas su jais „gražiuoju pasikalbėtų". Asmeniškai į mane nutiestosios tarpininkų grandinės gale atsirado patys aukščiausi bendruomenės pareigūnai: PLB pirmininkas ir JAV LB tarybos pirmininkas! Ar ne gražu?

O dar gražiau buvo, kai vienas ir kitas lengvai atsikvėpė, pačioj kalbos pradžioj išgirdę, kad man tas „išmetimas" tai kaip varlei į balą...

Taryboje trys su pirmininko nusileidimu sutiko, o trys ne. Nei vieni, nei kiti Kultūros Tarybos prestižo neišgelbėjo... Nes sunku pasverti, kas tauriau: ar atsistatydinimas, susidūrus su „nepasitikėjimo pareiškimu" iš pašaliečių (ne iš tarybą sudariusios PLB valdybos), ar oportunistiškas nuvažiavimas „į Kanosą"... Pradinis tarybos nusistatymas šiame susirinkime buvo daug oresnis.

IR SEIME...

Panašus reiškinys neaplenkė ir ateinančio seimo. Čia rengimo komitetas irgi „politiškai sutvarkė" pačią PLB valdybą!

Natūralu, kad beveik ištisai Clevelande reziduojanti PLB valdyba įtraukė į seiminio koncertoprogramą Čiurlionio ansamblį (pats ansamblio vadovas gi PLB valdybos narys, kaip tik kultūros reikalams). Bet rengimo komitetas New Yorke suuodė, kad Čiurlionio ansamblyje yra vadovo padėjėjas (koncertmeisteris) Rytas Babickas, tas pats, kurs pernai drauge su krepšininkais buvo nuvykęs Lietuvon. Niekas neturi duomenų, kiek jis ten „pridarė žalos Lietuvai", bet „teisingosios *politinės* linijos" ir „tautinės drausmės" uolieji sargai paskelbė jam karą. Reikalavo, kad Čiurlionio ansamblis jį pašalintų. Ansamblio vadovas ir visas ansamblis su tuo nesutiko. (Iš kelionės žalos, iš tiesų, nematyt, o ansambliui ir kultūriniam veikimui tas pašalinimas būtų akivaizdi žala). „Tautos išlaisvinimo", tačiau, nesiliovė. Vasario 16 d. pats Julius Smetona, nepaisydamas pagarbos nei savo paveldėtam vardui, suorganizavo žygį net nuodingų dujų švirkštų sukliudyti R. Babickui dalyvauti su ansambliu Nepriklausomybės Dienos iškilmių koncerte. Nukentėjo tik pora kitų nieko nedėtų asmenų. Ansamblis nepasidavė. Clevelande žmonės dar ir šiandien rausta iš gėdos, paklausti apie tą įvykį. Bet nerausta Clevelando kovūnų bendraminčiai New Yorko PLB seimo rengimo komitete. Veiklūs bendruomenininkai. Uoliai rengia seimo programą (ypač antrąją jos „vežimą" ir „politinę liniją" saugo atkakliai. Tos „politikos postulatas" šiuo atveju — jei ansambly dalyvauja Babickas, tai nepriimsim ir ansamblio, nebus koncerto!

Ką turi daryti PLB valdyba tokio fanatiško politinio šantažo akivaizdoj? Atsistatydinti seimo išvakarėse? Ar „bendruomenės labui" (?) atsisakyti koncerto, atsiimti kvietimą iš ansamblio? (Ansamblio pertvarkyti nė PLB valdyba negali, nebent nuodingų dujų griebtųsi...).

Išeitį parūpino, berods, pats Babickas. Ansamblio prirengimo darbą atliko ir — skrisk, ponas Mikulski, su ansambliu be manęs. Politiniams „šventiesiems" akių negadins. O nuo „neklaužados" parengtų garsų ausys galgi ir nesprogs...

Taigi. O kartojam kadai prel. Krupavičiaus (kažin ar nuoširdžiai) pasakytus žodžius, kad, į bendruomenės veiklą einant, partijos bilietą reikia laikyti giliai kišenėj...

KOKIOS PARTIJOS?

Prieš visus bendruomenės organų rinkimus, taip pat ir prieš laukiamus PLB valdybos rinkimus šiame seime, atgyja kalbos, kad nereikia žiūrėti, kokios partijos žmogus bus išrinktas arba kad gal reikia net suugotis rinkti „partinius". Ką tai reiškia? Ar bendruomenėje geriausiai tinka jokios nuomonės apie visuomeninius reikalus neturintieji? O juk, kas turi nuomonę, su kuria vieni sutinka, o kiti ne, tai tas gi „partinis"...

Bendruomenės organų, ypač kraštų tarybų rinkimai iš tiesų sutvarkyti „antipartiškai": šiukštu neprasitarti apie kandidato pažiūras! Skelbia vardą, pavardę, amžių, užsiėmimą (ne visada tiksliai, bet argi tas turi reikšmės!). Jeigu aš kandidato nepažįstu iš kitur, tai tie duomenys pasako apie jį ne daugiau, kaip XYZ. Kodėl turėčiau už jį balsuoti? Ir jeigu visame sąraše tik atsitiktinai girdėtos ar net ir negirdėtos pavardės, — tai už kuriuos balsuoti? Kokie čia rinkimai? O jeigu ir žinau vieną kitą, kokiai jis priklauso „partijai", tai ką tas sako apie jo *tinkamumą už mane veikti* šioje išeivinėje bendruomenėje? Čia gi nesvarbu, ką jis mano apie religijos laisvę arba nelaisvę valstybėje, ką jis mano apie nuosavybės teisę; nesvarbu, ar jis kapitalistinės, ar socialistinės sistemos simpatikas; nesvarbu, ar jis už ar prieš civilinę metrikaciją, už ar prieš divorsus — ne mūsų bendruomenėje dabar šie dalykai sprendžiami, ne Ameriką, ne Australiją ir, deja, ne Lietuvą šioje mūsų bendruomenės organizacijoje tvarkome.

Bet svarbu būtų patirti, kokią nuomonę, o gal ir kokių sumanymų kandidatas turi apie tokius dalykus, kaip: kokiomis priemonėmis būtų galima sudaryti *geresnes sąlygas* mūsų tautinei kultūrai čia, svetimuose kraštuose; kaip geriau tvarkyti lietuvišką švietimą; kaip pastiprinti lietuviškos knygos, pagaliau ir periodinės spaudos leidybą; *kaip geriau suorganizuoti tokių užsimojimų fiannsinius pagrindus*; pagaliau, svarbu žinoti, ir kokios gi jo šio meto „politinės" pažiūros, tai yra, kas, jo nuomone, reiktų dabar daryti ar ko nedaryti ryšium su Lietuvos ateitim. Nesgi tas klausimas nuo mūsų viešo bendruomenės gyvenimo ir veikimo *neatsiejamas*, nors ir kažinkaip kas norėtų jį uždaryti tik „pateptųjų" būrelyje. Gal jis mano, kad visko iš karto neturime daryti. Ir gal jis teisus. Bet tada — kuriems dalykams kandidatas mano bandyti teikti pirmenybę?

Gal į daugelį tų klausimų kandidatas dar neturi konkrečių atsakymų, bet ar jis turi bent nuovokos apie tai, ir kurlink maždaug jo mintys krypsta?

Štai, jei kandidatai pabandytų atsakyti sau ir visiems į tokius klausimus, — išryškėtų jų pažiūrų ir sumanymų *programos*. Tos programos tikriausia nebūtų vienodos, ar gal net ir žymiai skirtingos. Apie skirtingas programas natūralu susidaryti ir skirtingoms jų šalininkų partijoms. Bet jeigu programos kalbėtų, kaip, mūsų čionykštėje bendruomenėje tvarkytis, tai jos būtų naujos, ne politinės, o bendruomenės partijos. Balsuotojai tada galėtų pasirinkti į bendruomenės organus ne būtinai gerai pažįstamą Joną ar Petrą, ir nebūtinai kokį visiškai nepažįstamą X-ą ar Y-ą, bet patinkamą, priimtiną *programą* ginančius kandidatus.

Bendruomenės partijos, greičiausia, būtų naujos, ir jos greičiausia nesutaptų su Vlike surašytais vardais. Bet kas gi uždraustų ir po senosiomis iškabomis sukurti programas šios mūsų dabartinės bendruomenės reikalams? Nereikia čia amžinų dogmų, kurias būtų „negarbė" pakeisti, įsitikinus, kad kitaip geriau. Net ir politinės partijos Amerikoj prieš kiekvienus rinkimus iš naujo perrašo savo programas ateinančiam laikotarpiui.

Mūsų bendruomenei reikia ne baidytis „partijų", bet *kurti savo reikalams pritaikytas partijas*. Kitaip ji niekad neišsikapstys iš ją susinančios anemijos.

Sunku numanyt, ar trečiasis PLB seimas bus pasirengęs šitaip „partiškai" prieiti prie valdybos rinkimų ateinančiam penkmečiui. Bet jis galėtų bent pakeisti tą dabar bendruomenėje įskiepytą neatvirą, tiesiog „į pakulas susuktą" pažiūrą į „partiškumą". Gali pavesti valdybai per ateinančius penkerius metus įskiepyti bendruomenėje kitokią pažiūrą į „partiškumą" ir paskatinti paskirų kraštų bendruomenės kurti tikra to žodžio prasme bendruomenines partijas, — ne praeities politinėms programoms aiškinti ir teisinti, ne būsimajam Lietuvos, nei ne pomirtiniam, o dabartiniam Pasaulio Lietuvių Bendruomenės gyvenimui tvarkyti.

V. Rastenis

PLB SEIMAS

UŽSIKIRTIMAS

Vos keliom savaitėm prieš Trečiąjį PLB Seimą New Yorke belikus ir visiems seimo darbams einant prie pat užbaigos, seimo rengimo komiteto vykdomasis vicepirmininkas Aleksandras Vakselis pareiškė, jog jis atsistatydina. Jam solidarizuodamas atsistatydina ir visas rengimo komitetas, tuo, žinoma, efektingai sugriaudamas visą seimo ruošimą. Atsistatydinimo priežastis: jo neišrinkimas į seimo atstovus, kame Vakselis įžiūri jam JAV LB Tarybos išreikštą nepasitikėjimą.

Iš šalies stebį, tokiame veikėjo elgesy įžiūri liguistą „užsikirtimą". Viena, demokratiniuose rinkimuose kandidatuojančiam kandidatui niekas negali užtikrinti jo išrinkimo. Antra, žinant, jog dauguma rinkimuose dalyvavusių Tarybos narių gyvena Čikagoje, Detroite ir Clevelande, kur p. Vakselis, kaip veikėjas nėra plačiai pažįstamas ir atsimenant jo kraštutiniai ekstremistinius nusiteikimus, netenka stebėtis, jog p. Vakselis išrinktas ir nebuvo.

Tie bendruomenės žmonės, kuriems asmeninės ambicijos yra mažiau svarbios už seimo pasisekimą vistik pajėgė Vakselį įtikinti, jog jis ir komitetas savo pareigose turėtų pasilikti ir seimo pasiruošimo darbų nenutraukti. Dalykas buvo išrištas ta prasme, kad buvo manyta, jog seimui artėjant bus galima Vakseliui gauti iš užsienio negalinčio atvykti atstovo mandatą.

P. Vakselis tuo nebuvo ilgai patenkintas ir porai savaičių nepraėjus savo atsistatydinimą vėl pakartojo. Matyt, antrininko vieta, nors mandato atžvilgiu seime absoliučiai niekuo nesiskirianti nuo rinkto atstovo, jam pasirodė neužtenkamai „garbinga". Nors seimo pradžia sparčiai artėja, rengimo komiteto vykdomasis vicepirmininkas savo atsistatydinimo *raštu* dar neįteikė.

Epizodas iliustruoja, kiek energijos, nervų ir laiko pareikalauja nereikalingas asmeninių ambicijų vaikymasis ir niekuo nepagrįsti išsišokimai. Bendruomenei būtų nepalyginamai sveikiau, jei tos pastangos, kurios ir komiteto, ir PLB Valdybos ir kitų Bedruomenės pareigūnų buvo išeikvotos „nuraminti" vienam „nelaimingam" būtų tiesiogiai pajungtos pačiam seimo rengimo darbui.

KULTŪRINIS BENDRAVIMAS

NEGROJO POLKŲ

Viena prasme, Montrealio lietuviai laimingi — štai, šių metų birželio 28 dieną, jie girdėjo ir matė trečią kartą Lietuvos menininkų grupę, atvykusią iš Vilniaus. Iš tiesų, dvi grupes, kaip matosi iš pavadinimo.

Kita prasme, Montrealio lietuviai, nevengę susitikti su lietuviais iš Lietuvos, tapo mūsų patentuotų ir įsitikinusių savo vienų patriotine nekaltybe asmenų ir grupių nemalonaus puolimo objektu.

Tokia, atrodo, yra to kontraversinio kultūrinio bendradarbiavimo kaina. Norėtųsi tiktai tuojau pastebėti, kad išskyrus būrelį „progresyvių" nepriglumingo Vytauto klubo narių, kurie naiviai adoruoja kiekvieną sovietinių propagandistų negudriai peršamą geležėlę, visi kiti Montrealio lietuviai labai lengvai atskyrė ir suprato kur yra menas ir kur „visasąjunginė" bei „respublikinė" propaganda.

Tos propagandos buvo šiek tiek prikaišiota ir pastarojo apsilankymo metu programiniuose leidinėliuose ir profesionalaus palydovo (programos pranešėjo) menininkų pristatymuose. Visa tai, be abejo, tėra neišvengiama būtinybė ir tiktai pabrėžia, kad ligi šiol apie bet kokį bendradarbiavimą, tikrąja to žodžio prasme negalima dar kalbėti. Kalbėti tegalima apie paprastą susitikimą, kurio metu išeivijos lietuviams suteikiama galimybė ploti arba neploti.

Bet reikia tuojau pat pastebėti, kad (kaip ir ankstyvesniųjų koncertų proga) ploti buvo ko. Visai teisingai ir įžvalgiai „Tėviškės Žiburių" (liepos mėn. 28 nr.) šio koncerto vertintojas abiejų orkestrų pasirodymą laiko nepaprastai brandžia ir įspūdinga menine manifestacija. Ir . S. Sondeckis, vadovavęs kameriniam orkestrui, ir Vilniaus operos solistas Eduardas Kaniava, ir šiuo metu Kanadoje viešįs solistas Romanas Marijošius, o taip pat ir Pr. Tamošaičio liaudies, instrumentų vienetas buvo tikrai aukšto meninio lygio. Ypatingai kamerinis orkestras, mūsų manymu, pasirodė esąs jautrus, disciplinuotas, aukštos muzikinės kultūros ir neabejotinai reprezentacinis vienetas. Liudijo tai jo programos amplitudė ir subtilus bei rafinuotas išpildymas. Solistas E. Kaniava taip pat yra pažymėtino talento ir plačių resursų tenoras. Liaudies instrumentų orkestrai gi šiuo metu Lietuvoje yra ne tiktai populiarūs, bet ir subrendę bei gyvybingi meniniai vienetai. Tokia buvo ir „Sutartinė".

Įdomu pastebėti, kad rafinuota, Europos ir Lietuvos kompozitorių atstovaujama, kamerinio koncerto programa buvo tinkamai suprasta tik labiau prasilavinusios publikos dalies, tuo tarpu kvietėjų dauguma, susirinkę po koncerto savojo klubo patalopse skundėsi, kad S. Sondeckio orkestras visai negrojęs polkų. Vienas kitas net nusiskundė, kad, girdi, dabar iš Lietuvos atvažiuoją menininkai scenon išeina frakuoti, kaip tikri ponai.

Reikia tikėtis, kad ypatingai jaunieji Lietuvos menininkai turėjo progų palyginti kultūrinio išprusimo lygį tarp, šiuo metu Lietuvoje vis dar monopoliškai tebegarsinamų (a la Bimba ir Mizara) pažangiųjų ir ne taip jau gražiais vardais vadinamų naujesniųjų ateivių.

Iš viso, tačiau ir pats koncertas ir scenninis bei asmeniškas susitikimas su mūsų pasigėrėtinai kultūringais ir gabiais menininkais iš Vilniaus buvo ne tiktai gaivinantis bet ir nenuginčijamai teigiamas reiškinys nuolat dažniau vykstančių pasimatymų grandinėje. Prahos ir Bukarešto pragiedruliuose tai gali tapti viltingu spinduliu ir mūsų gimtinės ateičiai. Kaip tiktai šito, šalia verto pasididžiavimo savųjų seserų ir brolių atsiekimais, neturėtų pamiršti visi tie, kurie taip aistringai čia teisia kiekvieną, ieškantį ar ieškojusį naujos perspektyvos bei naujų galimybių tegul ir kol kas sunkiai įmanomam dialogui.

Jonas Vakaris

TAUTINĖ STOVYKLA

GENEROLAI, ADMIROLAI IR VAIKAI

(Įspūdžiai iš V skautų tautinės stovyklos)

Apie tai, kad skautai stovyklauja, nereikėtų nei rašyti - stebėtis reiktų jeigu skautai nebestovyklautų. Lietuvių skautuose yra tačiau, tradicija, kartą per dešimt metų suvažiuoti vienon, bendron tautinėn stovyklon. Ir šiais metais į Rako stovyklavietę, prie Custer, Mich., suvažiuoto apie 1300 skautų ir skaučių ir ten dvi savaites (nuo liepos 8 iki 20) stovyklavo.

Pritrenkia lankytoją stovykla savo spalvomis: mėlynos, baltoš ir žalios uniformos maišosi su raudonais, mėlynais, lelijavais kaklaryšiais, trispalvės vėliavėlės konkuruoja su juostelėmis, ženkliukais, lazdom ir skrybėlėm. Kiek daug čia to lietuviško jaunimo, ir kaip gražiai jis kalba...angliškai; be akcento ir be klaidų. O vadovai, akademikai ir skautininkai kalba lietuviškai, nors kartais ir su akcentu, ir su angliškom klaidom. Tokia mat jau „generacijų spraga".

Berniukų stovykla graži: ant kalniukų pilys, dangų remia vartai, Kauno pilį saugo pakeltas tiltas, gąsdina vilkiukus partizanų slėptuvė. Prie palapinių—virvėmis surištos lentynos ir rakandai, tvarkingai išrikiuoti batai ir rankšluoščiai. Būrys skautukų prie lentos skaičiuoja taškus ir ginčijasi, kas laimės varžybas. Ir — negaliu net patikėti — ginčijasi pusiau lietuviškai.

Mergaitės stovyklauja daubose. Gražios jų rankdarbių parodėlės, gražūs papuošalai, dar gražesnės jų šypsenos. Bet... galvon įkyriai vis lenda šventvagiška mintis — ar čia tik ne mamyčių rankdarbiai ir parodos. Nes ir valgyti stovykloje panelėms skautėms verda skautininkės ir mamos. Vyrai gi sriubą svilina patys. Ir nereikia čia būti dideliu pranašu, kad atspėtum, jog berniukai iš stovyklos vežėsi ne tik prisvilusios sriubos, bet ir daug nuotykių, įspūdžių, jaunatviško entuziazmo. Mergaitės gi turbūt skundėsi, kad stovykloje blogas maistas.

Buvo, tiesa, dar viena, vadovų stovykla. Vaizdas joje liūdnas — pakrypusios palapinės, netvarkytos lovos, jokių įrengimų ar papuošalų. Tik stalai ir rašomos mašinėlės — tie neatskiriami biurokratizmo palydovai. Jei tikėti tuo, ką sakė kadaise Baden Powell, kad skautų vadovas vadovauja savo pavyzdžiu, tai vadovų stovykla buvo pavyzdys, kaip nereikia vadovauti.

Daug buvo žinoma ir gerų pavyzdžių, kaip reikia vadovauti. Viena tokia labai maloni valandėlė buvo stovykloje sekmadienio vakare, kai ordenus susipakavę išvažinėjo nusipelnę gastrolieriai, tėvai ir svečiai. Skautai ir skautės ta proga surengė šokius. Berniukų stovykloje vienas iš pačių vyriausių skautininkų (berods V. Vijeikis) jaučio ragus užsikabinęs, grojo suktinį. Jam pritarė lėkščių, šukų ir kitokių skautiškų instrumentų orkestras. O penkiolikamečiai ir dvylikametės šoko, trypė, juokėsi. Sunku įsivaizduoti, kad šiame „rock and roll" amžiuje jaunimas taip nuoširdžiai tryptų kaimietiškus, lietuviškus suktinius. Reikėjo pamatyt, kad įtikėtum. Ir apsidžiaugti, kad daug skautų vadovų moka jaunimą sudominti, ir su juo jas kartu dirbti. Ir 1300 berniukų ir mergaičių į lietuvišką skautų stovyklą suvažiavo ne todėl, kad juos verstų tėvai, bet kad jiems ten buvo daug įdomių ir smagių momentų. Ir domisi jie lietuviškomis organizacijomis, ir kalba su vadovais lietuviškai, nes moka kalbėti lietuviškai apie tai, apie ką su jais vyresnieji kalba. Bet trūksta jiems žodžių kalbėti lietuviškai apie tai, kas tik jiems įdomu. Gi vyresnieji dažnai juos verčia lietuviškai klausytis jiems visai neįdomių ir nesuprantamų kalbų. O tokių nesuprantamybių buvo ir šioje stovykloje.

Šeštadienio vakare, suvaryta į iškilmių daubą, nuobodžiavo, prakaitavo ir žiovavo tūkstantinė skautų ir skaučių minia, kol prie mikrofono plepėtojai dalinosi ordenus ir medalius, ir aiškino vilkiukams ir paukštytėms, kuris ponas pradėjo Kaune skautininkauti trisdešimt aštuntais metais, ir kuri ponia dvidešimt aštuntais.

Nė vienas skautukas ar skautukė ta proga nebuvo atžymėtas jokiu ordenu ar medaliu. Joks būrelis, ar skiltis, ar palapinė nebuvo pristatyti kaip pavyzdingiausi stovyklautojai. „Admirolų" ir „generolų" pamiršti vaikai klausinėjo vienas kitą: „what the hell are they talking about?"

Sekmadienio rytą jaunesnieji vadovai aiškino, kad dar kažkoks medalis ar ordenas buvo pamirštas. Ir vėl vidudienį skautukai žygiavo į daubą, ir vėl per garsiakalbius barškėjo medaliai, ordenai ir kalbos.

Grįžus namo, septynių metų stovyklautoja man aiškino, kaip jos savo vadovei dovanojo šluotą; kaip ją barė Sigutė, kad netvarkinga lova; kokie juokingi tie Klevelando vilkiukai; ir svarbiausia, kad jų palapinė surinko 90 taškų ir laimėjo antrą vietą... Ir įtikino mane, kad skautybės negalima nužudyti nei ordenais, nei medaliais.

Z. V. Rekašius

ATEITININKŲ STOVYKLA

SENDRAUGIAI ATSINAUJINA DAINAVOJE

Poetą Eduardą Mieželaitį (iš Vilniaus) cituojąs poetas Kazys Bradūnas (iš Čikagos) buvo išrištas nuo nusikaltimo prieš „tautinę drausmę". Kitas toje pačioje patalpoje kalbėjęs dr. Kęstutis Skrupskelis (University of South Carolina, Charleston) užsiminė apie Lietuvos federaciją su Rusija.

Prieš kelias dienas ten pat, ateitininkų sendraugių stovykloje (VIII. 4-VIII. 11) „Dainavos" stovyklavietėje prie Detroito, ten nepasirodžiusi tradicinė lietuvių publika būtų buvusi nugąsdinta išeivių spaudos analize: kun. dr. Antanas Paškus (St. John's University, Niujorke) rado tik tris lietuvių laikraščius, atsiliepusius į pastarojo Vatikano suvažiavimo naujoves. Tai buvę čikagiškė *Ateitis* (dabar šis mokyklinio katalikiškojo jaunimo laikraštis yra Niujorke), jėzuitų *Laiškai lietuviams* ir liberalų *Metmenys*. Šis vertinimas buvo sutiktas plojimu. Palankių šypsenų sulaukė ir dr. Kęstučio Keblio ironiškos pastabos apie minėtą Bradūno „nuodėmę" bei „nemaskuotą nusiangažavimą".

„Tautinei drausmei" nepakluso ir septyni vieno simpoziumo dalyviai studentai: jie visi priimtų į savo vasaros stovyklą ir iš Lietuvos atvykusį studentą, nors jis būtų ir komunistas ir, nors tai yra draudžiama V. Vaitiekūno to klausimo brošiūroje.

Žvilgsnis su humoru ir atvirumu į lietuvišką ir net į katalikišką dabartį nebėra kurios nors lietuvių grupės monopolis Prieš metus toje pat vietoje buvo abejojama rožinio maldų tikslingumu mišių metu (dr. Arūnas Liulevičius, University of Chicago). Kita proga dr. Antanas Sužiedelis (Catholic University of America, Washington, D. C.) samprotavo apie mišių iškėlimą iš sekmadienio.

Šis lietuvių katalikiškojo išradingumo sužydėjimas yra pirmas po dr. Antano Maceinos iššokimo prieš Bažnyčios turtus (*Socialinis teisingumas* 1938 m.), tomistinę filosofiją (*Buržuazijos žlugimas* 1940 m.) ir po jo draugų paskelbtos nepasaulėžiūrinės politikos. Ši naujai kylanti grupė, pasisakanti už angažavimąsi pagal įsitikinimus, bet ne jų nudavimą beveik nebuvo oponuojama stovyklaujančiųjų daugumos. Jauniausiais savo atstovais ši grupė yra agresyvi, kaip dera šiais revoliucijų metais, tačiau kartu ir jautri jai skiriamai kritikai bei pašaipai.

Ateitininkijos gyvenime nustelbtą estetinę sritį studijų savaitėje bandė kompensuoti okupuotos Lietuvos klasikinės muzikos demonstravimas (F. Bajoras, V. Barkauskas, V. Jurgutis ir V. Bagdonas), Putino minėjimas, Elenos Blandytės lietuvių liaudies dainų koncertas ir seselės Mercedes paskaita apie religinį meną. Po paskaitos apie meną ir nemeną, grėsė paskandinimo pavojus cementiniam šv. Jurgiui, kurį iš Detroite griaunamos lietuvių bažnyčios atvežė ir padrėbė ant vieno Dainavos kalnelio.

(db)

LAUREATAI

SONATOS IR VYŠNIOS

Jury komisija susidedanti iš Bronio Railos (pirm.), Alės Rūtos, Bern. Brazdžionio, Juozo Tininio ir Miltono Starkaus nerado vieno iškilesnio grožinės literatūros veikalo išleisto 1967 m. už kurį galėtų skirti eggzilinės Lietuvių Rašytojų Draugijos premiją. Tūkstantinė buvo padalinta pusiau: Jurgiui Jankui už dramą *Peilio ašmenimi* ir Juozui Švaistui už nepriklausomybės kovų atsiminimus *Dangus debesyse.*

Komisijos sprendimas daugelį literatūros mėgėjų ir sekėjų gerokai nustebino: nejaugi iš tikrųjų pereitų metų egzilinė literatūra buvo tokioj liūdnoj padėtyj, kad premiją prireikė dalinti tarp mediokriškos dramos ir atsiminimų? Rodos gi išėjo ir tikrai brandžios K. Bradūno *Sonatos ir fugos* ir forminiai šviežias J. Meko eilėraščių rinkinys *Pavieniai žodžiai*, ir tiek literatūriškai, tiek ir sociališkai reikšmingos K. Almeno novelės *Gyvenimas tai kekė vyšnių*. Tačiau komisija, matyt, tų knygų... neskaitė. O gal pagalvojo, kad sukaktuvinius metus geriau pagerbti progine, kad ir prastesne literatūra, negu beprogine, bet geresne?

Pastovių literatūrinių premijų teturim vos trejetą. Per keliolika metų nusiskundimų ar nepasitenkinimų dėl *Aidų* ar Vinco Krėvės literatūrinių premijų veik neteko girdėti. Tačiau maždaug kas antra LRD premija kelia kontraversijas. Nejaugi rašytojai iš tikrųjų yra blogiausi skaitytojai ir vertintojai?

ŠOKIŲ ŠVENTĖ

UŽKULISINIAI AIDAI

Jau iš pustuzinio savaičių nuotolio žiūrint, III-ji T. Š. šventė palieka gerai pavykusio masinio parengimo įspūdį. Tokia ji ir liks mūsų atmintyje. Nors, išskyrus gausesnį dalyvių skaičių, ji kokybiškai ir nepralenkė II-sios šventės, tačiau su pastarąja pasiekti standartai buvo išlaikyti ir niekur nebuvo nusmukta į tokius organizacinius trūkumus, kurie nemaloniai rėžė akis ir ausis I-sios šventės metu. Bendruomenės institucijos, turėdamos galvoje visą šią patirtį, turėtų būti pajėgios būsimąją, IV-ją paversti pasisekimu, jau žymiau pralenkiančiu buvusiąsias. Ir tai bus juo labiau įmanoma, juo anksčiau bus pradėta tam ruoštis.

Periodinėje spaudoje teigiamų III-sios T. Š. šventės įvertinimų netrūko, nors kaip pvz. *Draugo* kultūriniame priede (VII. 13) jie buvo lydimi kiek prislopinto entuziazmo. Vienok į mažesnius trūkumus, kurie, tiesa, niekur nepasiekė dramblio proporcijų, dėmesio nebuvo kreipta. O jų buvo. Ir oficialiųjų kalbų dalis vis dar buvo per ilga, ir pranešėjos rolėjo naudoti tekstai buvo redaguoti, neatsižvelgiant tautinių šokių šventei privalomą dinamiką, ir pilni visiškai nereikalingo, pažodinio vieno ir to paties pakartojimo dviem kalbom.

Tų ir kitų trūkumų trūkumėlių išvardinimas nebūtų absoliučiai nieko nuėmęs nuo III-sios T. Š. šventės pasisekimo, bet jų užprotokolavimas būtų naudingas būsimosios šventės ruošėjų dėmesiui. Turbūt, daugumai mūsų, JAV lietuvių periodinės spaudos aptarimų ar kritikų pavyzdį yra nustačiusi kraštutinioji konservatyvi spauda — kaip *Naujienos* ar *Laisvoji Lietuva* —, besivadovaujanti obalsiu: klikiniais sumetimais liaupsink arba kabinėkis dėl kabinėjimosi, vengiant bet kokio objektyvaus žodžio. Ir tuo būdu tai, ką tobulėjimo prasme galėtų pasiekti geravalė kritika, lieka neišnaudota.

Žinoma, jei maži netobulumai ir liks pilnai nesuregistruoti, didelės bėdos nebus. Tačiau iki šios dienos dar trūko, sakytumėm, specialistiško III-sios šventės choreografijos, muzikinio apipavidalinimo bei pranešėjos rolės aptarimo. Šiame *Akiračių* numeryje talpinamas choreografinis, paties tautinio šokio požiūriu šventės aptarimas. Tai turėtų sudaryti rimtą įnašą esamai spragai užkimšti, nes be žinoviškų pasisakymų, kas buvo gerai ir kas blogai, nebus įmanoma žinoti, ko geresnio norime ateityje.

UŽKULISINIAI AIDAI

Tęsdami pirmajame numeryje pradėtą paraštinių įvykių pavaizdavimą, vadovaujamės mintimi, jog mūsų visuomenė yra subrendusi žinoti viską. Kaž kokiu tai nelaimingu sutapimu, ir vis dar, deja, pasikartojančiu, pasidaro taip, kad kur tik estradoje, scenoje ar arenoje ruošiamas visuomenės entuziazmu bei tyrų patriotinių jausmų grindžiamas pasirodymas, ten dažnai vis užkulisiuose įsiveisia klikinis ar primityvių politinių instinktų vedamas funkcijonierių siautimas, asmeniškų sąskaitų suvedinėjimas bei panašūs dalykai, kuriems matomasai parengimo pasisekimas ar turinys turi suteikti lyg savotišką išrišimą. Taip buvo eilės stambiųjų parengimų atvejuje praeityje, tai itin akivaizdžiai pasireiškė pereitą lapkritį Čikagoje Kultūros kongreso metu, tai buvo labai gyva ir šios šventės proga.

Sunku tikėtis, kad tie dalykai baigtųsi, iki mūsų veiksnių pereitą rudenį Vašingtone surikiuota spauda dėl klaidingo tikslo — išlaikyti vien fasadinę rimtį — tuos dalykus nuleis negirdomis. Tačiau tikime, jog dalykai gali gerėti, jei bent kas kalbės apie faktus, kurie kaip veiksmas griauna tautinį solidarumą labiau, negu jų suviešinimas.

PAPUNKČIUI

Rugpiūčio 2 d. *Dirvoje* tilpo III-sios T. Š. šventės komiteto, o maždaug tuo pačiu metu *Naujienose* vien dr. L. Kriaučeliūno pasirašyti, praktiškai vienodi pareiškimai. Juose komitetas ar L. Kriaučeliūnas pateikia savąją „baltąją knygą" dėl spaudoje buvusių aprašymų „...klaidinančių skaitančiąją visuomenę ir netiksliai nušviečiančių šventės rengimo vaizdą".

Iš kitos pusės per JAV LB Tarybos narius tapo prieinamas JAV LB Centro valdybos susirašinėjimas šventės reikalais ir posėdžių protokolai. Susipažinus su šia medžiaga ir padarius eilę pasikalbėjimų su reikalus smulkiai žinančiais asmenimis, galime savo skaitytojams papildomai padaryti tokius konstatavimus:

1. T. Š. šventės komitetas teisingai sako, jog naujoji JAV LB Centro v-ba neturėjo jokios intencijos keisti buvusios CV paskirtojo komiteto. Visiška tiesa, jog CV buvo pasiryžusi su paveldėtu komitetu bendradarbiauti kaip su organu, kuris pagal buvusios CV nutarimą yra atsakingas JAV LB Centro valdybai.

2. Grubią netiesą komitetas sako, pareikšdamas, jog „...jautėme delsimą iš centro valdybos pusės, kuris jau kliudė komitetui vykdyti šventės darbus". Dar grubesnė netiesa, jog „...tolimesnis bendradarbiavimas būtų kenksmingas tautinių šokių šventės rengimui..."

Komitetas savo pareiškime nepateikia jokios rimtesnės iliustracijos ar faktų sąrašo, kuris liudytų CV-ai primetamus kaltinimus. Iš komiteto pranešimo nesimato, kad jis, iš viso, bet kada būtų norėjęs ar praktiškai su CV bendradarbiavęs. Žmetimas, kad CV uždelsė jos žinioje esančių, tautinių šokių šventės reikalams skirtų pinigų perdavimą (kaip patyrėme, tai įvyko tikrai, bet tik dėl grynai techniškų priežasčių), nėra joks argumentas visuotiniam atsisakymui nuo bendradarbiavimo. Jokioje savo pareiškimo vietoje T. Š. šventės komitetas neparodė, kokiu būdu jis, JAV LB CV įsteigtas pagalbinis organas būtų stengęsis santykiauti, bendradarbiauti ar teikti privalomą atskaitomybę LB institucijai, kurios mandatu jis, komitetas, gyveno ir veikė.

3. Tiesa yra, jog komitetas, patyręs, jog CV nesirengia jo keisti, pradėjo sistematingai daryti viską, kad tik bendradarbiavimas nebūtų įmanomas. Ir tokios akcijos greitis bei apimtis augo, juo labiau šventė artėjo. Planingai kiekvienas CV noras bendrai aiškintis šventės rengimo reikalus ar gauti tiesioginės informacijos apie darbų eigą buvo išskomentuojamas ir traktuojamas kaip ypatingai priešiškas aktas. Palaipsniui iš bendradarbiavimo buvo diskvalifikuotas kiekvienas CV narys ir kelias savaites prieš šventę CV-os traktavimas išvirto į sąmoningą, gryną užgauliojimą. Aukščiausias taškas tos rūšies veikloje buvo atsisakymas duoti CV-ai reprezentacijai ložę. Ji jai buvo reikalinga svetimtaučiams, su kuriais nuolat bendradarbiaujama, pasikviesti. Komiteto šiandien praktiškai nebėra, o LB institucijos liko. Labai blogą paslaugą LB institucijoms padarė šventės komitetas, uzurpuodamas sau teisę kviesti visus svečius vien vienkartinio pasibliziginimo tikslu. Nėsiskaitydamas su nuolatine, nevienkartine LB institucijų funkcija, komitetas pasielgė trumparegiškai.

4. JAV LB Tarybos prezidiumo pirmininkas J. Kapočius kovo 21 d. asmenišku titulu priėmė CV pavedimą būti jos atstovu ir tuo pačiu ryšininku su šventės komitetu. Savaitę vėliau tos pareigos prisiėmimą jis dar raštu patvirtino. Faktiškai jis tos pareigos niekad ir nevykdė, nes kovo 22 d. šventės komiteto nariams jis pareiškė, jog perimąs komitetą kaip JAV LB Tar. Prez. pirmininkas prezidiumo žinion. Trumpai prieš tai jis buvo pakviestas tarti baigiamąjį žodį pačioje šventėje. Visiškai nesiskaitydamas su LB statuto labai aiškiai išskirtomis Tarybos prezidiumo ir CV funkcijomis, J. Kapočius toliau tarnavo tik kaip „alibi" komiteto ryšio su LB įspūdžiui sudaryti.

5. Tiesa, jog „Doctor Leonas, Chairman of the Lithuanian Dance Festival Committee" pakvietė Nixonaites ir jaunąjį Eisenhowerį dalyvauti. Tačiau sunku suprasti, kodėl komitetas, žūt būt, stengėsi nutylėti ar net ir neigti, jog tie populiarūs svečiai buvo pakviesti *po to, kai L. Kriaučeliūnui iš Nixono štabo Vašingtone buvo pranešta, jog štabas pritarią jų dalyvavimui mūsų šventėje*. Kas pasirūpino tuo, kad štabas pritartų anksčiau, negu pakvietimas gautas? Čikagoje niekam ne paslaptis, kad tuo pasirūpino V. Adamkus ir G. Gedvila. Ir apie tai L. Kriaučeliūnas labai gerai žinojo, gal tik nuo komiteto slėpė. Ir tuo būdu jau labai toli nuo „fair play" nutolsta noras slėptis už formalaus kvietimo fakto, kurio niekas neneigia, kad tik būtų nuslėpta visa tikroji reikalo „iškepimo" istorija. (Būdinga iliustracija, kad komitetas, bent pas respublikonus, jokio savo tiesioginio ryšio neturėjo, yra faktas, jog sen. E. Dirksen, kviestas betarpiškai, šventėje nedalyvavo. Bet tas pats sen. Dirksen mielai sutiko dalyvauti dviejų JAV futbolo klubų (soccer) rungtynėse Čikagoje, kurios įvyks rugpiūčio 30 d. Čikagoje V. Adamkaus rinkiminei akcijai paremti.)

Ir šiuo atveju komitetas parodė nemaža tautinės trumparegystės, atsisakydamas atiduoti priklausantį kreditą žmogui, kurio išrinkimas į svarbų Sanitary District postą Čikagoje yra visų lietuvių interesas.

PABAIGĄ IR PAMOKOS

Nuoširdžiai norime, kad tai, iš tikrųjų, būtų paraščių pabaiga. Šokėjų, jų vadovų ir mokytojų, visų šventės talkininkų, pravedėjų, programos dalyvių ir III-sios T. Š. šventės komiteto pozityvios pastangos sukūrė šventės pasisekimu ilgam neužmirštamą prisiminimą. Nesame tam akli, ir respektas priklauso ir L. Kriaučeliūno ir viso komiteto darbui bei pastangoms, kuriose asmeniškos neapykantos aistra nebuvo vadovas. Tačiau aidai iš užkulisių negalėjo praeiti negirdomis, nes jie dainavo apie legalumo pažeidimą LB institucijų ir jų pagalbinių organų tarpe dėl motyvų, kurių negalime skirti prie kilniųjų.

Pamoka iš visos tos istorijos galėtų būti viena — jau bent JAV LB centro valdybos, baigdamos savo kadencijas, neturėtų prikurti ir paveldėti būsimosioms tokių faktų, kurios reikštų jų sprendimų laisvės varžymą. Paraštės iš mūsų spaudos nepranyks ir tarpusavis solidarumas stipriai nukentės, jei kuriuos nors rinkiminius pralaiminčioji pusė savo paskutiniu kilniausiu tikslu skaitys — palikti laimingesniam varžovui bent keletą užtaisytų nemalonumų minų.

SŪKURYS

BE TĖVŲ RANKOS

Jaunimo spauda yra, tur būt, neblogesnis, o gal ir net dar geresnis tautinio identiteto išsilaikymo ir jo gajumo rodiklis, negu vadinama didžioji spauda. Pačios jaunimo spaudos rėmuose toks pat santykis galioja ir tarp gimnazistų bei studentų spaudos. Nors pastaroji turiniu ir būtų įdomesnė ar svaresnė, ne kartą prašokanti net vyresniųjų darbą (pvz. palygink *Ateitį* su *Draugo* kultūriniu priedu, nekalbant jau apie *Naujienas* ar *Laisvąją Lietuvą*), gimnazistų spauda tam tikrose aplinkybėse gali patikimiau liudyti apie „lietuvybės išlaikymo" pastangų sėkmingumą bei gajumą. Pavyzdžiu tarnautų Čikagoje pasirodantis *Sūkurio* žurnalas, redaguojamas ir prirašomas beveik išimtinai jaunuolių nuo 15 iki 18 metų. Žurnalo gyvavimo ritmas liečia maždaug dvi fazes: egzistencijos fazę, kada jis redaguojamas ir leidžiamas specialiai tam reikalui susispietusių gimnazistų būrelio, ir neegzistencijos fazę, kada jį redagavusieji gimnazistai pereina į universitetus ir labai pamažu susidaro naujas kitų gimnazistų redaktorių branduolys. Šiuo metu žurnalas po ilgesnio laiko vėl yra pirmojoj fazėj, energingai redaguojamas V. Naručio ir Aleksandro Pakalniškio. Iš to, kas pasakyta, tur būt, jau aišku, kad jo leidimui iniciatyva kyla ne iš kurios nors organizacijos, kaip paprastai bina gimnazistų spaudos atveju, bet iš pačių moksleivių, nors jų *Sūkurin* burdavosi ir tebesiburia daugiausia ateitininkai (kas liudija ir apie pastarojo sambūrio didelę netiesioginę paskatą į kultūrinį darbą savo narių tarpe).

Paties jaunimo iniciatyvą patvirtina ir tas faktas, kad *Sūkurio* redagavime labai mažai jaučiasi tėvų rankos. Daugelyje rašinių pasitaiko gan šmaikščios, kandžiai smagios įvairių mūsų lietuviško gyvenimo aspektų kritikos. Satyriko talentą jau visai pastebimai rodo Aleksandras Pakalniškis, kartą pasijuokdamas iš kai kurių mūsų švenčių iškilmingų minėjimų, kitą kartą patraukdamas per dantį „senių" Kultūros Kongresą ir jo metu vykusius jaunimo pobūvius. Algirdas Jasaitis sąmojingai komentuoja tradicinę lietuvių neapykantą lenkams. Liucijus Alenskas ir Vytas Narutis pasirodo su įsidėmėtinais svarstomojo pobūdžio straipsneliais, pademonstruodami šviežų ir jaunuoliškai naivų, dar „nesugadintą" priėjimą prie įvairių lietuvybės klausimų. Dėmesio verti ir poezijos bandymai, kuriuose jaučiamas polinkis į griežtą formalinį apvaldymą ir bendrai artumas dabartinei poezijai (Živilė Bilaišytė, Jūratė Jasaitytė). Šitai kontrastuoja didelei daugumai lig šiol matytų gimnazistų poezijos darbų, nenukrypstančių nuo pereito šimtmečio poezijos formos, ritmo ir rimo. Dar kiek netvirta ranka, bet su gera vaizduote iliustruoja žurnalą menininkė Arilda Vailokaitytė.

Visa tai įtaigoja, kad bent dalis lietuvių „tyneidžerių" jau yra „laimėta" lietuviškai kultūrinei kūrybai ir pajėgi jos kalba protingai išsireikšti. Svarbiausia, jie patys tai jaučia ir gyvena savo užsimezgančio angažamento jėga. *A propos* jaunuoliams charakteringu žvilgumo ir puikybės mišiniu paženklintas Liucijaus Alensko pasisakymas viename straipsny: *Nacionalizmo manija mums jaunuoliams nesudaro jokių problemų. Mes esame atviri, neniekiname kitų tautų, esame gerai apsišvietę istorijos ir sociologijos srityse. Tačiau ar mes turime tą tautos meilę, kurios patriotizmas reikalauja? Mano nuomone, lietuviškas jaunimas tikrai tą turi.*

M. Drunga

LAIŠKAI

BOMBA TAIP IR NESPROGO

Gana rūpestingai teko perskaityti pirmąjį numerį. Kai kuriuos rašinius net po du kartus. Atrodo, kad labai skubėjote ir dėjote turimus straipsnius, be didesnės atrankos. Tad, visą kartu sudėjus, daugelio lauktoji bomba, „Akiračių" pirmasis numeris, didesnio garso taip ir nepaliko. Atrodo, kad bene du trečdaliai, gal ir kiek daugiau, medžiagos galėjo būti išspausdinti ir esamoje mūsų periodikoje.

Kuriems galams tas jūsiškis „credo", kad „redakcija straipsnius trumpina ir t. t. ir t. t.", tėra grynas balastas, teprimenąs kito žurnalo pernelyg žodingą ir taipgi visiškai nereikalingą tvirtinimą, kad „laikydamiesi liberalios politikos, leidėjai ir redaktoriai iš bendradarbių nereikalauja...". Visi juk žino, kad sviestas yra sviestuotas! Kam tad, tas tuščiažodžiavimas? Kas gali nesutikti, kad redakcija savo leidinyje turi pilną teisę elgtis, kaip tinkama. Juk, kaip tik tas, kiek suprantu, ir iššaukė šio naujo žurnalo įsteigimą ir pasirodymą. Tolimesnes išvadas jau teks daryti dar vieno ar dviejų naujų numerių sulaukus. Atrodo, kad turite pakankamai reikšmingą potencinę jėgą mūsų periodikos lygį pakelti, bet, ar užteks spartos, pasiryžimo, na, ir... drąsos! ?

Al. Gimantas

Juos skaitydami, jaučiamės lyg perpučiami geros dozės švaraus, gaivaus vėjelio — po ilgo dusimo *smoge*.

Čikaga Laimutė Tornau

Kalbant apie slapyvardžius, jų tikrai per daug, girdėjau daug pašiepos. Korektūra labai bloga ir kai kurių straipsnių kalba pasiliko bloga, ypačiai stilius. Mano sutiktieji pirmam numeryje pasigedo drus-kos...

Evanston, Ill. Henrikas Žemelis

Dėl AKIRAČIŲ kalbos galėčiau pastebėti, kad aplamai ji nebloga.

Vašingtonas Leonardas Dambriūnas

Su godžiu smalsumu ir pasigėrėjančiu pritarimu perskaičiau Jūsų Nr. 1 Mintys pribrendusios, logiškos, drąsios, aktualios ir giliai patriotinės.

Maspeth, N. Y. Vaclovas Alksninis

Tai lietuviškas *Spiegel*, pasiruošęs būti nekonformistiškas ir pabraukti prieš plaukus daug kam lietuvių, o gal būt ir visiems... Man laikraštis patiko dėl nekonformizmo. Linkėčiau, kad jis šitoks išliktų. Man rodos, kad šitoks jis bus naudingas. Tačiau jam gresia vienas pavojus, būtent, nuslysti į smulkią kritiką, kurį jo vertę sumenkintų.

Miunchenas, Vokietija Dr. Jonas Grinius

Išvaizda ir apipavidalinimas AKIRAČIŲ labai geri ir už tai reikia redakcinį kolektyvą kuo smarkiausiai sveikinti. Nepaprastai gražus pirmasis puslapis, labai graži pavadinimo kompozicija, labai vykęs antrasis, paaiškinamasis pavadinimas: *Atviro žodžio mėnraštis*. Žodžiu, tik valio!

Vienintelis dalykas, kuris mane nemaloniai paveikė, tai buvo sakinys: *Tai labiau žydiška, negu krikščioniška pažiūra*. Antisemitizmas niekam garbės nedaro ir tuo labiau neturi būti vietos jam leidinyje, kuris pasisako prieš visokius supuvimus mūsų tarpe ir yra šviesiausias reiškinys.

Paryžius Ž. Mikšys

Apie ryšius su kraštu reikėtų mažiau teoretiškai kalbėti, o daugiau praktiškai vykdyti. Objektyvi ir kritiška informacija apie kraštą turėtų būti vienas svarbiausių AKIRAČIŲ tikslų. Emigrantinių problemų taip pat nereikia pamiršti, bet, mano nuomone, reikėtų daugiau kalbėti apie kultūrinę, o ne politinę emigracijos pusę. Emigracijos politika aplamai yra zero. Naujų bendradarbių iš visų pusių klausimas pats sunkiausias. Neuždarykit durų nei vienam. Gerai, kad nėra per ilgų straipsnių.

Vašingtonas Vincas Trumpa

Jis kitoks negu kiti laikraščiai, o ypatingai tai stipriai pabrėžė mano šešiolikametis sūnus. Jam labai patiko ir aš manau, jaunimas labai teigiamai apie jį atsilieps. Tik, žinoma, mes *vyresnieji* jus *saugosime* akis išplėtę, kad *nenuklystumėte...!!!* Aš asmeniškai esu už visišką laisvę savo nuomonę taip išreikšti, kaip kas galvoja. Nuomonių įvairumas ir padaro laikraštį kūrybingą, pažangų ir gyvą. Jūs susilauksite daug kritikos, bet taip pat padarysite ir savo didelę įtaką į kitus laikraščius..., ar tai norima ar nenorma.

Joliet, Ill. Antanas Razma

Iš vienos pusės gera, kad leidžiate. Gal išsivystys į kažką, ką amerikiečiai vadina Little Magazines, kurių vienas kitas padėjo jaunom kūrybinėm pajėgom kopti aukštyn. Iš kitos pusės, manau, tikslų būtumėt pasiekę ir susitarę su *Vienybės* leidėja, leisti jums mėnesinį *Vienybės* priedą, jūsų redaguojamą. Būtumėt padėję finansiniai seniausiam lietuvių laikraščiui (Basanavičiaus ir Kudirkos amžininkui) toliau sveikai senėti, ir turėtumėte forumą savo idėjoms. Trumpos kirtis Baliui rodo, kad ir *naujieji* mėgsta pasignaibioti kaip *senieji*. O apžvalga įvykių Lietuvoje, greta gerų dalykų (jaunimo teatras, negerbimas senienų) yra ir nelemtas *dypukiškas* iš aukšto žiūrėjimas į tai, kas daroma Lietuvoje. Gal ir sunku dalykišką nuotaiką išlaikyti, bet būtina.

Nashua, N. Y. Vytautas Širvydas

Įspūdį paliko pusėtinai gerą. Formatas nepatinka, nes tai... beveik paklodė. Lenkai taip pat leidžia *Akiračius* (Horizonty). Ar sunku būtų *persipavidalinti* pagal lenkišką labai patogų formatą (knygelė apie 8 x 5 colių). — kišenėje turint, galima ir autobuse skaityti. Bet ta AKIRAČIŲ *metrika...* atleisk man Perkūne! Iš tiesų, gali susipainioti spėliodamas, kada spausdinsite ir kaip pasirašyti... O jei jau redakcija trumpina straipsnius savo nuožiūra, tai lengva įsivaizduoti, kas liktų iš straipsnio...po dabartinių šešių redaktorių *sutrumpinimo*. Rageliai bei kanopėlės, t. y. tik autoriaus slapyvardis ar tikras parašas. O iš viso, jei Tamstos neduosite pasireikšti skaitytojų balsui, karpysite, tai bent man, toks laikraštis nereikalingas.

Čikaga Jonas D. Česna

BENDRAVIMAS SU DIPLOMATAIS

(1968 / 1nr., Pereat Lithuania)

Jūsų redaguoto mėnraščio 1-me numery įdėtoje p. V. Vaitiekūno knygos „Bendravimas su Lietuva" recenzijoje yra pasakyta: *„Kad mūsų veiksnių žmonės bijo ar nemėgsta konkrečių lietuvių rodo ir toks faktas, kad kai kurie iš jų Brakas (11 p.) ir Audėnas (veiksnių konferencijoje Vašingtone) pasisakė net prieš paskirų asmenų bendravimą su aneksuota Lietuva ar susitikinėjimą čia, Amerikoje, su atvykusiais iš Lietuvos."*

Aš Vašingtono konferencijoje pasisakiau visai ne taip ir ne tokia prasme kaip Jūsų parašyta. Savo mintį Vašingtono konferencijoje pasakytą aš išdėsčiau neseniai išleistame „Varpe" Nr. 8. Štai jos rezoliutyvinė dalis: *Nors pirmas visų sutartas pasisakymas* (Klevelande J. A.) *turėjo ir turi didelės reikšmės besiplečiančiam bendravimui, bet gyvenimas parodė ir esamų trūkumų. Bene ryškiausia pasidarė trūkumas, kad nutarime nėra jokio apibrėžimo, su kuo galimas ir su kuo negalimas bendravimas. Negi galimas bendravimas su kiekvienu lietuviu, nežiūrint kuo jis būtų Sovietų Sąjungoje? Pirmoje eilėje būtų pažeistas Lietuvos valstybinis tęstinumas, jei laisvasis lietuvis pradėtų bendrauti su Sovietų Sąjungos lietuviais pareigūnais, paskirtais užsieniuose nuolatiniams darbams. Jei tokių yra, tai jie turi būti daugiau ištikimi sovietams už pačius rusus. Jie yra įsipareigoję bet kokiu atveju ginti sovietinius reikalus. Sovietų Sąjunga juk yra Lietuvos okupantas, tuo tarpu laisvieji lietuviai yra ištikimi Lietuvos valstybei. Taigi, vienų ir kitų padėtis yra visai skirtingos. Todėl ir Sovietų Sąjungos atstovybės sekretorius V. Zenkevičius ir L. Diržinskaitė-Piliušenko, sovietų delegatė Jungtinėse Tautose, nieko nesiskiria nuo ambasadorių Dobrinino ar Maliko. Tas pats yra ir su Vladimirovu, JT bibliotekos direktoriumi ir su R. Žiugžda, Maskvos laikraščio „Selskaja Žizn" atstovu ir kt. panašiais. Susitikinėjimas ir bet kokс bendravimas su šitokiais, kurie tiesioginiai dirba okupantų interesams, yra neleistinas."*

Brooklyn, N. Y. J. Audėnas

TARP NOSIES IR „HUKO"

(1968 / 1 nr. aplamai)

Dr. Tomas Remeikis, nepajėgęs pasukti Amerikos Lietuvių Tarybos bendradarbiavimo kryptimi ir nesugebėjęs apginti Vilniuje buvusių „krepšininkų", pasikvietė talkon Karolį Drungą su dr. Z. Rekašium ir paruošė vieną „atviro žodžio mėnraštį", pavadintą „Akiračiai". Į bendrą darbą jam pavyko įtraukti rusų okupuoton Lietuvon važinėjusį ir jausmais gyvenantį Donatą Bielskų ir vizitu pas Chicagos merą nepatenkintą K. Avižienių.

Reikia pripažinti, kad tie jų „Akiračiai" labai siauri. Patys rimčiausi redaktorių straipsniai rodo, kad toliau savo nosies jie nemato. Dr. Remeikis jau seniai pamatė raudoną „kultūrinio bendradarbiavimo" slieką. Lietuviškiems laikraščiams jis rašinėjo, koks tas sliekas riebus ir kaip jį galima nugraužti kriukelio nepaliestus. Lietuviškų laikraščių redaktoriai to slieko grožiu ir skoniu nepatikėjo. Dr. Remeikio rašinių nedėjo. Ir gerai padarė.

Dabar jau galima ir daugiau pasakyti. Dabar, kai išėjo pirmas „atviro žodžio mėnraštis", tai galima atvirai pasakyti, kad Dr. Remeikis jau yra „ant huko pagautas". Raudono slieko jis nenugraus, bet kriukelio iš žiočių neiškrapštys. Jis nei nepamatė, kaip jis užsikabino. Jo akiratis toks siauras, kad jis nei nemato, kas meškerę laiko.

To negalėtume pasakyti apie Drungą. Drunga labai gerai žino, kieno rankose yra meškerė, bet jis vis dėlto siaurus akiračius turintiems naiviems meškeriotojams pasakoja apie plūduriuojantį raudoną slieką.

Socialistų organas *Naujienos*, ..1968. VII. 17.

... Taigi „atviro žodžio mėnraštis" matyti rimtai pasišovęs iš „Vienybės" paveržti „bendradarbiavimo" primatą.

Akiračiai yra aiškus išeivių nacionalistų laikraštis. Nuo kitų šios rūšies laikraščių jis skiriasi (bent iš pirmojo numerio atrodo) vien tuo, kad ryšių su tėvyne reikalu griežtai pasisako prieš veiksnių pasisakymus Clevelando rezoliucijas.

Vienybė, 1968 m. liepos 5d., 12 nr.

... Remeikis save reprezentuoja su „Plyšys tarp Deklaracijos ir tikrovės" straipsniu. Žinoma, geriau, kad jis būtų savęs „nereprezentavęs" bent šį kartą. Būtų buvę sveikiau visiems — autoriui ir skaitytojams.

Remeikis — nenusigąskite — nieko naujo nepasakė. Tačiau nemažai jis rašalo išliejo juodindamas mūsų veiksnius ir baltindamas save. Charakteringiej Remeikio kaltinimai veiksniams — tai veiksnių „nesiderinimas su daugumos visuomenės medžiokles" dvasią, demoralizuoja visuomenę per vienašališką legalistinį patriotizmo konceptą ir veda prie komiškų įvykių".

Tokie Remeikio kaltinimai mūsų veiksniams. Juos laikytume labai rimtais ir dideliais, jei jie būtų kuo nors paremti. Dabar toks Remeikio rašalo liejimas laikytinas tik tuščiu savo laiko eikvojimu ir visuomenės kiršinimu, kuris nevertas didesnio mūsų dėmesio.

Leidinyje (*Akiračiuose*) nemažai autorių pasirašo slapyvardžiais, nors rašoma, jog slapyvardžiais pasirašyti straipsniai nepageidaujami.

Kanados *Tėviškės Žiburiai*, 1968.VII.18.

Pirmasis jo numeris ir savo formatu ir puslapių išplanavimu, net popieriumi kažkaip primena kadaise ėjusių „Literatūros Lankų" įspūdį. Bet tai tik išorinė „Akiračių" giminystė su „Literatūros Lankais". Šiaip šiedu leidiniai nieko bendro neturi.

Naujo laikraščio genezės priežastis redakcija bando aptarti lyg ir vedamajame pirmajame straipsny „Apie spaudą ir laisvę". Šis straipsnis, be kita ko, manytume yra pats geriausias leidinio numeryje, keliąs kai kurias visai teisingas ir įsidėmėtinas mintis. Iš straipsnio ir būtų galima spėti, kad „Akiračiams" leisti susibaudė būrys mėgstančių rašyti, ir rašyti kitaip, kad dėl to lyg būtų jiems užsklęsti ligšiolinės mūsų spaudos puslapiai. Tuo tarpu visa, kas pirmajame šio mėnraščio numeryje atspausdinta, atrodo, be jokio vargo buvo galima atmušti lig šiol leistoje ir leidžiamoje įvairioje mūsų spaudoje. Kodėl reikėjo naujo laikraščio, gal būt, labiau išryškės sekančiuos „Akiračių" numeriuos. O pirmasis šūvis buvo užtaisytas visiems jau žinomu ir kitų seniai išbandytu parakų: nei parodyta kokios ypatingos išminties, nei šoktelėta aukščiau ligšiolinės ir geresnės mūsų periodikos lygio.

Katalikų *Draugo* šeštadienio priedas, 1968. VII. 20.

Ir siūlau: ateity talpinti tik kitų redakcijų atmestus, bet *Akiračių* redakcinio kolektyvo nuomone publikai būtinai žinotinus straipsnius, nurodant, kada ir kokia redakcija straipsnio netalpino. Tuomet būtų kiek įdomiau.

Alfonsas Nakas 1968. VIII. 17 *Naujienose*.

Radikalieji lietuviai „liberalai" ketinasi išleisti naują visuomeninį žurnalą. Vinjetė raudona (paskolinta nuo *Lituanus* žurnalo). Mumyse nėra spaudos laisvės. (Nejaugi kas nors dinamituoja redakcijas ir kalina redaktorius). Jei neklystu visi (*akiratininkai — red.)* priklauso prie Šviesos-Santaros. Jei neklystu, AKIRAČIŲ vyr. redaktorius K. D. yra Santarvės atstovas Vliko seimuose. AKIRAČIAI vistiek naudoja ELTOS informaciją. Vaitiekūnas duoda bendradarbiavimo pavyzdžius be komentarų ar pasiūlymų, kas padaro visą problematiką miglotą. Jo studijoje nėra aiškių gairių, o akiratininkų kritika tenkinas vien sofistiniais argumentais jį suabsurdinti. Ten (*AKIRAČIUOSE — red.)* yra perdaug pagiežos, arogantiškumo, neatvirumo (nors skelbiasi atviru žodžiu).

Ištraukos iš Algirdo Budreckio straipsnio 1968. VIII. 1 *Laisvojoje Lietuvoje*.

(Pirmojo AKIRAČIŲ numerio ploto apytikriai 20% užpildė tautininkai, 30% — ateitininkai, 30% — santariečiai šviesiečiai, 10% — skautai ir 10% — greičiau siai, komunistai ir komjaunuoliai. Red.)

ŠOKIŲ ŠVENTĖ

KUR AKYS NEUŽKLIUVO

Nemėginsime čia aprašyti visus 3-čios šokių šventės įvykius, įspūdžius, ar peržvelgti jos atsiliepimus. Sustosime ten, kur kiti praėjo, jų akys neužkliuvo, ausys nenugirdo.

Dabartinis lietuviškas šokis ir jo kūrėjas

Viena aišku, kad mūsų senovės lietuviai nei vienos kompozicijos Audėjėlės, Aštuonyčio, nei tokius rūbus dėvėdami Gyvataro, ar ir tos pačios Blezdingėlės, Subatėlės, juo labiau 3-sios šventės Kepurinės nešoko. Šių dienų šokiai daugiau ar mažiau remiasi tuo menku senovinių šokių rašytiniu palikimu, trumpu vėlesnių dienų aprašymu ar gyvu senų žmonių, dažnai nepilnu, paaiškinimu bei pademonstravimu. Kaip liaudies meliodija ar jos dalis talento dėka tapo muzikiniu kūriniu, taip mūsų vienu ar kitu būdu išlikusios šokių mintys kūrėjo rankose išsivystė į pilną šokio visumą. Tai ne tik šokio atkūrimas, šokių mylėtojai, bet dažnu atveju šokio minties, charakterio praplėtimas bei išryškinimas. Teisingu atveju, tai nėra šokių tuščias sugalvojimas, nevaržomas vaizduotės išsiliejimas, bet turimos šokių medžiagos (nežiūrint kokia menka ji bebūtų) sceninis sutvarkymas ir menine forma pateikimas.

Tad nerašytinis ryšys tarp šių dienų taut. šokių ir „old days" (relatyviai kalbant) palikimo yra šokių stilizuotojas-choreografas, jo talentas. Nuo jo kūrybinės jėgos, nuo jo sugebėjimo išjausti lietuvišką nuotaiką, pagauti šokio dvasią, charakterį, atkurti šokio judesius, žingsnius, figūras, išskaityti mintį, duoti pilną sceninį vaizdą ir pareina šių dienų lietuviško šokio veidas.

Padėka šokių komponuotojui

3-sios šokių šventės leidinio „apžvalgoje", kuri šiaip gražiame leidinyje nepasižymi nei aiškinamo dalyko pažinimu, nei tikslumu, skaitome, kad „Nuoširdžiai jais (taut. šokiais) buvo susidomėta 1936 metų vasarą, kai A. Rugytė pradėjo rinkti medžiagą užsienio pasirodymui".

Ana vasara ir ši — palyginus trumpas laiko tarpas, bet pilnas įvykių, pergyvenimų. Mūsų šokis, kaimo žmonių augintas, per mokyklų, organizacijų, profesinių ir mėgėjų ansamblių pasirodymus, galutinai perėjo į miesto žmonių įstaigingas scenas, amfiteatrus, šokių aikštes. Trumpu laiku susiformavo savitas lietuviško šokio sceninis menas.

Daugeliui iš mūsų ši sritis mažai pažįstama, bet kurios vaisiais mes gėrimės paskirų grupių pasirodymuose ir šauniai rengiamose šokių šventėse.

Sugretinus (pasinaudojant dalinai šventės leidiniu) „geležinės uždangos" pridengtus lietuviškus šokius ir mūsų atliekamus Čikagoje, ryškėja mintis, kad tiek tenai, tiek čia šventėse jaunimas, tarp visos eilės kitų, šoka tos pačios kompozicijos Šustą, Jievaro tiltą (su choro palyda), Sukčių, Linelį, Audėjėlę, Aštuonytį (su choru), Kepurinę Kadrilį (Čikagoj Ketvirtainis), Pakeltkojį, Gyvatarą, Subatėlę (su choru) ir t. t. Skirtumas yra šių šokių pristatyme. Mes, kad ir įmantriausios choreografijos šokius (Aštuonytis, Pakeltkojis, Kepurinė ir kt.), savo šokių švenčių programose, laikraščių puslapiuose mėginame pristatyti kaip grynai mūsų senovinį liaudies kraitį, kai tuo tarpu sovietinėj Lietuvoj atiduodama pilna padėka (ir visai užtarnautai) šokio komponuotojui. Mes nesame įtikinti, kad visos eilės šokių sukomponavimas, sceninis apipavidalinimas, pritaikymas masiniam atlikimui, detalus aprašymas reikalauja ne tik laiko, kantrybės, bet ir kūrybos, talento.

Tad nežiūrint kiek ir kas minėjo 3-ją š. šventę, kiek visi džiaugėsi „šventės didybe — pačiu šokiu" („Laisv. Lietuva"), niekas tikrai nepasigedo šokių choreografo. Dėkojome (dėkoti ir reikia) „pasišventusiems šokėjams, grupių vadovams, šokių šventės meninės dalies vadovei, asistentėms" („Laisv. Lietuva") ir net gerb. J. Kapočiui („Naujienos"), **bet niekas neužsiminė trumpu žodžiu, viena eilute, kad veik visi 3-sios šokių šventės suaugusių šokiai išieškoti, sukomponuoti, sceniškai sutvarkyti, masiniam atlikimui paruošti ir detaliai aprašyti J. Lingio, ansamblio Lietuva baletmeisterio.** Tik imk ir šok, dar ir muzika su choro palyda pridėta. Ką mes ir padarėm.

Ir taip vienas darbas, šoktų šokių choreografijos grožis liko nepadėkotas. O progų tam buvo: laikraščių puslapiai, tie patys, tik perspausdinti ir grupėms išsiuntinėti šokių aprašymai (kur vietomis paliktas šokio muzikas — J. Švedas, Pakalnis) pati šventės programa, šventės leidinys ir t. t.

Šis sąmoningas ar „gera valia" šokių komponuotojų nutylėjimas yra rimtas priekaištas šventei ruošti Komitetui, Repertuaro komisijai ir dalinai visiems tiems, kurie žodžiu ir raštu tvarkė, bylojo šventės darbus ir pasisekimus. Tokiu „pasitarnavimu visuomenėje ir jaunesniųjų mokytojų tarpe skleidžiame klaidingą mintį apie mūsų šokių švenčių programų šaltinius ir paruošimo darbus.

Muzikinės dalies rūpesčiai

Pagal J. Švedo, A. Galdiko, J. Gaižausko ir kitų kompozicijas šventės muzikas ir dirigentas su orkestro pagalba davė įvairų šokių muzikos koncertą. Kažkaip norisi išsitarti, kad šis įdomios ir įvairios instrumentacijos kūrinys būtų įdomiau ir tiksliau klausytis visai be šokėjų, arba su vidutinio dydžio salėje sekant stipriai ir tiksliai techniškai paruoštus šokėjus, kurie tai pilna scena, tai mažomis grupėmis ir solo pasirodymais sugebėtų prisitaikinti prie tempo ir instrumentacijos kaita skriejančio orkestro. Masinis šokėjų skaičius, be geresnio arba jokio techniško paruošimo, kažkaip muziko nebuvo suprastas. Ir turėjome veik du koncertus — orkestro ir šokėjų, kurie vietomis (Pakeltkojis, Jievaro tiltas, bet ne Kadrilis, Sukčius, Blezdingėlė) lyg ir sudarė bendrą visumą. Visumą, kurioje orkestras jaučia šokėjus, ryškina šokio judesius, kelia būdingesnes vietas.

Negalima būtų pasakyti, kad klausimą išspręstų antroji repeticija, nors minima, kad „negalima ir norėti tik viena repeticija tobulai pripratinti šokėjus prie simfoninio orkestro muzikos" („Draugas"). Esmėje yra muziko ir šokėjų skirtingas reikalo supratimas: vienas į šventės visumą žiūri iš muzikos taško, kitas — iš natūralaus šokio judesio. Mūsų sąlygomis (ir tai kartojasi šventė iš šventės) šokėjai mokosi judesių, žingsnių, ištisų šokių savo karalijoje, muzikas dirba savo. Šventėje susitinka, ir išryškėja nuomonės, tempo skirtumai, interpretacijos įvairumai perėjimai iš posmo į posmą ir t.t. Ir džiaugiamės šokėjų sugebėjimu daugiau ar mažiau taikintis prie orkestro, bet ne atvirkščiai. O tiktų, kad niekam nereiktų prie nieko taikintis, kad su pirmu dirigento mostu, su pirmu šokėjų žingsniu jaustųsi bendras ir tas pats tempo, nuotaikos, šokio ir muzikos slinkties supratimas. Reiktų vientisinio spektaklio labui vispusiško susipratimo tarp dirigento, šokių mokytojų bei šokėjų. Šiam išsikalbėjimui tektų skirti darbingus prieššventinius mėnesius studijuojant šokių choreografijas, tempus, perėjimus, charakteringas vietas ir t. t.

Šokėjai

Visame krašte išsimėčiusios vyr. šokėjų grupės sudaro pagrindą ir akstiną ruošti mūsų šokių šventes. Šokėjų vienetai apima įvairaus amžiaus, sugebėjimo, pareigos ir drausmės supratimo jaunuolius. Šitai gana aiškiai stebėjome amfiteatro salėje ir Čikagos erdvėje.

Mažesnioji šokėjų dalis tikrai mėgsta šokį, muziką ir sugeba dirbti sceninį darbą. Kitiems (daugumai) inspiracijos šaltinis yra draugai, -ės, šokėjų grupių pasirodymai, šventės, visuomeninė veikla, tėvų bei organizacijų globojanti ranka ir t. t. Su jais visais dirba įvairaus išsilavinimo ir šokių srityje skirtingos patirties mokytojai. Lietuviška visuomenė jais visais džiaugiasi, nes daugeliui iš mūsų nėra tiek svarbu tikslus šokio atlikimas, įdomus programos sustatymas, kiek pats faktas, kad jaunuolis, -lė iš viso šoka. Šiuo veikimu jauni žmonės lyg nejučiomis sutampa su lietuviško gyvenimo srove ir šokių grupės veiklos rėmuose vyksta lietuviškas auklėjimas, bendravimas, atsiranda „vieta kur jaunimui gerai laiką praleisti ir jaunyste pasidžiaugti"... („Šventės leidinys). Ir visoj Amerikoj veik nėra grupės, kuri pirmoj eilėj statytų tikslų šokio atlikimą, sceninę išvaizdą, drausmę, puikią reprezentaciją, o lietuvišką auklėjimą paliktų tiesiogiai suinteresuotoms jaunimo organizacijoms arba netiesiogiai atsiekiamų dalykų sričiai, nes gerai atliktas šokis, gražus pasirodymas svetimtaučių tarpe automatiškai iššaukia grupės narių tarpe pasididžiavimą savo kilme, kalba, darbu.

Lietuviško auklėjimo mintis dar labiau sustiprėja ruošiant taut. šokių šventes. Tada stengiamasi juo daugiau jaunimo suburti šokėjų eilėn, kad Čikagoje visi galėtų pasidžiaugti jauna, šventiška nuotaika. Bet gausiame šokėjų skaičiuje glūdi pavojus likti be reikiamo tinkamam šokių atlikimui minimumo. Techniško nepasiruošimo ženklai buvo aiškūs praėjusioje šventėje. Visoje eilėje tinkamai paruoštų šokėjų matėsi ir tokių ratelių, kuriems, kai kurių šokių metu, būtų tiksliau sėdėti žiūrovų tarpe. Šios problemos sprendimas tenka grupių mokytojams, nes tik jie geriausiai žino savo šokėjų sugebėjimo ribas. Nereiktų veržtis į atliekamų šokių skaičių, bet kreipti daugiau dėmesį į kiekvieno tikslų atlikimą. Kolektyvinės atsakomybės pajutime glūdi šokių choreografijos ir visos šventės programos atlikimo tikslumas bei švarumas.

Masinis vaizdas

Didžiausias 3-sios šokių šventės nuopelnas glūdi ne techniškai tiksliame šokių programos atlikime, glaudžiame šokėjų ir muzikos sutarime, bet bendrame, masiniame vaizde, kur „lyg rugių laukas banguoja beveik neaprėpiamos šokėjų varsnos" („Draugas") ir pridėtiniuose šventės proga surengtuose parengimuose — lit. vakaras (penktadienis), balius (šeštadienis). Visa trijų dienų programa ir sudarė tą visumą, kuri plačiu mastu veikė dalyvius, kėlė pasididžiavimą, žadino lietuviškus jausmus, nuotaiką, kas viskas taip reikalinga ateities lietuviškiems darbams. Jei taip įvyko, tai tas pateisino visų šventės darbininkų įdėtą darbą, išlietą prakaitą, nuovargį ir duoda vilties sekančioms šventėms.